THE BOOK WAS DRENCHED

భీష్మబ్రహ్మచారి

గ్రంథకర్త:

సోమరాజు రామానుజరావు

శ్రీ మైలవరం బాలభారతీ సమాజమువారిచే ప్రదర్శింపబడుచున్నది.

భీష్మబ్రహ్మచారి

అను

(సంపూర్ణ భీష్మచరిత్రము)

ఆ అంకముల నాటకము.

రాజ్యరథము, గంగావతరణము, సతీ అనసూయ, ధరణికోట, [illegible]ంగూర్ రౌడీ, మొదలగు నాటకములు రచించిన దేశపాండ్య

సోమరాజు రామానుజరావు

రచియింపఁబడినది.

ప్రకటనకర్త:

కురుకూరి సుబ్బారావు,

సరస్వతీ బుక్కుడిపో

బెజవాడ.

మొదటికూర్పు 1000 ప్రతులు.

తెనాలి భారతీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడియె.

టు రిజిష్టర్డు] **1930.** [వెల 1—0—0.

1-0-0

ఈ నాటకము మైలవరం బాలభారతీసమాజమువారు తప్ప యితరసమాజములు లిఖితరూపకమైన మా యనుమతి లేకుండ ప్రదర్శింపగూడదు. అట్లు యతిక్రమించిన సివిల్ క్రిమినల్ చర్యలకు బాధ్యులగుదురని యిందుమూలముగా తెలియపర్చడమైనది.

ఇట్లు,

కురుకూరి సుబ్బారావు,

బెజవాడ.

ఇందలి పాత్రములు

పురుషులు.

శంతనుఁడు
వ్యాసుఁడు
భీష్ముఁడు
కేశవుఁడు
దాశరాజు
దాశరాజు మంత్రి
కాశీరాజు
శబరబాలుఁడు
సుధానిధి
సాళ్వుఁడు
పరశురాముఁడు
విచిత్రవీర్యుఁడు
భటుఁడు
శ్రీకృష్ణుఁడు
ధృతరాష్ట్రుఁడు
దుర్యోధనుఁడు
శకుని
కర్ణుఁడు
ముగ్గురు త్రాగుబోతులు
అర్జునుఁడు
శిఖండి

స్త్రీలు.

గంగ
సత్యవతి
దాశరాజు రాణి
అంబ
అంబాలిక
అంబిక
దాసి
మాధవి
ద్రౌపది

విదురాదులు, స్వయంవరము రాజులు, భటులు, మొదలగువారు వత్తురు.

పదిమందితో ప్రదర్శింపవచ్చును.

గంగా—శంతనులు

శిశువును చేతనుంచుకొని కోపముతో గంగ; బ్రతిమాలుచు శంతనుడు

భీష్మబ్రహ్మచారి

అను

సంపూర్ణభీష్మచరిత్రము

(౦)

ప్రథమాంకము.

౧. వ దృశ్యము.

ప్రదేశము—హస్తినాపుర రాజప్రాసాదము.

(ప్రవేశము— శిశువును చేతనుంచుకొని కోపముతో గంగ; బ్రతిమాలుచు శంతనుఁడు.)

(అనుబంధము ౧)

గంగ— ప్రారంభమునందలి మనసమయము మఱచితివేఁగద?

శంత— సమయమను మిషచేఁ బుత్త్రుల సమయించుట నీకు న్యాయముగాదు.

గంగ— నామతమున కిదియే పరమన్యాయము.

శంత— ప్రకృతిభిన్నమైన నీన్యాయము నింద్యమైనది. నీవు రాక్షస జన్మమును గాంచితివి.

సీ. సర్వప్రపంచమై • సత్త్వికంబైనట్టి
మాతృవాత్సల్యంబు • మంటఁ గలిపి
పశుపక్షితతికి స్వ • భావమై వెలసిన
పుత్త్రప్రేమణాత్మను • బోనడంచి

ఈనినతోనె సం ♦ తానంబు దిగ్రమింగు
భయద శార్దూలభా ♦ వంబుఁదాల్చి
అతిదుష్టులగు దాన ♦ వాధముల్నేయని
లలితపుత్త్రివధాభి ♦ లాషఁగాంచి

గీ. పురుడుఁబాయనివారి నె ♦ త్తురుశిశువుల
నిప్పటికి దిగమ్రింగితి ♦ వేడుగురిని
సుతుని నష్టముఁ బొలియింపఁ ♦ జూతు వీవు
రాక్షసీ! యింతకన్న గొ ♦ డ్రాలు మేలు!

గంగ — మహారాజా! నీయాగ్రహ మెవ్వరిపైఁ బ్రయోగించెదవు? చాలుఁ జాలు. నీవాదమును జాలింపుము. స్వపుత్త్రిమృతి వీక్షణమే నాకానందము. అందుల కనుమతించితివా యిచ్చట నుందును. లేదా నాదారి నేను జూచుకొందును.

శంత — ఓ పుత్త్రిప్రాణహారిణీ! మూఢుఁడనై నీమోహమున మునింగి మినుమన్నుఁగానక పుత్త్రిసప్తకముం గోలుపోయి వెకలినైతిని. ఇఁక నిన్ను గౌరవింపను. నీయిష్టము.

(పాట 1)

గంగ — ఓ రాజా! ఏమి నీబుద్ధివైశద్యము! నీవు తొలుతనే మోహంబున మునుఁగనిచో నేనులేను. పుత్త్రిసప్తకములేదు. ఏటికీలేనిపోని పోకడలఁ బోయెదవు? నాతనయుని నాయిచ్చ వచ్చినరీతి గాపించు కొనుటకు నీ యాక్షేపణమేమి?

శంత — అనర్గమగు వాదమును నిరాఘాటముగఁ గావింపదొరకొంటివి. ఓమహామారీ! నీకిదేమి పోగాలము!

ఆ. శాంతమగుచు నవ్వు ♦ జాబిల్లి వెదఁజల్లు
మహితవదన చంద్ర ♦ మండలంబు
గనిన, నెట్టిచింత ♦ లును బాయు, సుకుమారుఁ
జంప నెటులుగల్గె ♦ సాహసంబు.

గంగ—నాకు నీ విన్ని మాటలు చెప్ప నక్కఱలేదు. నీవు చెప్పఁగోనఁ దగినదియు నేను వినఁ దగినదియు నగు మన సమయము మన సమాగమ ప్రథమదివసముననే యైనది.

(అనుబంధము. ౨)

చర్విత చర్వణమిప్పుడేల? నేను మహామారినే యగుదును. ఇట్టిదానికొఱకే గదా నీయిచ్ఛవచ్చిన పనికి నేనాటంకము చెప్పనని ప్రతిన చేసితివి. నీవెట్టివాఁడవు గావలయును?

శంత—ఓ పలుగాకీ! నీయిచ్ఛవచ్చిన పనికి నేనాటంకము చెప్పనన్న మాటనిజమే, గాని యిష్టమువచ్చిన పనియనినఁ బుత్త్రసంహారమను నర్థముగలదా?

గంగ—ఆఁ! కలదు. పుత్త్రసంహారము నాకిష్టమైనప్పుడు దానికదేయర్థము.

శంత—ఆహాహా! అందులకై నీవెట్టివాఁడవు గావలయునని నన్నధిక్షేపించుచుంటివా? పుత్త్రసంహారమిష్టమైన పొలఁతి రాక్షసపిశాచజన్మము లందునులేదే? కాకిపిల్ల కాకికి స్వర్గలోకము. ఈసౌందర్యమునకు, ఈసౌజన్యమునకు నీకీ దురాకాంక్ష యెట్లుగలిగె — ప్రియా! నిన్ను మిగులఁ బ్రార్థించువాఁడ. నామాట వినుము.

(అనుబంధము. 3)

గంగ—రాజా! పుత్త్రుని విడువలేక నీవింత యాందోళనము పాలు గావలదు. నీవు పుత్త్రునితో క్షేమముగా నుండుము — నీకును నాకును నీనెత్తుటిగ్రుక్కమూలమున ఋణము తీరిన దను కొందును.

శంత—నీవు నన్ను విడువనైన సంకల్పించెదవుగాని పుత్త్రుని విడువ లేవా?

గంగ—విడువను —

శంత—ప్రాణప్రియా! తిన్నఁగా నాలోచించు కొనియే మాట లాడుచుంటివా?

గంగ—ఇప్పుడాలోచించునదేమున్నది?

(పాట 2)

రాజేంద్ర! ఆనాఁడు, మన యిరువురి కడగంటిచూపుల సంకేతములతో మరుఁడు మన హృదయముల రెంటిని ముడివైచిననాఁడు, విబుధస్రోతస్వినీతటంబున నా చేసిన సమయము, నీవొనర్చిన యంగీకార ప్రమాణము నీవీనాఁడాలోచించియే మాటాడుచుంటివా? నాయిష్టమునకీవెప్పుడడ్డుసెప్పిన నప్పుడు నేనిన్ను విడిచి పోదునన నీవట్లయని యంగీకరించితివిగదా? మీఁదు మిక్కిలి నన్నాలోచించియే మాటలాడుచుంటివా యని ప్రశ్నించుచుంటివా? ఆహా! ఏమి నీయనురాగబలము!

శంత—అనురాగబలమునఁగాదా యనుంగుబిడ్డల నేడుగురిని బలియొసంగితిని?

గంగ—ఎనిమిదవవానిఁగూడ నొసంగరాదా?

శంత— ఛీ! కుమారహంత్రీ! కొండెబొలు రాటల్పైకె నోరులేని మండూకముల నాలంగొట్టి చంపినట్లు, సొగసారు లింగిణీపురుపుల మెడల కురులువోసి గిరగిరఁదిప్పి గడతేర్చినట్లు, నవనవలాడు పల్లవంబుల గిల్లివేసినట్లు, అమాయికులు సుందరాకారులు సుకుమారులు నగు నాబిడ్డల నేడుగురిని, ఇప్పటికి నాయంతవారు గాఁదగిన వంశోద్ధారకుల నీపొట్టఁ బెట్టుకొంటివి! "పున్నామ్నో నరకత్త్రాయతే ఇతిపుత్త్ర" యను వేదవాక్యము గణింపక కామాంధకారమ్మునఁ గన్నుఁగానక ఇహపరమ్ములు నీవే యని విశ్వసించి పుట్టిన నందనులఁ బుట్టినట్లు సత్తికి బలి యిచ్చినట్లు నీకడుపునఁబెట్టి నీళ్లువోసితి—ఎనిమిదవవానిఁగూడ నొసంగ నీమాయాంధకూపమున దరిఁగానక మునుకలు వెట్టు మనుచుంటివా? ఛీ! ఛీ!!

(అనుబంధము ౪.)

నాకుమారుని నాకిమ్ము—నీదారిని నీవుపొమ్ము. (కుమారుని లాగికొనుచున్నాఁడు.)

గంగ—(చేతులుజోడించి) వాణీధవా! శాపవిముక్తి దయసేయుము. (విమానము వచ్చుచున్నది)

శంత—(ఆశ్చర్యముతో) ఆహా. వాణీధవుఁడేమి? శాపవిముక్తియేమి? యీవిమానమేమి? ఇదియంతయు నేమో మాయగా నున్నది. ఓదేవీ! నాసందేహముఁ దీర్పుము —

గంగ—శంతనుమహారాజా! మన యిరువురి పూర్వజన్మచరిత్రము నెఱింగిసఁగాని నీసందియము తీరదు. దానివాకొనెద నాకర్ణింపుము. నేను గంగాదేవిని. పితామహుశాపంబున మనుష్యస్త్రీరూపంబున నిన్నుసేవింపవచ్చితి. నీవు పూర్వజన్మమున నిక్ష్వాకువంశమ్మున జనించి మహాభిషుండనుపేర మహీతలంబుఁ బాలించి హయమేధసహస్రంబును రాజసూయశతంబును బొనరించి, తత్పుణ్యప్రభావంబున సత్యలోకంబునకుం జని దివ్యర్షిజనంబులతోఁ గొలువుదీర్చియున్న పితామహు సేవించుచుంటివి. అయ్యవసరంబున స్త్రీరూపధారిణినై యేనచ్చటకు విధాతృసందర్శనమునకరుగుదెంచితిని. ఆబ్రహ్మసభలో నేను దివ్యమునీంద్రులయు వాణీపంకజాసనులయు ప్రసంగముల నాలింపుచు నేమఱి నిల్చియుండ ననిలాహతిం జేసి నా సుకుమారుమూలము బయలుగా నావస్త్రముదొలఁగె. దేవర్షులు పరాఙ్ముఖులైరి. నేను తెలివిదెచ్చుకొని పుట్టము సవరించుకొను నంతలో నీవు సాభిలాషుండవై నాదెస నవలోకించుచుంటివి. అదిచూచి కమలభవుండు నీయెడఁ గరమ్ముగినిసి నిన్ను మర్త్యయోనింబుట్ట శపించె. అప్పుడు నేను నీమహానుభావంబునకు రూపసౌందర్యములకు, నీకు నావలనఁగలిగిన శాపంబునకుఁ బరితపింపఁజొచ్చితి. నాపరితాపము నెఱింగి కమలయోని నాయెడంగనిసి మర్త్యయోనింబుట్టిన మహా

భిక్షునకు నీవు కాంతారూపధారిణివై నీగర్భమ్మున నష్టవసువులు నందనులై జన్మించువఱకు భార్యవై యుండునది యని శపించె. మనకుఁ గల్గిన బిడ్డ లష్టవసువులే!

శంత—పరమపావనులగు నష్టవసువులు మర్త్యలోకంబున జన్మించుట కేమికారణము! మఱి పుట్టినవారి పుట్టినట్లె నీవుగంగం ద్రోయుట కేమి హేతువు?

గంగ—దానికిఁ గారణము వసిష్ఠశాపము—

శంత—వసిష్ఠుఁడేల శపించినాఁడు?

గంగ—బ్రహ్మర్షి శేఖరుండగు వసిష్ఠుని దర్శింప నష్టవసువులు భార్యాసహితులై యొకనాఁడరుదెంచి తదాశ్రమమున వసిష్ఠునకు నిచ్చకు వచ్చిన వస్తువు లాజ్ఞామాత్రమున నందిచ్చు నందిని యను నతని హోమధేనువును గని దురాశాపీడితులై దాని నపహరించిరి. మునియు యోగదృష్టిని నిజం బెఱింగి మానవయోనిఁబుట్ట వారని శపించె— వారాతని పదమ్ములంబడి మర్త్యంబున బెద్దకాలం బుండకుండునట్లుగా శాపవిముక్తి ననుగ్రహింపవేఁడ దయామయుండై యాబ్రహ్మముని మీయభిమతంబగు- నయిన మీ యగ్రజుండు ప్రభాసుండీ దురాలోచనకు మూలము గావున వాఁడు మాత్రము మానవలోకంబునఁ జిరకాలంబుండుఁగాక యని వచించె— ఆప్రభాసుఁడే యీనీసుతు—వీఁడు మహా పరాక్రమవంతుఁడై యశోవంతుఁడై యెసంగఁగలఁడు—మఱి యొకమాట — వీఁడయిదేండ్లవాఁడయినంతట నేనరుదెంచి వీని సురలోకంబునకుఁ గొనిపోయి సమస్తశాస్త్రంబుల నేర్పించి పిమ్మట నీకప్పగించెద. అంతవఱకు వీఁడు నీచెంతఁ బెరుగుఁగాక- శంతనురాజేంద్రా! సెలవు.

(విమానము నధిరోహించును. విమానమెగిరిపోవును.)

శంత—(ఆశ్చర్యముతోఁ జూచుచుండును)

(యవనిక వ్రాలును.)

* 2. వ దృశ్యము.

ప్రదేశము—ఆశ్రమము.

ప్రవేశము—ఈశ్వరధ్యానము సేయుచు వ్యాసుఁడు.

(అనుబంధము. ౫)

(ప్రవేశము—కుమారభీష్ముఁడు)

కుమా—వ్యాసమునీంద్రా! నమస్కారము.

వ్యాసు—అద్వితీయోభవస్తు—గాంగేయా! కూరుచుండుము.

కుమా—(కూర్చుండి) మహానుభావా!

ఆ. పరశురామమూర్తి ♦ బాహ్య వైరులఁగెల్చు
శస్త్రవిద్య నాకొ ♦ సంగినట్లు
లంతరరులఁగెల్చు ♦ నట్టివిద్యను జాలి
నాకనుగ్రహింపు ♦ లోకమాన్య!

వ్యాసు—శాంతనవా! అంతర్వైరి నిర్మూలనమునకు ధర్మరహస్యము నెఱుంగవలయును.

కుమా—అది యగాధమని పెద్దలు వాకొందురు. నాబోటియల్ప—

వ్యాసు—ఆపగాతనయ! ఈప్రపంచమున నల్పమేమియులేదు. సర్వమును జగదీశ్వరస్వరూపము—జగదీశ్వర స్వరూపమగు నీ ప్రపంచముకొఱకు స్వార్థమును బలియొసంగుటయే ధర్మరహస్యము నెఱుంగుట—

కుమా—బోధపడుచున్నది.

వ్యాసు—సురనదీనందన! నిరంతర మీస్వార్థత్యాగ మంత్రమునుజపించుచుండుము—ధన్యుండవయ్యెదవు—భారతవీరపితామహుండవయ్యెదవు. నిఖిల జగత్సృష్టిపాలనవిలయక్రియాసమర్థుండగు

---

* ఇట్టి గురుతుగల రంగములు, భాగములు శ్రీశైలవరము బాలభారతీ నాటక సమాజకర్త, ము. వేం. చెన్నకేశవులుగారు వ్రాసినవి.

సర్వేశ్వరుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడు త్యాగవీరుండవగు నిన్ను లయ మొనరింప సమర్థుండై నీమరణమునకు నిన్ను భిక్షింపఁగలఁడు.

(అనుబంధము ౬.)

కుమా— మహాత్మా! ధన్యోస్మి—

చ. నిరవధికంబు నిర్మలము • నీయుపదేశ మిదే ధరించితిఁ
శిరమునయందు భక్తిఁ దుల•సీదళముంబలెఁ గాని, క్షుద్రుఁడఁ
నరుఁడ భవత్సుబోధల న • నారత మాచరణమ్ము సేయఁగా
స్థిరమతి నాకుఁ గల్గుటకు • దీవన లీయవె శిష్యవత్సలా!

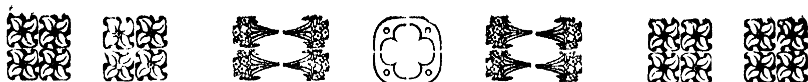
వ్యాసు—శంతనుతనూజ! నిన్నాశీర్వదించుచున్నాఁడ. పరమాత్మ నీకు హృదయస్థైర్యము ననుగ్రహించుఁగాక.

కుమా—అనుగ్రహింపఁబడితిని.

(యవనిక వ్రాలును.)

ఇదిప్రథమాంకము.

శ్రీ

భీష్మబ్రహ్మచారి

(సంపూర్ణ భీష్మచరిత్రము.)

ద్వితీయాంకము.

---

౧ వ దృశ్యము.

ప్రదేశము—యమునాతీరము.

ప్రవేశము—శంతనుఁడు—కేశవుఁడు.

శంత— కేశవా! ఇదియొక యనాగరిక ప్రదేశమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. చూడు.

సీ. చేపలపొలసును ♦ జేర్చిన కసవుపై
మూఁజూఁచి దోమలు ♦ ముసురుచుండ
గంగాలహరినుండి ♦ గడలఁదెచ్చిన వల
లంచితమ్ముగ నెండ ♦ నాఱుచుండ
ఎండిన చేపల ♦ మెండైనవాసన
లఖిల దిశావళి ♦ నలముచుండ
లవణంబురాఁచి య ♦ ల్లన నెండ వేసిన
వరమత్స్యతతు లెండ ♦ మెఱయుచుండఁ

గీ. కృష్ణవర్ణదేహములతోఁ ♦ గ్రింద జాను
వులనుమీఱని లఘుచేల ♦ ములనుదాల్చి
జడు లనాగరికప్రజల్ ♦ సంచరించు
నిది శబరవాటమని తోఁచు ♦ మదికి హితుఁడ!

కేశ—మిత్త్రమా! శంతనుమహారాజా! ఈ మత్స్యములు పెండ్లివారి విందులకుఁ దేఁబడిన కూరగాయలవలె నిందు సమకూర్పఁబడి యున్నవిసుమా!

శంత—కేశవా! పెండ్లికూఁతురు కనఁబడకయే నీవొనర్చిన యుపమాన రీతి యుక్తముగా లేదుసుమా!

కేశ—శంతనుమహారాజా! అటుచూడుము. చూపుమేరదూరమున నాప్రేలికి సూటిగా యమునానదీమధ్యమున నొక నావను గడపుచు వచ్చుచున్న యంగన ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుచు నచ్చముగఁ బెండ్లికూఁతురులాగుననే కనఁబడుచున్నదికాదా?

శంత—ఔనుజుమా! కేశవా! ఎంతటి సౌందర్యశాలిని యీమానిని.

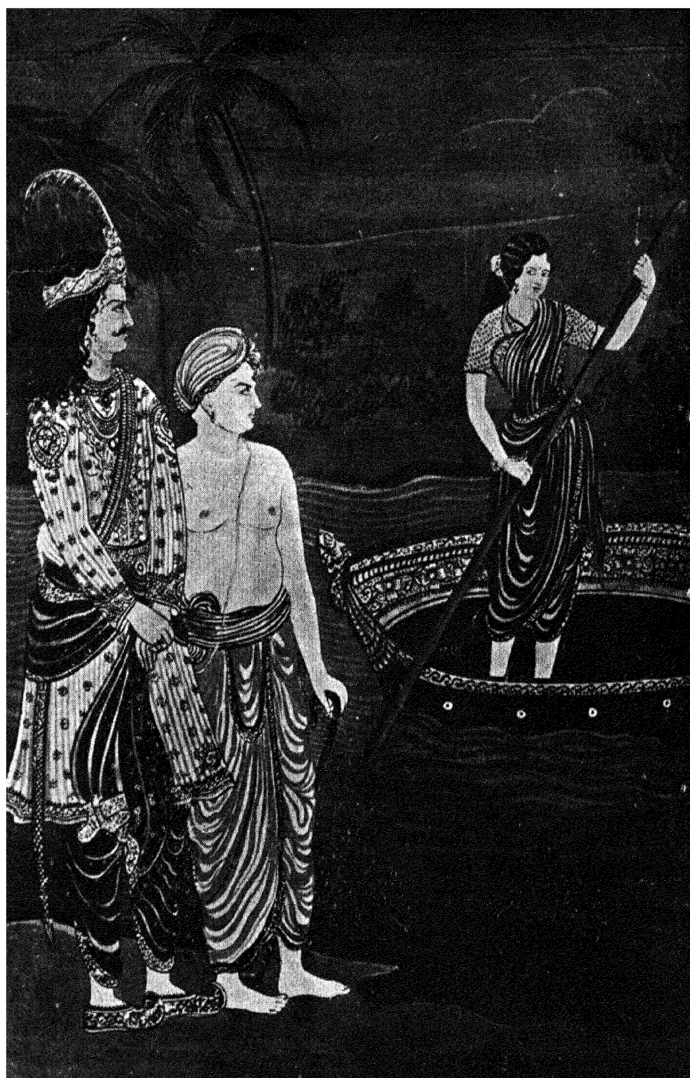
(అనుబంధము. 2) (పాట 4)

గీ. ధరకు డిగ్గిన వరతటి ♦ త్కాంతియేమొ?
తనువుఁదాల్చినయట్టి సౌం ♦ దర్యమేమొ?
క్రమ్మఱ ననుగ్రహించిన ♦ గంగయేమొ?
కానుపించుచున్నయది దృ ♦ క్పర్వముగను.

సఖుఁడా! యీ శబరపల్లిలో సహజముగ మనకుఁ దోఁపవలసిన మత్స్యదుర్గంధమునకు మారుగ నొకవిధమగు సుగంధము ఘ్రాణపరిచితంబగుచున్నది. చూడు—ఈ పరిమళము తప్పక యీ యొప్పులకుప్పనుండియే వచ్చుచున్నదని నానమ్మకము.

చ. తుములముగా బెడఁగుఁ జను ♦ దోయిని మూసినయట్టి చేలమే
క్రమముగ జానుయుగ్మమును ♦ గప్పెడునంతకు డిగ్గఁ, గానదే
హము సగపాలు షోడశక ♦ శాన్వితమైన పసిండియుంబలేఁ
సుమహితమై వెలింగెడు వ ♦ సుంధర నీ సతి జాతి యెద్దియో!

కేశ—కుమ్మరావమున నిత్తడిముంతలాగున నీ శబరాలయమున వేఁకు జాతి స్త్రీ యెక్కడినుండి వచ్చును?

పడవనడుపుచున్న సత్యవతిని శంతనుడుచూచి మోహించుట.

శంత—ఆహా! విధాత నిజరచనాచాతుర్యము నంతయు నీయలివేణిని సృజించుటలోఁ గనఁబఱచుకొన్నాఁడు! ఏమి యీ కాంతా సౌందర్యము?

కేశ—రాజా! నీవేమియో వర్ణించుచుంటివిగాని నాకంటి కీకాంత యాకాంత యననేల? ఆడువారందఱు నందముగానే యుందురు.

శంత—కేశవా! ఈ మదిరాక్షిని మాటాడింతము.

(యమునలో నావఁద్రోసికొనుచు సత్యవతి ప్రవేశించుచున్నది)

శంత—(సమీపించి)

చ. ఎవని తనూజ వీవు జల ♦ జేక్షణ! యీజలమధ్యమందు నీ
వవిరళరీతి నావను బ్ర ♦ యాణము సల్పఁగ హేతువేమి? నీ
ప్రవిమలనామ మెయ్యది? భ ♦ వన్మృదుకంఠరవంబుతోడ నా
చెవినిడు త్వత్కథానకము ♦ శీఘ్రము మత్తగజేంద్రగామినీ!

సత్య—నన్ను సత్యవతియందురు – నాతండ్రి యీ శబరాలయమునకు ఱేఁడు. మత్స్యాకర్షణమునకై నేనింటఁ దిరుగుచుందును. ఇదియే నావృత్తి.

శంత—ఏవు మత్స్యాకర్షణ వ్యాపారననికదా వచించెదవు. ఏకడ వృత్తిసహజమగు దుర్గంధమునకు మాఱుగ నీసుగంధ మెట నుండివచ్చెను – అదిగాక

గీ. శబరవంశజాతము ♦ కాదు జన్మమరయ
మేని సౌందర్యమూ యని ♦ మిషుల నైన
నలరఁ బోసది కడు విస్మ ♦ యంబు గలిగె
విలాసంబు విభ్రమా ♦ న్వితము సూవె!

సత్య—కొన్నాళ్ళకుఁ బూర్వము పరాశరమహర్షి యీనావయందే యెక్కి యమునానదిని దాటుచు నన్నుఁగాంచి– (అని లజ్జించుచున్నది)

శంత—తెలిసినది – తరువాత జరిగినసంగతి నెఱింగి.పుము.

సత్య—కన్యాత్వమునసే నాకు పరాశరుననుగ్రహమున వ్యాసుఁడను బాలుఁడు జన్మించెను. దైవచిత్రగతిచే నాబాలకుఁడు జన్మించిన తోడనే తపంబు సలుప నరిగెను. అప్పుడు పరాశరు ననుగ్రహ మున మత్స్యగంధి నగు నేను యోజనగంధిగా మారితిని. మఱి యు, మహానుభావుండగు నమ్మహర్షి తన తపఃప్రభావమున నా కన్యాత్వము భంగముగాకుండను, నింకననేకవరంబులనొసంగి నిజేచ్ఛంజనియె.

(ప్రవేశము — శబరబాలుఁడు)

శబ—అక్కో! సత్తెవాతీ! సత్తెవాతీ!

సత్య—మాతమ్ముఁడు వచ్చినాఁడు. నేనరుగవలెను.

శబ—అక్కోయ్ బద్దబద్దగుల్లాలు, ఆటిమూఁతులకు కల్లేలు — ఆటి మీఁద బల్లేలు. (రాజునజూచి భయముతో) అక్కోయ్! బూచి. బూచి. కలుత్తాలు— కలుత్తాలు—పాలిపోదాం పాలి పోదాం.

(సత్యవతి నీడ్చుకొనుచు నిష్క్రమించును.)

శంత—(విస్మితుఁడై చూచుచుండును)

కేశ—మిత్త్రమా! అమాయికయగు నీబాలిక యెంత నిష్కపటముగ సత్యమును వెల్లడించినది — నాగరికు లందిట్టి వర్తనము గానము సుమా!

శంత—కేశవా! నడుమ నీబాలుఁడొకఁడు వచ్చి సత్యవతి నీడ్చుకొని పోయెనే? ఏమిసేయుదము?

కేశ—నీహృదయ మీశబరకన్యక యందు లగ్నమైనట్లున్నది.

శంత—కేశవా! నీవు నిజము గ్రహించితివి. కర్తవ్యమేమి?

కేశ—దీనికింత యోచనయేల? చక్రవర్తివగు నీకాటంకమేమి? పల్లియ కరిగి యీబాల జనకు నడుగుదము రమ్ము.

శంత—మంచిది. పోదము. (ఇర్వురు నిష్క్రమింతురు)

దృశ్యము ౨.

ప్రదేశము — దాశరాజుగృహము.

(ప్రవే — కోపముతో నటునిటుదిరుగుచు దాశరాజు.)

(పాట 5. అనుబంధసంఖ్యలో ౮.)

దాశ — అందఱికిదే పోయేకాలం పుట్టాలా? ఒకళ్లూ నామాట యినడంలేదు. నామాట గడ్డిపరకనుకున్నారు. నేసచ్చిమోతా.

మంత్రి — (ప్రవేశించి) మారాజా! చాణా కోపమొచ్చిందేమండారు?

దాశ — మంతిరీ! నేసచ్చిమోతా!

మంత్రి — మారాజా! మీారు—

దాశ — మారాజా గీరాజా మాటలు నాకఖ్ఖర్లేదు. తిన్నగా పన్జేత్తే సెయ్యాల్సింది. లేకుంటే తోంక మడతెట్టాల్సిందే!

మంత్రి — పనిసేత్తూనే వుండానుగా!

దాశ — నువ్వు — మంతిరీ! ఇగో. యింటుండావా?

మంత్రి — సిత్తం —

దాశ — సిత్తం గిత్తం. అనాల్సినపన్లేదు. దొంగనాయాళ్లనేమాటలు నాదగ్గర కట్టిమెట్టు.

మంత్రి — కట్టిమెట్టాను.

దాశ — నేసచ్చిమోతా!

మంత్రి — ఇప్పుడంత గాసారమేమొచ్చిందీ!

దాశ — వొఖ్ఖళ్లూనామాటినడంలేదు. అందరికి పెద్దరోగమొచ్చిందీ-రాణీకి నాకు యియ్యాలిటితో చరిపోయింది. అందుకని సచ్చిమోతా —

మంత్రి — అప్పుడే సచ్చిమోతే రాజ్జెకారమో మరి?

దాశ — ఆఁ! అవును. ఆమాటా నిబద్దికమే — కాని రాజ్జెకారానికి నువ్వుండావుగా!

మంత్రి—మంతిరెక్కడైన రాజ్జెకారంచేత్తాడా మారాజా!

దాశ— అవును- ఆమాటా నిబద్దీకమే. ఐతే యేం చెయ్యమంటావు?

మంత్రి—నామాటేసి యిప్పుడు సచ్చిపోకండి! తరాత చావకాచంగా సచ్చిపోవొచ్చును!

దాశ—నాకంతా అదోకయిదంగావుంది. మంతిరీ! నే నిప్పుడు చత్తే రాజ్జెకారం ఆగిపోవాల్సిందే అంటావా!

మంత్రి—తప్పకుండా ఆగిపోతుంది. నిలబడిపోతుంది.

దాశ—అయితే యిప్పుడు సచ్చిపోను.

(దాశరాజురాణి కోపముతో ప్రవేశించుచున్నది.)

రాణి—సచ్చిపోతా- సచ్చిపోతానని పెతాపాలేడవకుంటే సచ్చిపోరాదూ?

దాశ—సచ్చిపోమని చెప్పడానికి నువ్వెవ్వు! నాయిట్టమొచ్చినప్పుడు చచ్చిపోతా- నువ్వన్నప్పుడల్లా సచ్చిపోతానేంటి! ఏం మంతిరీ!

మంత్రి—అంతే!

రాణి—నేనీరాజ్జానికి రాణిని. నామాట చాగాల్సిందే. నేను సెప్పింతరాత వోడైన చచ్చే చావాల్సిందే. ఏంమంతిరీ!

మంత్రి—అంతే

దాశ—నువ్వు రాణివైతే నేను రాజుని- నామాటా చాగాల్సిందే. ఏం మంతిరీ!

మంత్రి—అంతే!

రాణి—సచ్చునాయాలా! మంతిరిదగ్గిర పెతాపం సూపుతుండావా! మంతిరీ! నిన్నియ్యాలనించి పనిలోంచి తీసేశా పో. పో.

మంత్రి—సిత్తం.

దాశ—మంతిర్ని పనిలోంచి తీచేత్తే రాజ్జెకారం సాగడమెట్లా?

రాణి—అబ్బ! మాగొప్ప రాజ్జెకారం తగలమడ్డది. మీాయిద్దరూ సచ్చి పోండ్రా! రాజ్జెకారం నేనడుపుకుంటా—

రాజు—ఏం మంతిరీ!

మంత్రి—రాణి సెపితే సచ్చిమోాయిన రాజు నెక్కడైనా సుశారా మారాజా!

దాశ—అవును- ఎక్కడనైన సూశావా! నే సచ్చిమోాను. నాయిట్ట మొచ్చినప్పుడు సత్తాను- ఏం మంతిరీ!

మంత్రి—అంతే!

రాణి—మెదవకొడుకుల్లారా! మీారిద్దరూకలిచి నామాట సాక్కుండా నేత్తుండారా! మీాకు పొరకపూజ కావాల్సిందే—వుండండి.

(నిష్క్రమించును)

(పాట-6)

దాశ—ఏం మంతిరీ!

మంత్రి—మన మెక్కడికైన పారిపోదాం రాజా!

దాశ—ఎందుకు?

మంత్రి—రాణి మా సెడ్డది—సీపురకట్ట తెత్తానని పోయిందిగా—

దాశ—తెత్యే తేనియ్యి.

మంత్రి—యీాపు పెట్లగొడుతుందిగా.

దాశ—కొడితే కొట్టనియ్యి—మల్లీ కొడదాము.

మంత్రి—మనంకొట్టలేం మారాజా! నామాటిని పాట్టిపోదాం రాండి.

దాశ—ఏ రాజైన రాణీకి జడిచి పారిపోయినోడున్నాడా మంతిరీ!

మంత్రి—మా రాజా! మీారున్నారుగా!

దాశ—ఎవ్వడూ లేకుంటే నేనూపోను.
మంత్రి—అయితే మీాసిత్తం. } (కూర్చుందురు)

(శంతనుఁడు కేశవుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు)

కేశ—(పరికించి) శంతనుమహారాజా! ఆకారవ్యవహారాదులను విమర్శించిచూడ దాశరాజా యిరువురిలోఁ బొట్టవాఁడని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

శంత—ఆహా! ఎంతవిపరీతము.

ఆ. తుమ్మవనమునందుఁ ♦ దులసీకుజముఁబోలె
పంకగర్భమందుఁ ♦ బద్మమట్లు
శూక్తిమధ్యమందు ♦ మౌక్తికమట్టు లా
సత్యవతి జనించె ♦ జడునియింట.

కేశవా! సమీపమునకుఁబోయి మాటాడుదము. రమ్ము.

మంత్రి—రాజా! ఓరో వొత్తుండారు. టీకుగా గూకోండి.

కేశ—దాశరాజవు నీవేనా?

దాశ—నీవేనా అని అడుగుతుండావా? నేను గాకుంటే యింకెవఁడు? నువ్వోడవు? ఈనెవఁడు? యెవఁడ్రానువ్వు?

కేశ—ఇతఁడు నామిత్రుఁడు. నాపేరు కేశవుఁడు!

దాశ—ముందేద శ్రేకుండా లోపలికి రావడమే! ఏమంటిరీ!

మంత్రి—అంతే —

కేశ—అపరాధమే జగినదే! మేమిక్కడిమర్యాదలనెఱుంగనివారము. క్షమింపుఁడు.

దాశ—ఎరగనోళ్లచలు రానేకూడదు — మామరేద లెరక్కుంటే సెప్తానినండి—

కేశ—వినుచున్నాము.

దాశ—నన్ను సూడాల్సిందనుకొనేవోళ్లు ముందర్తగా మాబావమరిది గారికి నజరానా పంపాల్సింది.

కేశ—ఓహో — మీబావమరిదిగారికా?

దాశ—ఏంమంటిరీ?

మంత్రి—అంతే—

దాశ — అంతే—

కేశ — చిత్తము—తరువాత

దాశ — తరాత, మామంత్రి మేనల్లుడికి కొంచెం దెగ్గరగా నిలబడి చలాంకెయ్యాలె

కేశ — అబ్బో - చాలాయున్నదే — తరువాత—

దాశ — తరాత, మా రాణికాడికెల్లితే యెంటమనిసిని పంపి నాకాడి కంపుద్ది—అప్పుడు దరిశెనం సేసుకోవాల—

కేశ — మాకిన్ని తెలియకపోవుటచేత నిట్లు వచ్చితిమి. క్షమింపుడు.

దాశ — మీారచ లెందుకొచ్చినట్టు?

కేశ — ఈనామిత్రుని మన్మథుఁడు తనబాణములతోఁ గొట్టినాఁడు.

దాశ — ఆడెవఁడూ?

కేశ — వాఁడొకరికిఁ గనఁబడఁడు. వయస్సునందున్న స్త్రీపురుషులలొకరి నొకరు చూచుకొనిరేని వారిపై తనబాణములను వేయుచుండును.

దాశ — ఇప్పుడీయ నెవర్ని సూశాడూ?

కేశ — నీ కుమార్తెయగు సత్యవతి నీయన చూచినకతమున, మన్మథ బాణములచే నీయన బాధింపఁబడెను—

దాశ — నాకొమారితె నీయనసూత్తే — నేనేకొట్టాల్సిందేకాని — ఆడెవఁడూ కొట్టడానికి? ఏమంటిరీ!

మంత్రి — అంతేమరి!—

కేశ — వానికి వృత్తియే యదిగనుక — నామిత్రునిపై బాణములను వదలెను—

దాశ — అయితే — యీాడిట్టా అందరిమీాదా బాణాలేసుకుంటా — తిరుగుతుంటాడేం?

కేశ — ఔను—

దాశ — అయితే ఆడిచంగతీ — ఆడిచందరబా కొంచెం కనుక్కోవాలిచిందే - ఏమంటిరీ?

మంత్రి—అంతే_

కేశ — వాఁడొకరికి చిక్కువాఁడు కాఁడు. ఎవ్వరికిని కనబడఁడు. అందువలననే మీదగ్గఱకు రావలసివచ్చినది.

దాశ —మరేటా!

కేశ—ఆబాధ తీరుటకొక యుపాయమున్నది.

దాశ —ఏంటది?

కేశ —మీకుమారియగు సత్యవతిని నామిత్రునకు వివాహము చేసినచో, నీబాధతీరును.

దాశ —ఓహో! సిక్కేసమాటే_

కేశ—చిక్కేమియునులేదు. నామిత్రునివంటి యల్లుఁడు మీకు దొరుకుట కష్టసాధ్యము.

దాశ—అంతగా సెపుతుండారుగనక, ఆడగాల్నొచ్చింది. ఈయన చంగతంతా మాకు తెలియసెప్పండి.

కేశ— ఈయన హస్తినాపురాధీశ్వరుఁడు రూపసౌభాగ్యసంపన్నుఁడు.

మంత్రి—(అదరిపడి) ఏంటి?—

కేశ —శంతనమహారాజు

దాశ—ఏంటీ మాంతిగీ?—

మంత్రి—లెగండి

దాశ—ఎందుకనీ?

మంత్రి — ముందు లెగండీ?—

దాశ —చంగ తేంటోయ్?

మంత్రి—ముందు లెగమంటేను?- మల్లీమాట్టాడత మెందుకనీ- లెగండి?

దాశ — నేనురాజుని. నా దిమ్మాచనాని మీంచి లెమ్మనేవోళ్లెవళ్లూ?- నేను లెగను-అంతే-

మంత్రి—మీరురాజైతే మీకంటే యీాయనపెద్దరాజు- అందరికంటే పెద్దరాజు.

దాశ — అంటే-

మంత్రి — అయ్యో! ముందు లెగండి — ఈయన చెకరవరితి-

దాశ — అయితే లెగాలిచిందే అంటావా?

మంత్రి — ఇంకా కూకుండారా?

దాశ — (లేచును.)

మంత్రి — సెకరవరితిగారి నెరక్కపోయినాం బాబయ్యా-! కురిసీమీద కూకోండి-

కేశ — అక్కరలేదు. నిలువఁబడియే మాటలాడెదము. ముందు మేము వచ్చినసంగతి విచారింపుఁడు-

దాశ — ఏంమంతిరీ!

మంత్రి — (అప) ఇది రాణిగారికాడ తీరుమానం గావాల్సినచంగతే-

దాశ — మళ్లీ రాణినడగమంటుండావా? ఏరాజైన కోపమొచ్చినరాణిని బతిమాలుకోవడం సూశావా మంతిరీ?

మంత్రి — నీబద్ధికమేకాని — అమ్మాయిగారి పెల్లి మాటలొచ్చినప్పుడు రాణికి కోపంరాదు మారాజా!

దాశ — ఐతే — యెల్లమంటావా?

మంత్రి — ఎల్లాలిచిందే —

దాశ — (నిష్క్రమించును.)

కేశ — మహాప్రభూ! ఈమర్యాదల నెన్నఁడైనఁ దిలకించితిరా?

శంత — కేశవా! విస్మితుండనై నిలువఁబడియున్నాఁడను.

కేశ — ఈనాగరకుని పుత్త్రికనేకదా తమరు వివాహమాడఁదలఁచినది

శంత — మిత్త్రమా! అదేమిచిత్రమోకాని, రూపభాషావివేకాదుల యందు దాజగన్మోహనాంగికిని వీరికినిఁ బోలికయే లేదుసుమా!

సీ. బిసరుహావిభ్రాంతి • మసరుతుమ్మెదలట్లు,
నెరికురుల్ మొగమందు• విరిసియాడ,

చాలిచాలని జీర్ణ ♦ చేలాంతరమునుండి,
మొనగబ్బిగుబ్బలు ♦ మురిసియాడ,
డాకేలఁగొన్న యా ♦ తాఁకులబుట్టలోఁ
గడకొన్న చేపలు ♦ కదలియాడ,
అనువుగా నటుచేతు ♦ లను రెంటఁగూర్చిన
చిన్నిమోమున నవ్వు ♦ చిందులాడ,
గీ. వెస పదారువుటంబుల ♦ మిసిమిచాయ-
తో శరీరంబు వితకాం ♦ తులనుగూడ -
నిత్యసౌభాగ్యవతియైన ♦ సత్యవతికి -
నాటవికులగు వీరికి ♦ సాటిగలదె?——

కేశ—ఆకారాంతఃకరణములెటులున్నను - వీరికడనేకదా యీమొకు నాగరికశిక్ష యలవడినది!

(తరువాత దాశరాజు — రాణిప్రవేశము.)

రాణి—(దూరముగ సిగ్గుతో నిలువఁబడియుండును.)

దాశ—మంత్రిరీ!

మంత్రి—చిత్తం—

దాశ—(చెవిలో నేమోచెప్పును.)

మంత్రి—(కేశవునిఁజూచి) ఈ విసయంలో మా రాణిగారి వుద్దేచం ఏమిటంటే — వుద్దేచంకాదు— పసినె ఏమిటంటే — మన చెకరొా త్తిరిగారికి యిదొారకు వొావరైనా పెళ్లాలుండాలా అని -

కేశ—ఇప్పుడెవ్వరునులేరు -- కాని,

దాశ—మంతిరీ! ఈ "కానిక్" నీకేమైనా అర్ధం తెలిచిందీ—

మంత్రి—ఉహూఁ! నాకిడిపోయిందిగాదు—

దాశ—నాకూ యిద్దదిగాదు -

కేశ—కాని, అనఁగా- యిప్పుడులేరుగాని, పూర్వమున గంగాదేవిని వివాహమాడిరి. ఆకథ ముగిసిపోయినది—

రాణి—ఇగో! - ఇట్లారా—

దాశ—(రాణిదగ్గఱకు పోవును.)

రాణి—(దాశ రాజు చెవిలో నేమో చెప్పును.)

దాశ—మంతిరీ! (మంత్రిచెవి లో నేమో చెప్పును.)

మంత్రి—(కేశవునితో) ఆ చమందంపిల్ల లోనైనా వున్నారా?

కేశ—ఆ! ఉన్నాఁడు' మహాపరాక్రమ నిధియగు గాంగేయుఁడు న్నాఁడు.

మంత్రి—అట్లాగయితే - యీలుగానిపనే -

కేశ—ఎందుచేత?

మంత్రి—రాణీగారి ఆశ నేంటంటే. "మూనత్తెవాతి నేమన చకరవరితిగారు పెళ్లాడేట్టుంటే — ఆమెకొడుకే రాజ్యకారానికి రావాలిచింది'' — అని.

కేశ—ఇదియా! మీకోరిక? - మహారాజా' వింటిరా?

శంత—(నిట్టూర్పువిడిచి) మిత్రమా' వింటిని' అసాధ్యముగు కోరిక కోరఁబడినది' నేనేమి చేయుదును. స్త్రీవాంఛందగిలి - వంశ పరంపరాగతంబగు రాజ్యాధికారమును భీష్మునకు గాకుండఁజేసి పెద్దల శాపంబులకుఁ దలయొగ్గలేను - నావిధి యెటులున్న నటులగును. వెనుకకు మరలుదము.

కేశ—దాశరాజా! ఇంకేమియు తిరుగులేదా?

దాశ—ఇది రాణి యిట్టంలేని పనిగనుక తిరుగులేదన్నమాటేనా! ఏ మంతిరీ -

మంత్రి—అంతే—

కేశ—రాజేంద్రా! ఇంక వెళ్లుదము!

శంత--ఆలస్యమెందులకు? — (ఇద్దఱును నిష్క్రమింతురు)

రాణి —శాపలమ్మొయ్యమన్నట్టు పిల్లనమ్మొయ్యమంటాడు గామాలు— చెకరవర్తైతే మన కేం గొప్ప. నేనురాణిని — నాబిడ్డరాణీగారి బిడ్డ — ఏమంతిరీ—

మంత్రి—అంతే -

దాశ —రాణీ మామంచి పెసినేసిందిగాదు? ఏమంతిరీ—

మంత్రి—అంతే—

రాణి—ఆడితే చెకరవరితినే పెళ్లాడాలె — లేకుంటే మామేనల్లుడు బాసెన్ననే పెల్లాడాల — ఏంమంతిరీ -

మంత్రి—అంతే - (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

దృశ్యము —3

ప్రదేశము —హస్తినాపురము—

ప్రవేశము—అటునిటు దిరుగుచు కేశవుఁడు.

కేశ —గంగ తన్ను విసర్జించినప్పుడు నన్నుఁజూచి "కేశవా! ఇఁక స్త్రీపరిగ్రహణమున కొకవందనము. నాజీవితాంతము కళత్రస్పర్శ లేకుండఁగడచునుగాక" యని పలికిన, శంతను మహారాజేకదా యిప్పుడు సత్యవతీ వ్యామోహమున విరహాత్కంఠితుఁడై శయ్యఁ జేరినాఁడు — ఛీ ఈమానవునికి బుద్ధిలేదుగదా! నేఁడు హితమైనది రేపహితము — నేడహితమైనది రేపుహితము—అనుభవమైనవు డతివైరాగ్యము — మఱునాఁడు మఱవు — సగము వెంట్రుకలు తెల్లఁబడినవి — దంతములును, కాయము గూడ స్వల్పముగఁ జలించుచున్నవి— పదునాలుగేండ్ల పడుచుకొఱకుఁ దత్తఱపడుచు నది లభింపకున్నఁజత్తు ననుచున్నాఁడు! -- (ఇంచుకనవ్వి) తనవెట్టియేకాని కుమారభీష్ముఁడుండఁగా - సత్యవతిని తాను వివాహమాడి యామెకొమరుల నెట్లు గద్దెకెక్కించును?

భీష్మ — (ప్ర॥) కేశవా! ఏమి నీలో నీవు గొణుగుకొను చుంటివి?

కేశ — ఏమియు లేదు.

భీష్మ — కుమారా భీష్ముడని నాపేరెత్తితి వది యేమి?

కేశ — నీపేరులి తినా? — జ్ఞాస్తి లేదే.

భీష్మ — కొంటెబాపడా. జ్ఞప్తిలేదని యబద్ధము లాడఁదలంచితివా! సత్యవతియనియు, వివాహమనియు ననుకొనుచుంటివి గాదా?

కేశ — ఆఁ! అనుకొనినట్లే జ్ఞాపకము.

భీష్మ — చెప్పెదవా లేదా?

కేశ — అబ్బా! వదలకున్నాఁడే పుత్రకా. విన్నకొలఁదియు నీకు విచార హేతువేకాని సంతోషము మాత్రముగాదు.

భీష్మ — ఏదైన నేమి? ఆర్యా! మోదఖేదములను రెంటిని మానవుఁడు సమానముగ ననుభవింప వలయును. చూడు.

గీ. భీకరము గాని — ఘనాతపవేళలందు —
నిశలఁ బవనాప్తి చల్లని నిదుర గాంచి —
వేఁడిగాడ్పులకయి పవల్ భీతిఁగొన్నఁ
దప్పునే యది ప్రకృతి తత్వంబుగాక. —

కేశ — అటులైన — నీతండ్రికొఱకై — నీపేరెత్తితిని.

భీష్మ — ఆర్యా! ఈయర్థమునే మరింత విపులముగ నెఱిఁగింపగలవా?

కేశ — ఆహా — నీతండ్రి యానందమునకు నీవాటంకముగ నుంటివి గావున, నింతగా ననుకొనవలసి వచ్చినది.

భీష్మ — హరిహరీ! — గురుమిత్రా! ఎంతదారుణమైనమాట చెవిని వేసితివి?

గీ. పిన్నఁట — నెఱుంగ కేమిసల్పితినొకాని —
బుద్ధివచ్చిన పిదప నాపుణ్యమూర్తి —

కహితమగు కార్యమొకటైన ♦ నాచరింప,
నిపుడు కేశవా! యపచార ♦ మెటుఘటించె॥ —

బుద్ధిపూర్వకముగఁగాక — ప్రమాదవశమున నిప్పుడు నేను, తండ్రిగారియెడల నేమైనద్రోహము గావించి యుందును. తద్దోషమును — అందులకు పరిహారమునుసైతము నీవే దయామతివై నాకెఱింగింతువేని — ఆయపరాధము నుపసంహరించుకొనిన యనంతరమే — క్షమింపుమని పితృపాదుల పాదకమలములం బడెదను.

సీ. విలయ స్ఫులింగ ప్ర ♦ చలితోగ్ర దావాగ్ను
లం దిశరీరంబు ♦ నైనఁ గాల్తు
ఆర్ణవ కల్లోల ♦ ఘూర్ణమానానూన,
వీచీతతికి సమ ♦ ర్పింతుఁ దనువు -
శార్దూల పంచాస్య ♦ శరభదంష్ట్రాంతర,
మున దేహమర్పింప ♦ ననుమతింతు —
సమదపిశాచర ♦ క్షస్సమూహములకు,
నీశరీరము గోసి ♦ యిచ్చువాఁడ.
తండ్రిగారికి నాత్మ హి ♦ తంబుఁగూర్ప,
నమరవైభవమప్రాజ్య రా ♦ జ్యానుభూతిఁ
దృణముగంద్రోసి, నిష్ఠుర ♦ దీక్షఁబూని,
బ్రహ్మచర్యమొ—సన్న్యాస ♦ వ్రతమొ దాల్తు.

కేశ — యువరాజా! — శాంతినందుము

భీష్మ — విప్రోత్తమా! జనక హృదయభేదకంబగు మదపరాధంబేదియో — వచింపుము — దానిందీర్చిన పిమ్మట శాంతించెదను.

కేశ — కటకటా! నీదోషమేమియున్నది?

భీష్మ — ఉన్నదని మీరంటిరిగదా మహాత్మా!

కేశ—విధివశంబున—కాదు—నీతండ్రి స్త్రీలోలతావశంబునఁ గలిగిన విక్కృతియేగాని—నీయపరాధమేమియును లేదు.

భీష్మ—ఆర్యా! పూజ్యులగు తండ్రిగారిని మీరు దూషింపవలదు. నా కారణముననైననేమి? మఱి యేకారణముననైననేమి? నావలనఁ దీర్పఁబడఁదగిన తండ్రిగారికోరిక లేవియున్నం దీర్చి కృతార్థుఁడనగుదును. నన్నుఁగన్నందులకు నాతండ్రికింతకన్న నేనేమి చేయుదును?

కేశ—అయ్యయ్యో! కుమారా! నీకింతపట్టుదలకూడదు. నీచవంశసంభవయగు నొకస్త్రీమూలమున వంశవర్ధనుఁడవగు నీవు పూజ్యసామ్రాజ్యాధికారమును వదలుకొనవలదు.

భీష్మ—(నవ్వి) కేశవా! ఛాందసము వదలవైతివిగదా! తండ్రిగారి యానందమునకై—ప్రాణములనే వదలెదనంటినే! తృణప్రాయమగు నీరాజ్యమేమిలెక్క?

కేశ—అటులైన నొక్కక్షణము నీ విందు నిలువఁబడుము—నీ తండ్రి దగ్గఱకుఁ బోయివచ్చెదను.

భీష్మ—ఎందులకు?

కేశ—నీకెందులకు? మరలివచ్చి చెప్పెదనుగాదా!

భీష్మ—సంగతియేమో తొలుత నాకెఱిఁగింపుము. తరువాత నీయిచ్ఛవచ్చిన చోటికిఁబొమ్ము—

కేశ—మరలవచ్చి చెప్పెదను.

భీష్మ—కాదు కేశవా. చెప్పియే వెడలవలయు.

కేశ—నీతండ్రిని రెండుమాటలడిగి వచ్చెదను.

భీష్మ—ఏమియడిగెదవు?

కేశ—నీకుమారుఁడగు గాంగేయుఁడు దృఢతరప్రతిజ్ఞుఁడై యున్నవాఁడనియు, నీకిదికూడదనియు మందలించి వచ్చెదను.

భీష్మ—ఓహెూ! ఇదియా నీవు మాకుఁ జేయు నుపకారము?

ఆ. జనకహితము సేయఁ ♦ జాలుసమర్థత–
నాకు లేనియపుడు ♦ నామనమునఁ–
దండ్రియందు భక్తి ♦ దప్పినయపుడు నీ
వలననైన మేలు ♦ సలుపవచ్చు–

ఇవ్విధమట్టి బ్రహ్మచారి మర్కటచేష్టలు చేయనక్కఱలేదు. ప్రాణము విసిగింపక చెప్పెదవాలేదా?

కేశ—(తనలో) ఇతనికిఁ గోపము వచ్చుచున్నది. చెప్పకతీరదు. (ప్ర॥) చిరంజీవీ! నామాటవలన నేమిమూడునోయని భయపడు చుంటిని.

భీష్మ—ఏమిమూఁడినను సంతోషమే—

కేశ—అట్లయిన వినుము. దాశరాజు పుత్త్రికయగు సత్యవతిని నీజన కుఁడు ప్రేమించెను.—దాశరాజు సత్యవతీసంతానమే రాజ్యము నధిష్ఠింపవలయునని కోరినందున నిష్పృఁదలంచి నీజనకుఁడు తనకోరికను మానసమునందణంచి వేసి, దుఃఖాక్రాంతచిత్తుఁడై యున్నవాఁడు.

భీష్మ—నేనుసయితమటులే యూహించితిని. కేశవా! నావెంటరమ్ము. నాకా దాశరాజనిలయముంజూపుము.

(అనుబంధము -౮.)

(ఆకాశముఁవంకఁజూచి)

శా.— ఆశాబంధముఁద్రెంచి, సంతతనిస ♦ ర్గాకాంక్షలంద్రుంచి, య
భ్యాసస్వార్థపరత్వ దుర్గుణ, దురం ♦ తాశాతతిం జంపి, నం
కాశోదంచిత నిశ్చలత్వమును, సం ♦ కల్పంబులంగూర్చి, మో
శ్రీశా! పైతృకకార్యనిర్వహణకీ ♦ ర్తిన్నాకుఁ గల్గింపవే॥—

(కేశవునితో నిష్క్రమణ)

దృశ్యము—౪.

ప్రదేశము—దాశరాజు గృహము.

ప్రవేశము—దాశరాజు, మంత్రి.

దాశ—మంతిరీ—

మంత్రి—శిత్తం -

దాశ—ఆడుమళ్లీ రాడే అంటావా?

మంత్రి—వొత్తాడో రాడోకాని, అమ్మాయిగారు బెంగెట్టుకుందంటగా?

దాశ—యిగో – మంతిరీ! ఈబెంగ నేమాటకు యేంటోయ్ అత్థం?

మంత్రి—అదోకమాదిరి రోగమనుకుంటుండాను–

దాశ—నీకుబుద్ధిలేదు మంతిరీ!

మంత్రి—శిత్తం–

దాశ—శిత్తం యేంటోయ్–? నేనన్నమాట నీబద్ధీకమే అంటావా?

మంత్రి—కామాల్సును? ఐతే - మారాజా: బెంగనేవొత్తువు అచలేంటంటారు?

దాశ—ఇగో – యిన్నావ్రా? – ఆయాల చంతనమారాజెంటొచ్చిన కేచెవులు చెప్పినమాటలు నిజమనుకుంటుండా–

మంత్రి—ఏమ్మాటలూ?

దాశ—ఆడెవఁడో సాటుసాటుగా బాణాలేసుకుంటూ తిరుగుతాడంటగా–ఆడిబాణాలేమైనా మనమ్మాయికి తగలలేదుగదాఅని–

మంత్రి—మనమదుడా?

దాశ—ఆడేకామాల్సును. ఇగో – సూడు – ఆణ్ణిసంపే వుపాయంసూత్తే – అమ్మాయికి బెంగొదిలిపోవును.

మంత్రి—ఆడు కనపడని మనిషిగనక కనపడనిమణుసులే ఆణ్ణి సంపాల్చిందిగాని, మనకు శాతగాదు.

దాశ—అదీకాదు. అచలు మూాడుకళ్లొచ్చిన వోడైనా అణ్ణి పూరి తిగా సంపలేడన్నమాటే—

(తరువాత ప్రవేశము - కేశవ, భీష్ములు)

కేశ—యువరాజా! దాశరా జాయిరువురిలో పెద్దపొట్టవాఁడు.

భీష్మ—(స్వగ) తండ్రిగారికి మోహము గలిగించిన సత్యవతి జనకుఁడగు నీతఁడెంతయనాగరికుఁడు! ఏమో — పెద్దలమానసము లిచ్ఛాధీనములుగదా! (ప్రకా) కేశవా! మనము వారికెదు రేఁగుదము రమ్ము.

(ఇద్దఱు పరిక్రమింతురు.)

మంత్రి—మారాజా! ఎవరోవొత్తుం డట్టుండారు.

దాశ—ఇగో! మంతిరీ! సూడు — అందులో వొకఁడుకేచవుఁడు గాఁడంటావా?

మంత్రి—కేచవులే - కేచవులే!

దాశ—మనం మనమఁదలన్నీ సెప్పినాగానీ యీాళ్లంతా దుడుంగు దుడుంగున సిమద్దవారం దాటిరావటం.........

మంత్రి—ఊరుకోండి — ఆళ్లు చెక్కరవతిరిగారి చమందం.

దాశ—ఐతే ఊరుకోవాలిచిందే అంటావా?

మంత్రి—చరేగాని ముందు మీారులెగండి—

దాశ—(లేచును.)

మంత్రి—కేఛవులూ — (పెదవి కఱచుకొని) కేచవులుగారూ! ఈరెవ్వరైనట్టు?

కేశ—ఈయనయే మాయువరాజగారగు గాంగేయుఁడు.

మంత్రి—మారాజా? చిమాంచనానిమీాద కూకోండి.

భీష్మ—కూర్చుండుట కేమి? మావిషయము నాకర్ణింపుఁడు.

మంత్రి—శిత్తం—

భీష్మ— కేశవుఁడా! తెలియఁజేయుము.

కేశ— కొలదిదినములక్రిందట_శంతనుమహారాజు మీరాజపుత్త్రికం గోరుటయు మీరు నిరాకరించి దుస్సాధ్యవరంబుల నర్థించుటయు జ్ఞప్తియందున్నవిగదా!

మంత్రి— ఆ.

కేశ— తండ్రిగారి కోరికం బరిపాలించుటకును, మీవరములఁ దీర్చుటకును మాయువరాజుగారి సంకల్పము. అందులకే వీరి యీరాక.

మంత్రి— మా రాజా!—

దాశ— ఏంమంతిరీ! ఏంటది?

మంత్రి— అమ్మాయిగారి పెళ్లిచమందానికి మళ్లీ వొచ్చారుగనుక ఈ యవారం రాణీగారికాడ తీరుమానం గావాలిచిందే -

దాశ— ఐతే_రాణీని తీసుకొనిరావలిచిందే అంటావా?

మంత్రి— రావాలిచిందే -

దాశ— (కొంతదూరముపోయి మరలివచ్చి) ఐతే_ మంతిరీ!-

మంత్రి— ఏం మారాజా?

దాశ— మనం-మనమ్మాయికొడుకే రాజ్జెకారానికి, రావాల్చిందని పెసినేశాంగా

మంత్రి— ఔను.

దాశ— ఇప్పుడు మల్లీ- యీల్లెందుకొచ్చినట్టూ?

మంత్రి— మనమాటపెకారంగా జరిగించటానికే అన్నారుగా—

దాశ— మరి యీనొకఁడు జతికేవుండాడుగా-

మంత్రి— ఆచంగతేరాణీగారొత్తే మాట్టాడుకోవొచ్చును.

దాశ— అంతే అంటావా?

మంత్రి—అంతే-

దాశ—(ప్రస్థానము.)

కేశ—ఆయుష్మంతుఁడా! బురదలోని, నత్తగుల్లలను బట్టుటకై పురోడాశముల నెగురవేయుచున్నాఁడవు.

భీష్మ—కేశవా! ఎంతమాటాడితివి!

గీ. కాలగతి మనదేహంబు ♦ గాలిపోవ
మఱలనొకదేహమిచ్చి, జ ♦ న్మంబునందఁ
గారణంబయి, మనపూర్వ ♦ కర్మమునను,
గలుగురోగాది బాధల ♦ గాసిఁదీర్చి
పిదపఁ దనయంతవాని గా ♦ వించి, మన మ
హాముదంబె బ్రహ్మానంద ♦ మై వెలుంగ,
కంటికగు రెప్పపోలికఁ ♦ గాచునట్టి
తండ్రిగారి ఋణము దీర్పఁ ♦ దరమె మనకు?
వారితనువున జనియించి ♦ వారికోర్కు-
లను విమరిరంచుకన్న ఖ ♦ లప్రవృత్తి
మఱియొకటిలేదు జనకుని ♦ మాట-వేద
వాక్యమటు నిర్వహింపఁగ ♦ వలయుమనకు॥

(ప్రవే. దాశరాజు — రాణి.)

దాశ—(అప) మంతిరీ!

మంత్రి—(అప) శిత్రం—

దాశ—(చెవిలో ఏమోచెప్పును)

మంత్రి—(కేశవునితో) ఐతే — ఈ యిసయంలో మీా కేమాలోశించినట్టూ?

భీష్మ—మీాయిష్ట మెట్లో యట్లే సలుపువాఁడను.

(అనుబంధము, ౧౦)

భీష్మ ప్రతిజ్ఞ.

గీ. అవనిసత్యవతీ సహా ♦ ఖ్యను జెలంగు
తావకాత్మజఁ దెచ్చి నా ♦ తండ్రిగారి
కిత్తువేని మీ యిష్టము ♦ నెట్టిదైనఁ
గాదనక తీర్తు సాక్షి! యా ♦ కర్మసాక్షి!

దాశ — మంతిరీ! (చెవిలో చెప్పును)

మంత్రి — మాస త్తైవాతికి గలగబోయ్యేకొడుకే రాజ్జెకారానికి రావాల్సిందని చెప్పాంగా! — అంతే!

భీష్మ — ఆహా! నేనిందులకు మనస్ఫూర్తిగా నంగీకరించుచున్నాఁడను.

రాణి — నీకొడుకు లోత్తైనా వొచ్చి తగూలాడితే గతేంటీ?

భీష్మ — అమ్మా! అట్లయిన నిదే యాకర్ణింపుఁడు.

గీ. కాశ్యపీ పరిపాలనా ♦ కాంక్షమాని
దివ్యపదవిని సాత్యవ ♦ తేయునకు నొ
సంగితిని సూర్యచంద్రులు ♦ సాక్షులుగను
బ్రదుకు నన్నాళ్లు దాల్చెద ♦ బ్రహ్మచర్య. 1

గీ. ఆత్మసౌఖ్యము నాశింప ♦ హరుఁడుసాక్షి!
పిండిలియె మానియుందు న ♦ జుఁడుసాక్షి! 2
సత్యవతివల్ల నా ప్రియ ♦ జనకపాదు
లందుఁదనయుండె పాలించు ♦ నవనియెల్ల.

గీ. వితగఁబల్క నీప్రతినఁ ద ♦ ప్పితినయేని
ఆత్మగురుపాదములు దప్పు ♦ నఘముగాంతు 3
ఘోరపాపాత్ముఁడు నరక ♦ కూపమందుఁ
బొందు శిక్షనుగాంతు వి ♦ నిందితముగ.

ఆ. జన్మమొసఁగినట్టి ♦ జనకుని వాంఛను
దీర్చు కన్న సౌఖ్య ♦ దివ్యఫలముఁ
గూర్చు కార్యమేది? ♦ ఘోరప్రతిజ్ఞను 4
దాల్చినాఁడ మాటఁ ♦ దప్పఁజాల.

(తెరవనిక వ్రాలును)

దృశ్యము — ౫

ప్రదేశము--శంతనుని మందిరద్వారము.

ప్రవేశము -- కేశవుఁడు.

కేశ—(తనలో) భగవద్విలాసము వర్ణింప నలవిగానిదిగదా! ఎక్కడి దాశరాజు! ఎక్కడిసత్యవతి! ఎక్కడిసంబంధము! కలనైనఁదలంచి యుంటిమా? ఈమాయసంబంధమంతయు భీష్ముని భ్రష్టునిఁ జేయుటకేకాని మఱియెందులకక్కఱకువచ్చినట్లు? సత్యవతికి మువ్వురు సంతానము గల్గిరనుమాటయే కాని దక్కినవాఁడొక్క విచిత్రవీర్యుఁడు!-ఆతనికైనను పుట్టిననాఁటనుండియును, రుగ్మత యేగదా! ఏమాటయైనను నోటితో ననుకొనుటతప్ప! మహారాజు పెత్తనమున శయ్యపైఁబడిదొరలుచు ఆరవంత ప్రాణమును గుటుకుగుటుకుమనుచు - నేఁడో రేపోయనుచున్నాఁడు. ఆవిచిత్రవీర్యుఁడైనను శూరలక్షణములుగలవాఁడుగాఁడు; భీష్మునకు పెండ్లియైనయెడల శూరలక్షణములుగల కుమారుఁడుదయించి యుండునుగదా! దిక్కుమాలినదాశరాజు - భరతవంశమునకు ఉప్పలివలె దాపురమైనాఁడు—

(ప్రవేశము — భీష్ముఁడు.)

భీష్మ—కేశవా? నాయనగారికి శరీరమున నేమియు క్షేమముగలేదా యేమి?

కేశ—ఎందులకై నీవిట్లు ప్రశ్నించుచుంటివి?

భీష్మ—నేఁడెందులకో నన్నతిరయమునఁ దమ సన్నిధికి రమ్మనివార్త నంపినారు.

కేశ—నేను! గతరాత్రి వారిని సందర్శించితిని. అప్పటికి శరీరము మిగుల నీరసస్థితియందున్నది.........అనరాదుగాని, నిన్ను పిలువనంపుటకేమి హేతువో—

భీష్మ—అనఁగా!—నాకర్థముకా లేదు.

కేశ—అప్పగింతల కొఱకగునా యని-

భీష్మ—(నవ్వి) వెఱ్ఱివాఁడా! అనఁగూడ కేమి? ఇది యేమంత యమంగళ విషయము?

గీ. కడుపు చల్లఁగ బిడ్డలఁ ♦ గన్నవాఁడు;
మించిన మహేంద్రభోగము ♦ ల్గాంచినాఁడు
వృద్ధ్వబహువత్సరములుజీ ♦ వించినాఁడు
ఈమహాత్మునికిఁకమీఁద ♦ నేదికొఱఁత!

విచారింపక తండ్రిగారిని దర్శింతమురమ్మ. (ఇద్దఱుప్రస్థానము)

దృశ్యము. ౬

ప్రదేశము—శంతనుని శయ్యామందిరము.

ప్రవేశము- శయ్యపై దొరలుచు శంతనుఁడు పాదములకడఁ గూర్చుండి దుఃఖించుచు సత్యవతి.

(అనుబంధము-౧౧)

సత్య—నాకేమిగతి చెప్పిపోయెదరు! కన్నకొడుకులందా నిలిచినవాఁ డొక్కఁడు! వాఁడును తల్లిని సంరక్షింప నశక్తుఁడు భీష్ముఁడా సవతికొడుకు! ఈమందిరమిఁక నాకు స్మశానప్రాయమేగదా!

శంత—ఇటురా! కన్నీరు తుడుచుకొమ్ము. స్త్రీవ్యామోహమున నేను ముసలితనమున నిన్నుఁ బెండ్లియాడి నిగొంతు కోసితిని. ఇఁక భీష్ముని పేరెత్తితివి. ఇటుచూడు. భీష్ముఁడు సామాన్యవ్యక్తి గాఁడుసుమా? అమరులకు సయితము నాచరింప నసాధ్యమైన దివ్యవ్రతముఁ బూనియున్నాఁడు. నాకొఱకు, నాసౌఖ్యము కొఱకు, దాను సకలపురుషవాంఛనీయమగు కల్యాణమును గూడఁ బరిత్యజించినాఁడు. ఇట్టియస్ఖలితుఁడగు నిత్యబ్రహ్మ

చారిని నీవెన్నఁడైనఁ జూడఁగలవా? ఆతని ఋణమును నేనీతనువునఁ దీర్చుకొనఁగలనా? నిన్నాతఁడు చిన్నచూపునఁ జూచునని యేల యధైర్యపడెదవు? భీష్ముఁడు పితృవాక్యము నెట్లుపాలించెనో మాతవైన నీశాసనమును గూడఁదప్పక పాలింపఁగలఁడు. వెఱ్ఱిదానా! ఊరడిల్లుము. నేనింక జీవించియున్న మాత్రము నావలన నీవేమి సుఖముల నొందఁగలవు.

సత్య—అయ్యయ్యో! అట్లాడెదరేమి? మీవలన ననుభవింపవలసిన సుఖముల నెల్ల ననుభవించితిని గాక! మఱియిప్పుడు నామాంగల్యమును నాపసుపుఁగుంకుమయునిల్చుటకొఱకైన మీసేమముఁగోరఁ దగనా?

శంత—ఎన్నాళ్లని వృద్ధుఁడనైన నాక్షేమము నరసి కాపాడఁగలవు ముదిమితనమున వివాహమాడితిని గావున నీకెట్లును విధవాత్వము తప్పదు. ఇంకేమనుకొన్నను లాభములేదు. విచారింపకుము.

సత్య—(ప్రక్కకుఁజూచి) భీష్మకేశవు లిట్లు వచ్చుచున్నారు.

(లేచి నిలువఁబడును)

శంత—ఏఁడీ! నాతండ్రి వచ్చుచున్నాఁడా?

(కేశవునితో భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్మ—తండ్రిగారికి నమస్కారము — అమ్మగారికి వందనము.

శంత—నాయనా! నాతండ్రీ! ఇటురమ్ము. నాకింక నెంతోకాల మాయుష్యములేదు. అపారమైన, నీ స్వార్థత్యాగమునకు నేనేమిప్రతిలాభము చేయఁగలను?

భీష్మ—నేను మీవలనఁ బ్రతిఫలమును నపేక్షించి యేమియుఁ జేయలేదు. మీకీసమయమునందట్టి విచారములను, మనస్సునందుంచుకొని, కష్టపడఁగూడదు

శంత—నిజమే! నీవు ప్రతిలాభవాంఛావిదూరుఁడవే! ఐనను— తండ్రీ!-నామనస్సున నొకకోరికయున్నది; వచింతునా? -

భీష్మ—సావధానుఁడనైయున్నాఁడను.

శంత—నాయనంతరమునఁ దనకేదియో తీరనిలోటు గలుగనున్నదని మీయమ్మ విచారపడుచున్నది. నీప్రాణములున్నంతవఱకామె కేలోటును గలుగనీయవని నానమ్మకము. నీవు కోరినప్పుడు మరణముగల్గునట్లు వరమిచ్చుచున్నాఁడను. నాకొఱకై నీవు బ్రహ్మచారివైతివి. అందులకు నేను నీకింతకన్న నేమియుఁ జేయలేను.

భీష్మ—మహాభాగ్యము. ఈవరదానమును, నేను హృదయపూర్వకముగ స్వీకరించి, తలఁదాల్చుచున్నాఁడను.

(పాట 8.)

గీ. కౌరవులకును బాండవవర్గంబులకును!
భీకరాహవమిక సంభవించుఁ గాదు!
వ్యాసముని నాకుఁ దెల్పె నప్పటికి, నీవ
రంబు నా కుపకృతిసల్పెఁ బ్రాకటముగ

(రతెర వాలును)

ద్వి తీ యాం క ము

శ్రీ

భీష్మబ్రహ్మాచారి.

(సంపూర్ణ భీష్మచరిత్రము.)

తృతీయాంకము

దృశ్యము—౧.

ప్రదేశము—(స్వయంవరమంటపము)

ప్రవేశము—స్వయంవరరాజలోకము – దాశరాజు ఆతనిమంత్రి.

దాశ—మంతిరీ!

(అనుబంధము ౧౨)

మంత్రి—శిత్థం–

దాశ—ఈళ్లంతా, సొయింవొరానికొచ్చి, కూకుండారుగదా యీళ్లుద్దేశమేంటో తెలుసుకుండావా?

మంత్రి—ఈ కాశీరాజు కూతుళ్లని పెళ్లాడటానికే, అనుకుంటూండాను.

దాశ—మనం, మాత్తరం పెళ్లాడలేమా?

మంత్రి—ఆమాటనోనొ డెవ్వడూ?

దాశ—మరి, మనకి సోటుసూపించి, యెదుర్గా వొచ్చి వొక్క నాయాలయినా — కూకుండబెట్టాడేమో — సూశావా?

మంత్రి—లేదు; వొక్కడైనా — యెదుర్గా రాలేదు;

దాశ—ఐతే - ఇది మనకొమానమే అంటావా? కాదా?

మంత్రి—తప్పకుండా — అవుమానమే మారాజా!

దాశ—దీనికి మనమిప్పుడేంజెయ్యాల్సిందంటావ్రా?

మంత్రి—మీరుగూడా వో కొసనంమీద మాట్టాడకుండా కూకోండి

దాశ—అంతే నంటావా?

మంత్రి—అంతే -

దాశ—(ఒక యాసనమునఁ గూర్చుండును)

(ప్రవేశము—కాశీరాజును, సుధానిధి యను మంత్రియు.)

కాశీ—మంత్రీ! సుధానిధీ! యీస్వయంవర రాజలోకమును గనుటచే ధన్యుండనైతిని.

చ. కనులు తరించె భూమిపతికాండమునుం బొడగాంచ, నిందు—నా
జననము సత్ఫలంబుగనె; సాగసలోచనలైన నా సుతల్,
మనమున మెచ్చి, యొక్కసుకు మారునిమారసమానరూపుఁగో
రినవరపాణిఁదాల్చిననుఁ బ్రీతివహించెదు మన్మనంబిఁకన్.

భర్తృదారికలు వచ్చుట కింకను జాలమేల?

సుధా—సుముహూర్తము సయితము సమీపించినది; (తెరవంకఁ జూచి) మాధవీ! రాజపుత్త్రికల నవ్యాలంకారపరికరములతోఁ బ్రవేశపెట్టుము—

(తెరలో)—భాగ్యము.

దాశ—మీసత్తకారానికి, అర్థంయేంటీ? ఒక్కనాయాలయినా వొచ్చి, మాకు మరేదచేసిన పాపాన్ని పోయాఁడా?

కాశీ—సుధానిధీ! ఈవికృతాకారుఁడెవ్వఁడు?

సుధా—నీవెవ్వఁడవు?

దాశ—మంతిరీ! "నువ్వావడవ్వా?" అన్నమాటకు అర్థంయేంటి'—

మంత్రి మా రాజా! యిదికూడా తప్పకుండా—అవమానాల్లో చేరినట్టే!

దాశ—అంతే అంటావా?

మంత్రి—అంతే—

సుధా—మీ యనాగరిక ప్రస్తావన కిది యర్హప్రదేశముకాదు; కావున తొలఁగిపొండు—

దాశ—మో-వోవళ్లమనుకోంటుండావు? కేచెవులంతటాడొచ్చి-మాకు నజర్లుదెచ్చుండాఁడు. నేను గొప్ప చక్కరవరితికి మావఁని. ఏంమంతిరీ?

మంత్రి—అంతే—

సుధా—అతిక్రాంతమర్యాదులై ప్రవర్తించితిరా-సభనుండి, యీవలకు గెంటింపఁబడుదురు.

దాశ—ఏందోయి, యిది—మంతిరీ!

మంత్రి—సెక్కరవొరితిగారి మావఁని, యీళ్లంతా యింకొకపాలి, ఔమానించినట్లే—

దాశ—అంతే అంటావా?

మంత్రి—అంతే—

దాశ—మరిప్పుడు మనం సెయ్యాల్సినపనేందోయి?

మంత్రి—ఈయాల బాగుండదిగాదు; మారాజా! లెగండి పోదాం—

దాశ—నేనెందుకు లెగటం? నేనులెగను; నేనురాజబందుగుణ్ణి—సెక్కరవరితిమావఁని—

మంత్రి—ఐతే—మీసిత్తం—

కాశీ-సుధానిధీ! ఎంతసే పీయనాగరికులతో ప్రసంగించుట? తొలుత వీరికి మందిర ప్రవేశ మెట్లుగలిగినది? భటులచే నావలకు గెంటింపుము-

సుధా—భటులారా! శీఘ్రముగ నీజానపదుల నావలకుగెంటివేయుఁడు.

భటు—చిత్తము – (దాశరాజునుజూచి) ఓపల్లెకులపువాఁడా; బయటికి మీయంతట నడచెదరా? మమ్ము వెడలఁగొట్టమందురా?

దాశ— మంతిరీ! ఏందీగందరగోళం.

మంత్రి—ఆళ్లు కత్తులూ, కటార్లు, సూపుతుండారు. ఇఁక లెగండి—మనకు సమయం యీాలుగా లేదంటినిగా—

దాశ—ఎల్లి పోవాల్సిందే అంటావా ?

మంత్రి—యింకా ఆశ నెందుకనీ!

దాశ—ఎట్టాగోయ్‌యిదీ! నేను సెకరవొత్తిరి మావఁనోయ్.

మంత్రి —సెకరొత్తిరి మావైతే_సంగతి తరోత భీసుమ డితో సెవుకో వచ్చును. ముందు లెగండి.

భటు—మీయాలోచన లెంతసేపు ? కదలెదరా? లేదా ?

(కత్తులు చూపుదురు)

మంత్రి—(భయముతో) బాబో! కత్తులు-కత్తులు-పాఱిపోదాంరాండి.

(ఇద్దరుపాఱిపోవుదురు – అందఱు నవ్వుదురు.)

సుధా—రాజేంద్రా! పీడవదలినది. ఇఁక స్వయంవరారంభము సేయవచ్చును.

కాశీ—కానిమ్ము.

సుధా—మాధవీ! ఆలస్యమేల?

(ప్రవేశము—మాధవియు పుష్పహారములఁ జేతులఁబట్టికొని అంబయు నంబికయు నంబాలికయు.)

మాధ—భర్తృదారికలారా! ఈ స్వయంవరసభనున్న రాజనందనుల

సందఱ నేను వేర్వేఱ వర్ణించెదను. మీామీా యిష్టమువచ్చిన వారి గళముల సుమమాల్యముల వేయుఁడు.

(అనుబంధము ౧౩)

(మత్తకోకిల వృత్తము)

ఇతఁడు మాళవభూమి పాలుఁ డ ♦ హీనసత్త్వుఁడు, గాంచుమీా
సతతమంజుల భాషణుండు ప్ర ♦ శాంతరూపుఁడు కోమలీ!
క్షితితలంబున నమితయశుఁడీ ♦ చేదిరాట్సుతుఁ జూడుమీా
ప్రతిహత క్షితినాథ వైరియు ♦ పారసత్త్వుఁడు మానినీ!
సుందరీ! నేపాళనాథుని ♦ శుద్ధవర్తనుఁ గంటివే
వందితాఖిలయాచకుఁడు స ♦ భాగ్యశీలుఁడు భామినీ!
వంగదేశనృపాలుఁడీతఁడు ♦ భవ్యతేజుఁడు చూచితే!
సంగదూర్జిత సుగుణచయుఁడై ♦ శ్వర్యవంతుఁడు కామినీ!
కాంతరో! వరధనదతుల్యునిఁ ♦ గాముని జనమాన్యునా
శాంతవర్తనుఁ గాంచితే పాం ♦ చాలనాథుని శ్రీదవున్
కమలనయన! పరాక్రమాఢ్యుఁ ♦ గాంచు మాంధ్రధరాధిపున్
సుమహిత ప్రతిభావిశారదు ♦ సుందరాంగు ననంగునిన్
ఓసతీ! విదిశాపురీశ్వరు ♦ నుదధి భీషణుఁ గంటివే?
భాసమానదయావిలాసుఁడు ♦ పాపదూరుఁడు భామినీ
శ్రీలతాంగి! యీవిభుఁడు కా ♦ శ్మీరనాథుఁడు గాంచుమా!
పాలితాఖిలదివ్యబాహుఁడు ♦ భండనస్థలరుద్రుఁడే!
ఘూర్జరేశ్వరు, సుందరాంగుని ♦ క్రూరభంజనుఁ గాంచుమీా
నిర్జితారిధరాధినాథుఁడు ♦ నిర్మలుండితఁ డంగనా!

(తెరలో కలకలానంతరమున,)

ఉ॥ ఓరిదురాత్ములార! వినుఁ ♦ డోరిపరాక్రమహీనులార. యే
తీరునఁ గాశికాపురప ♦ తీవతికూఁతులఁ బెండ్లియాడ, మీా
రారసి, తత్సభాతలము ♦ నందుము జేరితిః రింకపిమ్ములై
పోరఁగ రండు-గెల్చికొని ♦ పోదు; తదీయకుమారికాతతిన్॥

కాశి—ఏమి యీమహాభీలభీషణంబగు కంఠరవము! ఎవ్వఁడో దురాత్ముఁడు శుభకార్యవిఘ్నం బాపాదింపఁదలంచి వచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది. వలయు నెడల ఖడ్గాఖడ్గిం బోరిగెలువ, రాజలోకంబెల్ల సంసిద్ధమైయున్నదిగదా!—

అందఱు—రానిండు; ఆ దురాసంధుఁ డెవ్వఁడైనసరియే – కృతాంతావాసంబునఁ బ్రాఁతకాఁపుగాఁ జేసెదము.

(దాశరాజు, దర్పముతో ప్ర॥)

దాశ—రాండి, నాయాళ్లారా! నేను సైకరవత్తిరిమావఁబ్రా-వొద్దురా వొద్దురా అంటే యిన్నోఁడేఁడీ! సావండి-నాకొంఁడెల్లారా! భీసుముడి సేతుల్లోబడి సావండి; బతక దలిసి నోళ్లయితే పారిపోండి –

సుధా—రాజేంద్రా! అనాగరికుఁడై చక్రవర్తిమామనని చెప్పుకొనుచుండిన యీతఁడే యీకల్లోలమునకు హేతువు; ఇప్పుడీతఁడు శంతనుపుత్రుఁడును బ్రహ్మచారియునగు భీష్ముని నిందుఁ గొనివచ్చినాఁడు. ముందుగా వీనిని చంపవలయును.

దాశ—మీరంతా సచ్చే రోజులు రానే వచ్చెగా! నాకొంఁడెల్లారా సచ్చినట్టుండక పోరుసాలాడత మెందుకనీ—

సుధా—(కోపముతో కత్తి లాగి,) ఓరీ! దుర్మతీ! నీచవంశసంభూత! ఈకల్లోలమున కంతకును మూలకారణము నీవే! కావున, నిన్ను చంపకమానను; రమ్ము—

దాశ (కేకలువేయుచు) ఓబీసమయ్యోఁవ్! బీసమయ్యోఁవ్! నన్నీడు సంపొత్తుండాడు—రావయ్యోవ్ !

(తరువాత ఖడ్గహస్తుఁడై భీష్ముఁడు ప్రవేశించును.)

భీష్మ—(సుధానిధి కత్తిని లాగివేసి,) తుచ్ఛుఁడా ! ఆమహాత్ము నెవ్వనిగాఁదలంచి, విజృంభింప సాహసించితివి? నీశిరం బిదె యూడి ధరఁబడును. కాచుకొమ్ము. (సభ్యులనుఁజూచి) ఓసభ్యులారా! నాప్రతిజ్ఞ నిదె యాలకింపుఁడు.

గీ. రాక్షసంబునఁ గాశికా ♦ రాజసుతల,
ముగ్వురినిఁ గొని, నాదు త ♦ మ్మునకుఁ బేరిఁ
పెండ్లియొనరింతు; మీరలు ♦ వీరులైనఁ
గయ్యమొనరించి పేరిని ♦ గాచుకొనుఁడు—

(కత్తి త్రిప్పును; రాజులందఱు తిరుగఁబడుదురు.)
(భీష్ముఁ డందఱను గెలిచి రాజపుత్రికలతో నిష్క్రమించును)
(తెర వ్రాలును)

దృశ్యము—౨

ప్రదేశము—ఒక బయలు ప్రదేశము.

ప్రవేశము—(ఆయాసపడుచు, దాశరాజు.)

దాశ—(ఆయాసముతో) అమ్మయ్యమ్మయ్య! అబ్బయ్యబ్బయ్య!! ఏందీ ప్రేణసంకటం? ఇంత నుఁ లుగుత దని రాణే సెప్పనే సెప్పింది; బొంకులాడి జెలెల్లొచ్చి, పడాల్సిన పాట్లన్నీ పడ్డా—మంతిరి ముండాకొడుకి గంధరగోళంతో, మాయ వేఁపోయిండే! ఎట్లా? ఇగెట్లా? — ఇగెట్లాగూ అంటూ? నా రాజెకార మంతా మంతిరి తోటే వుండే గదా—యిగెట్లా? (స్మృతిసభినయించి,) ఉండ్సెస్లా నీ రాజెకారం నీట గలవా? రాణీ? రాణే నెట్లా తప్పించుకుండేది? కొత్త రాణీ వొత్తే పాతరాణిని వొగ్గేతా మనుకుంటిగాని, కొత్తరాణి గోదాల్లో గలిసె! పాత రాణే శేత వాతలూ తప్పవాయె—

(పాట. ౫)
(రాణి కోపముతో ప్రవేశము.)

రాణి—వొత్తుండావా? రా! రా! నాయాలా; రా! ఇయ్యాల నీకు తప్పవులే పూజలు; రా,

దాశ—(భీతిల్లి) నాపెట్ట రానేవచ్చిందే! ఇంకేందిదారి? మంతిరుంటే ఆలోసెనయినా సెప్పును గందా!—ఆడూ లేఁడు. కనక నేనిప్పు డాడదాని సేతుల్లో పడ్డానన్న మాటే! సావో బతుకో-యెదటఁ బడితేనే మంచిది.

రాణి—పెళ్లాడ దావఁనే పోతివా! నీసిగ్గుసితక!

(అనుబంధము ౧౪)

నీకొచ్చి నన్నేళ్లు వొవరికొచ్చినై రా! తలంతా నెరిసె. ముస లోడి వైతివి; నీకెందుకురా పెళ్లి; ఏదీ నీకొత్త పెళ్లికూఁతురు? దాన్ని, నిన్నూ కలిపి మంచాని కిరిసికట్టి కొట్టేను— జాగ్రత!— ఏమనుకుంటుండావో? మణుసులో—

దాశ—ఇగో! యింటుండావా? అన్నేల మ్మాటలు నామీఁ దెయ్యమోకు. నారాణుండంగ మల్లీనాకు పెళ్లికూఁతు రెందుకనీ?—

రాణి—"ఎందుకనీ" నేనే అడుగుతుండా?

దాశ—నేను పెళ్లాడతాని కెల్లినట్టు నీకు సెప్పిం దోరూ అంటా?

రాణి—అచలు, నువ్వాడి కెల్లత మెందుకని అంటా —

దాశ—బీసుముఁడు రమ్మన్నప్పు డెల్లొద్దంటావా యేందే!

రాణి—అబ్బ! మాదొడ్డరాజువు దొరికావని, బీసుముఁడు రమ్మనతం నువ్వెల్లడం-ఎంతసొగుచో సొగుచు. ఉండుండు; నీకిట్టాగాదు. నాయాలా! పొరకపూజ సెయ్యాల్సిందే! (ప్రస్థానము.)

(తరువాత మంత్రి భయముతో ప్రవేశము)

మంత్రి—మారాజా! నిస్సారనంగా సచ్చిమోమును గందా! వొల్లంతా పంపరం బుట్టింది.

దాశ—రాణొచ్చె యాలైఁది. ఇఁగ నోరు మూసుకో! పొరక దెత్తాన నెల్లింది.

మంత్రి—మా రాజా! ఏందయి తేనేంగాని, పిల్లని దేవరోరి కియ్యానందు కని, బీసుముఁడు......

దాశ—ఉశ్శో! 'రాణొచ్చే యాళైందని సెపితినిగా! నీకు బుద్ధి లేదు మంతిరీ!—

[రాణి-చీపురకట్టతో ప్రవేశము.]

రాణి-(మంత్రి చెవిపట్టకొని కొట్టుచు) నేనింటుండాలే! నీఆబద్ధీకాలన్నీ యింటుండాలే! మంతిరీ! సెండాలుఁడా! మీ రాజు పెల్లికెల్లతం పెల్లాడ తాని కేనా?

దాశ—[చెప్పవలదని సైగచేయును.]

రాణి—(రాజు చెవికూడపట్టుకొని) నీసిగ్గుసితక! సెప్పొద్దంటుండావా? ఉండండి; మీయిద్దరికి పొరక పూజ సేత్తా రండి—

(పాట— 10)

(ఇద్దఱిని కొట్టుచు నీడ్చుకొని ప్రస్థానము)

(తెరవ్రాలును.)

దృశ్యము—3.

(ప్రదేశము-హస్తినాపురోద్యానము)

(ప్రవేశము—అంబ ఒంటరిగ.)

అంబ—(స్వగ.) ఈపుష్పసుగంధఘ్రాణముచేత నాకు పూర్వ విషయములు స్మృతికి వచ్చుచున్నవి'.........ఆహా! విధిఘటనము! ఒకక్షణములోన, నామనోహరుఁడగు సాళ్వుని వరింపనున్న, నాకీమరవస్థం గూర్చిన, యీభీష్ముని సాహసమేమని చెప్పవచ్చును?...... ఔరా! ఏమిది? — రాక్షస వివాహము క్షత్రియ కులోక్తమైనదను హేతువొక్కటియే యీబలాత్కృతికి, మూలకారణమా? కన్య యభిమతం

బరయు నక్కఱలేదా? భీష్ముని పెద్దగాఁబొగడుదురే? ఆతఁడింత చింతింపఁజాలకపోయెనా? ....కానిమ్ము, అరసెదఁగాక! ఎవరక్కడ!

(ప్రవేశము—దాసి.)

దాసి—ఏమి సెలవు?

అంబ—మీ రాజెక్కడ?

దాసి—మా రాజనఁగా?

అంబ—భీష్ముఁడు—

దాసి—భీష్ముఁడు మా రాజు కాఁడు; రాజునీమగఁడే—

అంబ—ఛీ! అదేమి? అట్లు మాటాడెదవు?

దాసి—ఔనమ్మా ! — విచిత్రవీర్యునకు నిన్నిచ్చి......

అంబ—పలువా! నాయెదుట నధిక ప్రసంగములు చేయకుము. మా రాడక — మీభీష్మునితో నేను తన దర్శనము నభిలషించితినని చెప్పుము.

దాసి—నిన్ను పెండ్లి కూఁతుంజేయుటకు నీచెల్లెండ్రతో పాటు—

అంబ—ఆమాట లిఁక వలదు, పొమ్ము—

దాసి—(తనలో) ఇట్టి బింకము లనేకములు మగఁడురాఁగనే దారి లోనికి వచ్చినవి. (ప్రస్థానము.)

అంబ—నన్ను విచిత్రవీర్యుని కిచ్చి పెండ్లి చేయుటకు సంకల్పించిన వీరి చందము తెలిసెను; బలవంతముగ, భీష్ముఁడెట్లు నాకీ వివాహమును సల్పఁగలఁడో — తెలిసికొందును; ఇప్పట్టున నేను ధైర్యమునే నహింపవలయును — అదుగో! భీష్ముఁడు......

(ప్రవేశము—భీష్ముఁడు.)

భీష్మ—అమ్మా ! — తమ సెలవేమి?

అంబ—మహాత్మా! నన్నుమీరు బలాత్కారముగ, స్వయంవరము నుండి, నాసహ జన్మలతోఁ గొని వచ్చితిరి. ఇందులకు హేతువు నే నడుగ వచ్చునా?

భీష్మ—అమ్మా! వేఱుగా హేతువేమున్నది?

గీ. బ్రాహ్మ్యముఖవివాహంబుల ♦ రాక్షసంబు
క్షత్త్రియోచిత మాట నా ♦ సభను మిమ్ము
దేవిరో. బలాత్కృతిఁ గొని ♦ తెచ్చినాఁడ;
సతులఁగావింప నా యను ♦ జన్మునకును

అంబ—అందులకు బాలికాంగీకృతి వలదా! రాక్షసవివాహధర్మమున రాక్షసధర్మమే, యవలంబనీయమని తలంచితిరా? ఇది యార్య లక్షణమేనా? బలవదంగీకృతకార్యఘటనములయం దాకన్యక, ఆత్మవధంబు సల్పిన, నా పాపం బెవ్వరి దని తలంచితిరి?

భీష్మ—అమ్మా! ప్రమాదవశంబునఁ దమ యనంగీకారము నెఱుంగక, తెచ్చినమాటనిజమే! అందులకు మీకే ప్రతిబంధకమును లేదు; నావలన మీకేయపాయంబును గలుగనీయను; తమ యిచ్చ వచ్చినయెడకు క్షేమముగఁ జేర్చువాఁడను; ఈ ప్రమాదమును క్షమింపుఁడు.

అంబ—సాళ్వమహీపాలుని తత్స్వయంవరంబున, నేను వరింపనుంటిని? అందుల కవరోధముఁ గల్పించి మీ రిట్లు నా యాశాలతికను ఛేదించితిరి. నన్నిపుడు సాళ్వసన్నిధికిఁ జేర్పుఁడు.

భీష్మ—అనుజ్ఞ......మాతృసమానలగు మీ సిగపూవువాడకుండ, నేఁడే ప్రయాణసన్నాహము చేయించెదను.

(పాట 11.)

(తెరవాలును).

* (దృశ్యము—౪.)

(మధుపాన మొనర్చుచు సాళ్వుఁడు, ముగ్గురు మిత్రులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

సాళ్వ — ఓ మధురసమా! ఆమధురాధరాధర**సు**ధారసమవై, నా హృదయ తాపము నడఁగింపుము. (త్రాగుచున్నాఁడు)

1. మి — అడియేఁ దాసుణ్ణి. (త్రాగుచున్నాఁడు)
2. మి - అడియేఁ దాసానుదాసుణ్ణి (త్రాగుచున్నాఁడు)
3. మి — అడియేఁ దాసదాసానుదాసుణ్ణి. (త్రాగుచున్నాఁడు)

సాళ్వ—ఆహా! ఆహా! యీ దివ్యామృతరసమున నా మృదులగుమ్మ యగు నంబ ప్రతిఫలించుచున్నది ఓయమృతస్వరూపిణీ! ఓకాశీ రాజనందినీ! ముసి ముసి నగవులతో నాకౌఁగిటం జేరుకొని యీ ద్రాక్షారసమును నీయధరామృత రసస్పర్శసమున మఱింత మధురము గావించి నీమృదులపాణిపల్లవముతో నీపానపాత్రము నా పెదవుల కందించి నన్ను - బ్రహ్మానందతరంగిణీతరంగముల నోలలాడింప వచ్చితివా? ఎంత సుదినము! ఎంతటిభాగ్యము!

1. వహ్వా! వహ్వా! నా దేహస్థితి యిప్పుడేలాగున్నదంటే_సముద్రం కెరటాల మీఁది డింగీ లాగున్నది.
2. ఓ! ఓ! ముల్లోకాలు తల్లక్రిందులుగా పోట్లాడ్డానికి సిద్ధంగా వున్నాయి
3. ఛీ. ఛీ. త్రాగుబోతు నాయాళ్లారా! సాళ్వరాజును సంతోషంగలిగించే మాటలు మాటాడాలె కాని తైతక్కలతో తప్పుడు కూఁతలతో ప్రొద్దుపుచ్చుచుంటున్నారా? ఎగిరితంతే యేడు లోకాలు దాటి యెన్మిదో లోకాన బడాలె_కబడ్దార్!

సాళ్వ—సాళ్వరాజునకు సంతోషమా! ఈ జన్మమున కింక సంతోష మెక్కడిది? నాసంతోషము నామోహాంబు మొలకయగు నంబతో, భీష్మచండాలునిచే నపహృతంబైనది - హాదుర్భరము!

* ఈరంగము శ్రీ మైలాపురము బాలభారతీసమాజమువారి వేంకటచెన్నకేశవులుగారిది.

కురువంశపాంసనకృతపరాభవము దుర్భరము! కాశీశ్వర
తనయా విరహవేదన దుర్భరము! అయ్యో! స్నేహితులారా!

గీ. మైకమున నైన మదిరాక్షి ♦ మఱతునంచు
మధువుఁ ద్రావ మనోవ్యథ ♦ మఱియు హెచ్చె
నీరు దప్పిని దీర్చుకో ♦ నేయిఁ ద్రావ
దాహబాధ యధికమైన ♦ దారిగాఁగ.

3.మి.(స్వ) ఆమాట నిజం - నాకు సారా కొంచెమెక్కువైతే చచ్చినోళ్ళంతా జ్ఞాపకంవచ్చి పెగిలిపెగిలి యేడుపొస్తాది—ఇఁక బ్రదికున్నోళ్ళు జ్ఞప్తిరావటానికేం! (ప్ర) మహారాజా! ఇంకోగిన్నెడు మధువు సేవించండి అంబ మరపోస్తుంది—దానిఁగన్నమ్మ మరపోస్తుందీ. ఊఁ! సందేహించకండి—

సాళ్వ— మీరును ద్రావుఁడు.

(అందఱు త్రాగుచున్నారు)

2.మి—ఓ ఓ! ఏఁవిమజా! ఏఁవిమజా! దేవతొత్తుకొడుకులకు దీని రుచి తెలియక పోమట్టి కాని తెలిస్తే వెధవ అమృతభాండం సీతమ్మ కొడుకు సుగ్రీవుఁ డెత్తుకపోతే దానికోసం యేడుస్తారాయేంటి?

1-మి- ఏహే! అమృతభాండం ఎత్తుకెల్లినోఁడు సీతమ్మ కొడుకు సుగ్రీవుఁడు కాదోయ్—యినతకొడుకు యిబీసనుఁడు—

3_మీ మొగము–గరుత్మంతుఁడురా?

సాళ్వ—అవును – గరుత్మంతుఁడు సుధాకలశము నపహరించినట్లే గాంగేయుఁడు నా ప్రియురాలి నపహరించినాఁడు! వాఁడు దానిని పెండ్లియాడెనేమో! ఆఁ! ఆత్మహత్యయైనఁ జేసుకొనునుగాని యంబ యెందుల కంగీకరించునో! ఏమో? చంచలకన్నఁ జంచల యగు మించుఁబోఁడిని విశ్వసించుట యెట్లు? ఆహా! నిశ్చయముగఁ బరిణయమే జరిగియున్న యెడల నీచల్లనికేయి వారిరువురు శయ్యాగృహముఁ బ్రవేశించి యుందురు. ఆ! ఆ! అదుగో!

[illegible] హంసతూలికా [illegible] కాశ్మా దృష్టుల నవలోకించుచున్నాఁడు. ఆహా! ఆహా! ఇదిగో! ఇదిగో! గాశీ రాజపంశీ వారాశి బడబాగ్ని జ్వాల — కృత్యఘ్నతా [illegible]; [illegible] హారుఁడగు భీష్ముని సన్నిధానమున కరుగు మన్మథ [illegible] దస్మితసుం దర వదనారవిందుఁడై దీనిఁజేరఁ బిలుచున్నాఁడు — ఇది లేని లజ్జం దెచ్చి పెట్టుకొని యెమ్మియు ఁనెఱుంగని నగ్గసాచివలె నటించుచుఁ దలవంచికొని నిలుచున్నది! హా! వాఁడు చేతులు చాఁచుచున్నాఁడు — ఇది వాని కౌఁగిటఁ జేరుకొనుచున్నది? హా! ఏమిమధుర మందహాసములు? ఏమి మనోహర చేష్టావిలాసములు? ఏమి లలితలజ్జానటనములు, హా! హా! బింబోష్ఠచుంబనములు [illegible] బంధస్పర్శనములు నఖక్షత దంతక్షత వ్యాపారములు? హా హా! ఓనూతన దంపతులారా! సంతత స్వర్గ సౌఖ్య సాధారో [illegible]! కాశీ [illegible]! భీష్మా! అంబా! అంబా!

(క్రిందఁబడి పోవుచున్నాఁడు.)

1. ఓరీ! మహారాజు పడిపోయినాఁడు. ఏమిటి కర వ్యం.

2. కర్తవ్య మేమున్నది! మనమును కూడా పడిపోవుటయే తప్ప తాగడ మే. యథా రాజా తథా ప్రజా అన్నాఁడు.

[illegible] చుక్కలు [illegible]

(అట్లు చేయును.)

[illegible] హా! [illegible]! భీష్మా! [illegible]! అంబా! [illegible]

అంబ — ([illegible]) [illegible] చుంటిని.

[illegible] పారి

ణులగు దుష్టులంగూడి మధుపాన మొనర్చుచున్నాఁడు! అక్కటా! ఎట్టి కర్మము తటస్థించినది?

సాళ్వ—ఛీ! ఛీ! యెవ్వతెవు నీవు? ఇక్కడ కెందులకు వచ్చితివి?

అంబ—(స్వగతము) ఆహా! నాయభాగ్యదేవత నన్నింకను విడువనట్లున్నది! కానిచో నీమహానీయుఁ డిట్లు పృచ్ఛించుచున్నాఁడేమి ? (ప్ర) ప్రాణనాథా!

సాళ్వ—ఛీ! ఛీ! యెవ్వఁడు నీ ప్రాణనాథుఁడు ? అధమాధముఁడు భీష్ముఁడు! ఓసీ! పుంశ్చలీ! ఆకురుకులాపశదునిఁ జేపట్టి వానితో ననుభవింపవలసిన సుఖము లనుభవించి హృదయమునకుఁ దృప్తి గలుగక నన్ను వలలో వేసికొననెంచి ఎగ్గుసిగ్గులు విడిచి నాసన్నిధికరుదెంచి నన్ను ప్రాణనాథా! యనిపిల్చుచుంటివా? వీనివిడిచివానికడకు వానివిడిచివీనికడకు వచ్చుటకుఁ బోవుటకు నీవు బోగపుఁబుట్టుకఁ బుట్టితివా యేమి?

అంబ—సాళ్వరాజేంద్రా! అన్యాయమన్యాయము ! నన్నిట్లునోనాడు టన్యాయము ! (అనుబంధము ౧౫.)

ఓ ప్రభూ నీ హృదయ మెంతలో మాఱిపోయినది ? నన్నుగూర్చియిట్లు శంకింప నీకు మనసెటుగలిగె? పుంశ్చలీ! యనినన్ను సంబోధింప నీకునోరెటులాడె? ఎట్టి కఠినోక్తులాడితివి? యెట్టియన్యాయమున కొడిఁగట్టితివి?

చం. వలఁబడినట్టిపక్షిగతి • వ్యాఘ్రమునోటికిఁజిక్కుజింకయుం
బలె,నలభీష్ముచేతఁబడి • ప్రాణముమానమువాయ కాకృపా
నిలయునివేఁడి వీడి చెఱ, • నీపదసన్నిధి కేఁగుదేరఁగా
నలపురిలోన, నన్నిటులు • నవ్వులపాలొనరించెదే ప్రభూ!

సాళ్వ— ఏమేమి? ఆకృపానిలయుఁడు భీష్మచండాలుఁడు నీవు వేఁడినంతనేహృదయము గరిగి నిన్నువిడిచిపుచ్చినాఁడా? అబలవయ్యు నన్యుని చేతఁజిక్కి మానప్రాణములఁ గాపాడికొని మరలివచ్చిన

నిన్నెంతని కొనియాడఁగలయు? ఆహా! ఆడుదిబొంకిన గోడఁబెట్టి నట్లుండు నందు రిందులకే కాఁబోలు' ఓసూనృతభాషిణీ!

సీ. తేనెటీఁగల దోలి ♦ పెట్టెనపహరించి,
తేనెఁద్రావకపోవు ♦ దేబెయెవఁడు?
మొగ్గఁజేయిందూర్చి ♦ పుష్పమ్ముఁద్రెంచి వా
సనచూడకయె పోవు ♦ జడుఁడెవండు,
చెట్టుపై కెక్కికో ♦ సినయట్టిఫలమును,
చవిచూడకే వీడు ♦ జాల్ముడెవఁడు?
దారులఁగొట్టిన ♦ ద్రవ్యంబుఁగొనకయే
వీథిఁబాఱఁగవేయు ♦ వెట్టియెవఁడు?
కత్తిఁబట్టి ఘోరాజిరం ♦ గమ్ముమెట్టి
రక్తముంగార్చి వైరిరా ♦ డ్రాజినోర్చి
బల్మిఁదాఁగొనిచన్నట్టి ♦ పద్మనేత్ర
ననుభవింప కూరకపంపు ♦ ననదయెవఁడు?

3-వ —కష్టపడికాచుకొన్న సారా త్రాగకుండా పారబోసుకు 'దద్దమ్మ యెవఁడు? త్రాగ్గామెక్కువైతే నిషావల్ల మిగిలినదాన్ని పాఱబోసుకొన్నాఁడన్నా నమ్మొచ్చు అసలే యంటకుండాపాఱ బోసుకున్నాడంటే యెలానమ్మడం—

అంబ—ఓసాళ్వరాజేంద్రా' నీ విషమపరీక్ష యింకను మానకుంటివా! మహాప్రభూ! నీచరణ దాసినగు నాహృదయ మచలమునుబోలె నిశ్చలమైనదిసుమా? నాప్రేమము శరజ్జ్యోత్స్నాస్వచ్ఛము సుమా? చిన్ననాఁటంగోలె నాహృదయముగాని నాప్రేమము గాని నీకుఁదక్క నన్యునకు లేశమైన నర్పింపఁ బడియుండలేదు. నాదైవమవగు నీచరణసాక్షిగాఁ బ్రమాణముసేసి చెప్పుచుంటిని. ఆభీష్మునివలన నాకన్యాత్వమునకు నెట్టి భంగమును గలుగ లేదు— ఆదయామయుఁడు నాహృదయము నెఱిఁగిన వెంటనే "అమ్మా! నీమనమన్యాధీనమగుటెఱుంగక పొరపాటున నిన్నుం గొనివచ్చితిని. నీవు నిరాటంకముగ నీవలచిన మనోహరునిఁ

జేరఁబొమ్మని సగౌరవమ్ముగ స్యందనమ్ము నెక్కిఁచి పదువుర పూఁబోడులఁ దోడొసంగి నీసాన్నిధ్యమున కంపినాఁడు. ఆ సారథియు నాకుఁదోడువచ్చిన యంగనులును నీయాజ్ఞంగొని తమపురంబున కరుగుటకింకను ద్వారముకడ గాచుకొనియున్నారు - వారినడిగి యిందలి సత్యాసత్యములఁ దెలిసికొనియైన నన్నుఁ బరిగ్రహింపుము—

3— త్రాగుఁబోఁతునకు గంజాయిదమ్ముగాఁడును నల్లమందుభాయిగాఁడును సాక్షులైనట్లు నీకు వారుసాక్షులా? వాఁసాక్ష్యము పాచి కల్లువలె పరిగ్రహణయోగ్యంకాదు-

సాళ్వ— కన్నులకుఁ గనఁబడుచున్న విషయమును వీనులతో విని తెలిసికొనట యెందులకు? అక్కఱలేదు—ఎంతటి విచిత్రోదంతము? ఓకాశీరాజకుమారీ!

ఉ. అంగడిలోని బొమ్మఁ గొనునంతకు నాత్రము నంది, కొన్నమీఁ
దంగడకూరకే విడిచి ♦ దానిఁదలంపని పాలపాపఁడ
ట్లంగన నిల్లుసేర్చువఱ ♦ కారటముంగని, యిల్లుసేర్చుపై
నింగృపముట్టకేవిడిచె ♦ నే? యతఁడంతనపుంసకుఁడఁటే?

ఇదియే సత్యమైనచో భీష్ముని నిర్భరకృపాధురీణత్వమునకు వెఱ్ఱిబాగులతనమునకు నాశ్చర్యపడవలసినదే !

అంబ— సత్యము. మహాప్రభూ! ముమ్మాటికిసత్యము -

సాళ్వ—సత్యమా? ఓసీ! అనృతస్వరూపిణీ! అసందర్భప్రలాపినీ! సంగరమొనర్చి బల్మిని నిన్నుఁ గొనిపోయినవాఁడు నిన్నంటకుండ ముట్టకుండ "పో మాయమ్మాపో"యని పంపినాఁడా? పాపము?

గీ. అర్ధరాత్రమ్మునందుఁ బ్రా ♦ ణాశవీడి
కన్నముంద్రవ్వి యింటఁగ్రై ♦ కొన్నధనముఁ
దిరుగఁదద్ధనస్వామికిఁ ♦ దెచ్చియిచ్చు
వింతవెఱ్ఱిబాగులవాఁగ ♦ భీష్ముఁ డహాహా.

3— పెండ్లాలతో కాపురంజేసే ముండాకొడుకులే చక్కని స్త్రీ చేఁ జిక్కితే కక్కుఱితిపడకుండామానరు—ఇఁకఘోటకబ్రహ్మచారి నాయాలఫ్రూరకేవదుల్తాడంటె నేను సారా మాన్తానన్నమాట.

అంబ—మహారాజా! ఆదేవవ్రతుని పవిత్రచరిత్రము నీవువినియుండవు. ఆ మహానుభావుఁడు తండ్రికొఱకు రాజ్యమును, వివాహమును విసర్జించిన నిష్కలంకచరిత్రుఁడు— బ్రహ్మచారి —

సాళ్వ—ఆతఁడస్ఖలిత బ్రహ్మచారి. నీవపూర్వకన్యాశిరోరత్నమవు - సరిపోయినది— మీరిరువురు కట్టఁగట్టుకొని భగ్గుభగ్గునమండు నగ్గిగుండమునం బడిబ్రుగ్గిమాడిబూడిదయై పొండు—చీకులటా! పాపాత్మురాలా! నాయెదుటనుండి తొలఁగి పొమ్ము - చవితి చందమామవలె నీమోము చూడఁదగనిది—

అంబ—ఓదయానిధీ! నేను నీకొఱకు నామనోహరుండవగు నీకొఱకు జగదేకవీరుండగు భీష్మునంతటివాని నలక్ష్యము సేసితిని. దివ్య సామ్రాజ్యపీఠము నఁబోని కురురాజ్య సింహాసనమును నెడమ కాలితోఁదన్నివైచితిని. ఇట్టినన్ను నిన్నేప్రాణముగ సర్వస్వముగ సర్వేశ్వరునిగ నమ్మికొనియున్న నీపాదకింకరినగు నన్నుఁ బరిగ్రహింపక తిరస్కరించుట ధర్మముగాదు. న్యాయముగాదు. ఈశ్వరసాక్షిగ ఆభీష్ముఁడు నాకన్యాత్వమును జెఱుపలేదు. నాయెడల జాలిగలిగియే నీసాన్నిధ్యమున కంపినాఁడు. ఇందు లేశమైన నసత్యము లేదు.

సాళ్వ— లేకపోవుఁగాక—నీకన్యాత్వమునకుభంగముగలుగకపోవుఁగాక నిన్ను నేనెట్లు పరిగ్రహింతును?

ఉ. అక్కడఁ దీఱిపోవుటనొ? యక్కటికంబుననో? యెడంద నీ చక్కదనంబు నచ్చుటనొ? షండుఁడు గావుటనో? యతండు ని న్నిక్కడ కంపుఁగాక? యిట నెవ్వఁడు నిన్నుఁ బరిగ్రహించుఁ జీ కక్కినకూటికాసపడఁ గామిని? సాళ్వుఁడు జాగిలంబఁటే?

3 ఓతొత్తుకూఁతురా! ఏమనుకొనుచుంటివి— మామారాజు

పురుష సింహముగాని గ్రామసింహముగాఁడు- తెలిసినదా? పో. పో.

అం—(ఆత్మ) పశువుకు జోరీఁగలేగాని తేనెటీఁగ లాశ్రయించునా? తగినస్నేహితులు- ఈమూర్ఖుఁడు తాను నన్ననరాని మాట లనుటయేగాక యీ త్రాగుఁబోఁతులతోఁగూడ దిట్టించు చున్నాఁడు-నరాధముండగువీనిమ్రోలనాకింక దైన్యమెందులకు? నాగతితుదకెట్లు కాఁగలదో యట్లుకాఁగలదు. (ప్ర) ఓసాళ్వ రాజసఖుఁడా! మీమహారాజు గ్రామసింహమో - పురుషసిం హమోనిర్ధారింప నిన్నుబోఁటి త్రాగుఁబోఁతుపెద్దలే తగిన వారు సుమా!

ఉ. తనయెడ మక్కువం గలుగ ♦ తామరసాక్షిని బల్మి నెవ్వఁడో గొనిచనఁగన్నులంగనియు ♦ గొంకునఁబ్రాణముతోడఁబాటి, ఆ వనిత యెదోవిధిణ జెఱగ ♦ బాసి తనుంగనగాఁగఁ బౌరుష మును బ్రకటించు ధీరమణి♦పూరుషసింహమొ గ్రామసింహమో? ఓసాళ్వరాజా! నే నిదే వెడలుచుంటిని—

సాళ్వ—ఆఁగుమాఁగుము. మావలన సమ్మానింపఁబడకయే పోదువా? ఓరీ! మిత్రులారా. ఇది సిగ్గువిడిచినది-సిగ్గువిడిచినచేడెకుఁజీర మాత్రమెందులకు? మీరుదీని వివస్త్రంగావింపుఁడు-ఊఁ చూచె దరేమిరా?

1—నీవురా—

2—నీవురా—

3—రాణినిషాతోఁపాటు సారవ తగినదిరా? ఇంకొక కాయమునారా వుంటే - నాసామిరం

అంబ—ఓరీ! అధమాధమ! నీచాత్మ! వీరు నీతోఁ బాటు త్రాగుటకే గాని యిట్టి సాహసమునకు సమర్థులుగారు — వారేల? మగ వాఁడవైనచో నీవు కావింపుము ననువివస్త్రను - పరమశుంఠా గ్రేసరా! ఇదిగో! మహావ్యాఘ్ర కాలాహిం వాలమునుబోని మచ్చే లాంచలము ను నీవు స్పృశింపుమురా! ఉత్తర క్షణ

అంబ సాళ్వునిఁ బొడుచుట.

"పాతివ్రత్య ప్రభావమునఁ గాదు ఇదిగో! ఈశాతఖడ్గాంచలమున"

ముననే దురభిమాన వార్ధక పరికంపమానమగు నీశిరము నీమొడలినుండి నేలంబడి ధూళి ధూసరితమై పోవఁగలదు. ఊఁ స్పృశింపుమురా! పాఱుఁబోఁతా! ఈప్రజ్వల దగ్నిజ్వాలను స్పృశింపుమురా?

సాళ్వ—నీపాతివ్రత్య ప్రభావమున నన్నుఁ జంపెదవుగాఁబోలు? ఏది చూతము—

(పైటచెంగు పట్టుకొనును)

అంబ—పాతివ్రత్యప్రభామునఁగాదు ఇదిగో. ఈశాత ఖడ్గాంచలమున- (మొలనుండి కత్తిదూసి సాళ్వనిబొడిచి నిష్క్రమించుచున్నది.)

(యవనిక వ్రాలును.)

[illegible]

చతుర్థాంకము

[illegible]

ప్రదేశము—భీష్ముని మందిరము.

ప్రవేశము—కేశవుఁడు, భీష్ముఁడు.

కేశ—ఆయుష్మంతుఁడా! నీవు, మంచిపనిఁ జేసితివి; ఏమనిన—

గీ. లేమలకు నాత్మ సంప్రీతి ♦ లేకయున్న—
పెండ్లి కన్నను, మృత్యువే ♦ ప్రియము గాదె?
కాన, వారలమానసా ♦ కాంక్ష నెఱిఁగి,
మసలుటయె మేలు జగమున ♦ మనుజ పతికి.—

భీష్మ—నీవనినమాట నిజమే కాని, అంబతప్పఁ దక్కిన యిరువురును, నాసోదరుఁడగు విచిత్రవీర్యుని వివాహమాడిరి. కాని, అంబమాత్రము, సాళ్వుని కడకరిగెను. సాళ్వుఁడామె నేమి పరాభవించునో యని నాహృదయము శంకాసంకులమగుచున్నది.

కేశ—అతఁడామెయందు ప్రేమనిల్పిన వాఁడేయగుటవలన, నట్లు జరుగకుండుఁ గాక!

భీష్మ—కేశవుఁడా! నీవు ప్రపంచధర్మమును మాత్రమే తెల్పితివి; గాని – సాళ్వుని యెడల మాత్రము, నీయనుభవ వచనములు సాగవుసుమా! ఏమనిన –

ఆ. మధురసంబుచేఁ బ్ర ♦ మత్తుఁడౌ సాళ్వున
కేమిఁ బ్రణయ మహిమ ♦ మెఱుక పడునె?
అందు, దుష్టజన మ ♦ యస్థుఁడౌ నాతని,
వర్తనంబు దెలియ ♦ వలెనె? యెందు—

కేశ—ఔను; అదియును, నిక్కమే -

భీష్మ— ఉండుండుము; ఎక్కడిదో భీషణధ్వని—

(తెరలో)

ఓహో. పరిజనులారా! మీప్రభుఁడగు భీష్మనాముఁ డెక్కడ?
మీప్రభుఁడగు భీష్మనాముఁ డెక్కడ?

భీష్మ—(తెరవంకఁజూచి) ఆర్యమిత్ర! కేశవ! ఆవచ్చు భీకరవిగ్రహ
ముం దిలకింపుము.

గీ. కన్నుదోయిని జ్వాలదగ్ని ♦ కణము లురల,
ము కగతి కేశతతి భుజ ♦ మ్ములనుఁ జెదర,
నూర్పుగాలికి చన్దోయి ♦ యూరకెగుర,
నేఁగుదెంచెడు నీదిశ ♦ కేలతాంగి -

ఈసతి నిక్కముగ సాళ్వరాజుచేఁ భరిభవింపఁబడిన యంబ
వలె నాకుఁదోఁచుచున్నది.

కేశ—నాకును. అట్లె తోఁచుచున్నది.

(తరువాత, అంబ వికృతాంగియై ప్ర॥)

అంబ—(శోకముతో భీష్ముని పాదములపైఁబడి,) ఓదయాస్వరూపా!
నేను వెండియు నీపాలఁబడినందులకు మిగుల లజ్జావతినగుచు
న్నాను. సాళ్వభూపతి, నేనిచ్ఛాపూర్వకంబుగనే నీవెనువెంటఁ
దవిలివచ్చితినని శంకించి - పదువురలోన నన్ను పరాభవము
పాలుగావించెను -తత్పరాభవమును నేను భరింపనోపక యాత
ని మత్కరవాలాహతుల పాలుగావించితిని. ఇప్పుడు నేను
నీమూలమున, సన్యరక్షణము లేనిదాననైతిని. నాకింక నీవే
రక్షకుఁడవు; నన్ను పరిణయంబై కీర్తినిలుపుకొమ్ము—

భీష్ము—(చెవులుమూసికొని,) హరిహరీ! — ఎట్టివ్రతభంగాపాదకము లగు కటువాక్యములు నాశ్రవణ పుటంబులఁ జొచ్చుచున్నవి. ఓయమ్మా! నన్నుమన్నింపుము —

గీ. నేను, జనకసంప్రీతికై ♦ నూనుకొనుచుఁ
బరిణయంబుఁద్యజించిన ♦ వాఁడనమ్మ!
అట్టినేనెట్లువెండియు ♦ నఘమొనర్తు?
బ్రహ్మచర్యమెచాలు; నీ ♦ బ్రతుకునందు॥ —

గీ. నేనుపరిణయమైన, సం ♦ తానలాభ
మందుదునటంచు,రాజ్యార్హు ♦ డౌనుసుతుఁడ
టంచు,భీష్ముఁడై నాతాత ♦ యానతిచ్చెఁ
గా ననువివాదూగని ♦ గమ్మటంచు.

గీ. ఈభవంబుననాజన్మ ♦ కింకనొక్క—
గతిగలుగదమ్మ! తల్లిరో! ♦ కమలభవుఁడు
బ్రహ్మచారివిగమ్మని ♦ వ్రాసియుండ,
నెట్లునికోరికనునిర్వ ♦ హింప గలను?॥ —

ఆ. అవనిజనులు నన్ను ♦ నామరణాంతము
బ్రహ్మచారినంచుఁ ♦ బలుకుచుండఁ
దండ్రికై త్యజించెఁ ♦ దనలాభమనిపల్కఁ
దనువుగడచుఁ,గీర్తిఁ ♦ దాల్తునమ్మ॥—

కావున నీకోర్కిమాని, నీయిచ్చవచ్చిన రాజకుమారునెవ్వని కని వరింపుము పొమ్ము.

అంబ—(దుఃఖించుచు) అయ్యయ్యో! ఇంకనాగతియేమి? బలిమిఁగొని తెచ్చిన నీవే భరింపఁజాలనని పరిత్యజించినప్పుడు, ప్రేమపాచు ర్యమొనరించిన మహారాజే నాప్రవర్తనమును శంకించినప్పుడు— నేనింక నొరులనెవ్వరినర్థింతును? ఎవ్వకడ కరుగుదును? నాయంతటనేను, లజ్జాపరిత్యాగ మొనరించి, యెవ్వరిపాదము లం బడిదీననై — ప్రణయమూడుమని వేఁడుకొందును? నాకు,

నాథుఁడెవ్వఁడు? హా! విధీ! — ఈ లోకమునకొక్క యనాథను సృష్టించివిడిచితివా! రాజా! నాకెందఱుబాంధవులున్నను, మీమీపాదములపాలిటంబడి ప్రాధేయపడి, నిరాకృతనై - దుఃఖంప నలువ నామొగంబున లిఖించెనా? నాగతి యింతేనా? యింతేనా!

(అనుబంధము ౧౬)

భీష్ము అమ్మా! నేనేమిచేయుదును? విధినీయందు ప్రతికూలసంకల్పుఁడై యుండెనని తోఁచుచున్నది.

గీ చెలులకు వ్వరఁ దోఃతె ♦ చ్చితిని, నిన్న
విడిచెసాల్వుఁడు మధుపాన ♦ వివశుఁడగుచుఁ
గాంచ నిదియెల్ల దైవసం ♦ కల్పమమ్మ!
మనుజయత్నంబు లేదింగు ♦ మానవతిరో!

కాన, నేనిందసహాయుఁడను; నీవుసాల్వునిఁ గోరితి నన్నంతనే నేనొంక ప్రతిబంధకమును వచింపక, నిన్నువిడిచితిని; త్వదీయనాశనమునకు హేతుభూతుండగు వాఁడా దుష్టసాల్వుఁడే! అందులకా నరపశువునకుఁ దగినప్రాయశ్చిత్తి మయ్యెనుగాదా! కావున, నింక క్రోధముడిగి పితృమందిరమున కరుగుము; ఆంక్షోభితా పరివారాదులనిప్పుడే సిద్ధపరిచెదను. (పాట. 13.)

అంబ (క్రోధపరవశయయి) ఓదుష్టరాజా! ఏమి నీ లజ్జావిహీనత! ఇందు నీ దోషము లేదనుచుంటివా? కాదు; స్వలాభాపేక్షచే మదభిశంబెఱుంగక—బలాత్కార రాక్షసవివాహంబునకుఁ గొనివచ్చిన నీ యదియే ప్రథమాపరాధంబగును, మధుపానమత్తుఁడై యున్నసాల్వుని లెక్కయేమి? శాశ్వత బ్రహ్మచారిననియును, దేవవ్రతుండననియును, కీర్తిశాలివైననీవు, యొకయబలను శరణాగతయైన యనాథను, నిరాకరించిన నికేమున్నది? ఛీ! నీకిదియొక యశమేయని గర్వించుచుంటివా? ఓషండుఁడా! మానినీపరాభవ మహావాంఛానువర్తీ! రాజలోకాపయ

శోకాపాదకా! నీదుష్టమానసము నెఱుంగక — కాంతా జనంబు పేరువిన్న మాత్రంబున, గడగడవణంకు - నసమర్థుండ వని తెలియక — నీసన్నిధికి మరలవచ్చిన నేనే, కడుంగడు నిందార్హురాలను. నిన్నుదూషింప నేమిటికి? (కేశములను వివృతములను గాఁజేసికొని) కటకటా! ఇంక నా కెవ్వరు రక్షకులు? ఓమృత్యుదేవతా! నన్నేల నీవింకను జీవింపఁజేసెదవు? శీఘ్రముగ నీలోఁగలుపుకొనుము -

భీష్మ—అమ్మా శాంతినందుము — శాంతినందుము -

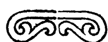
అంబ—(పండ్లుపటపటఁ గొఱుకుచు) శాంతి—శాంతి - ఇంకను, నాకీ జన్మమునకు శాంతియెక్కడిది? నన్నింతటి పరాభవమునకుఁ బాల్పఱచిన నిన్ను, నిన్నువధింపవలయు నేనాత్మశాంతి నందవలయును; గాంగేయ కృతపరాభూత శుష్కమానసకాసారమా! వెండియుఁ బరిపూరిత ప్రతీకారవిష రాసులచే సముద్వేలితవుగమ్ము — క్రోధమా! భీషణాగ్నిహోత్రజాజ్వల్యమాన ప్రపూరితవై ప్రకాశించుము; ఓనిరాధార వగునంబా! ప్రళయసమయమున భీషణమహాకృతినందినక్రోధని కురంబయగునంబ ననుకరింపుము—ప్రతీకారము ప్రతీకారము

—♦భీష్మకృత మహావమాన ప్రతీకారము♦—

(కేకలు వేయుచు ప్రస్థానము.)

(భీష్మ కేశవులు వెఱగందిచూచుచుందురు.)

(తెర వ్రాలును.

దృశ్యము—౨

ప్రదేశము—అరణ్యభూమి.

ప్రవేశము — వికృతాంగి యగునంబ -

(అనుబంధము౧౭) పాట-15

అంబ—(ఆయాసముతో,) కటకటా! ఈనిబిడ గహనాంతరమున, నెంతదూరము నడతును? తీక్ష్ణమగు, నీయాతపంబున నా కా

హారములేక, మూఁడుదినంబులయ్యె — ఇంకెంతని తాళుదును!

సీ కడుదీన గతిమీఱ ♦ నడలించు వడగాడ్పు
విశ్వంబునం దెల్ల ♦ వీవఁ దొడఁగె
గడు భయంకరమైన ♦ ఘనచండ కరతాప
మఖిల దిక్తటముల ♦ నలము కొనియె—
భీమదావాన లా ♦ భీలమౌ దావాగ్ని
గహనాంతరంబును ♦ గాల్పనయ్యె—
జల శూన్యతకు నార్తిఁ ♦ జలియించు వృకములు,
వనవీథులనుఁ బడి ♦ పఱవ సాఁగె
గీ నాల్క తడియారె; మదిని సం ♦ తసము దీఱె,
నవయవంబులు బలహైన్య ♦ మంద సాఁగె
పాదముల యందు సత్తువ ♦ వాసిపోయె.
నడువఁగా నోప; నీ గహ ♦ నాంతరమున—

ప్రతీకారమునందలి పట్టుదలచే నెట్టులో, యింతదూరము—వచ్చితిని, ఇంకముందు నాకు గతియేమి? నాదుర్ఘట యత్నంబున కడ్డుపడి నాప్రతిజ్ఞం దీర్పువారెవ్వరు!

సీ. క్రోధమా! నీకింకఁ ♦ గుఱుతేది నావంక,
ప్రతినఁ దీర్పఁగలారి ♦ వెతకఁబొమ్ము—
మాత్సర్యమా! నన్ను ♦ మతిమాలి చేరితి,
వరుగుమా! నీకుది ♦ క్కైనయెడకు
రోషమా! శాత్రవ ♦ శేషంబుఁదీర్పని
నన్నేలమదిఁ గోరి ♦ నావునీవు
మత్ప్రతీకారమా? ♦ మదిలోననీవొక్క—
దాన వేటికినీవు ♦ దరలిపొమ్ము
ప్రాణమా! నీవునాకుదు ♦ ర్భరముగాన,
వట్టికట్టెనుధరపైన ♦ వదలిపొమ్ము
శోకమా! నీవునాకుఁజి ♦ రాకుసుమ్ము
నిన్ను నాయంతవదలుచు ♦ నున్నదాన.

ఓదురదుష్టవంతురాలవగుజననీ! నీవు నిన్నే దుర్మోహూర్తంబున, నీపృథివికి భారముగాఁగంటివి!

మ. దశమాసంబులు మోసి గర్భమున, ను ♦ ద్యత్ప్రీతిఁ జెన్నారఁబెంచి, శరీరామయపాళిఁ బ్రేమమున శా ♦ న్తిం బొందఁగాఁద్రోసి, సద్యశముం గాంచెదనంచు నెంచితివిగా ♦ తల్లీ! యిట్టుల్నీకు, దుర్యశముం గూర్చెదనంచు, నెంచవుగదా! ♦ హా! దైవచిత్తంబెటో

బలహీనతచే నవయవంబులు గుడ్డపేలికలవలె వ్రేలాడుచున్నవి నాలుక తడియారె! కన్నులువశంబులై భారంబున, మూతలు వడుచున్నది శ్రీమన్నారాయణా. ఆపద్బాంధవుఁడవగు నీవు దక్క నాకిప్పట్టున దిక్కెవ్వరు?

(మూర్ఛిల్లును.)

(తరువాతఁ బరశురాముఁడు ప్రవేశము)

పర—స్వగతము.) నేను తపోనిష్ఠయందుండ, శ్రీమన్నారాయణా." యను నబలాకంఠరోదనశబ్దంబు వినవయ్యెను పాపమీమహారణ్యంబున, నట్టి ప్రాణభీతయగు నార్తురాలెవ్వరో విచారించి, నాతోఁచిన తసహాయంబు సలిపెదఁగాక! (నాలడుగులు ముందునకు నడచి) ఓహో. ఎంతభీభత్సాకారము —

గీ. రాజవంశప్రభూతయీ ♦ రాజవదన
గాఁగఁదోఁచెడు, రోషవి ♦ కారమైన
వదనపద్మంబుగడువసి ♦ వాడియుండె,
వివృతమై కేశబంధంబు ♦ వికలమగుచు
నంసతలమెల్లనట్టిటు ♦ లావరించెఁ
శివునితో వివాదంబాడి ♦ భువికివచ్చి
నట్టిశర్వాణిగాఁదోఁచు ♦ నంబుజాక్షి॥

ఈమెయేమో పెదవులు కదల్చుచున్నది; ఆలకింతము -

అంబ—(మూర్ఛయందే తనలో, ఓరీ భీష్మచండాలా. నీప్రతాపముం జూపుటకొక్క యబలయాలక్షించె. ఛీ! నపుంసకుఁడా! నీవని,

నమ్మి పాదము లంబడిన తరుణిని గాదని వెడలనడిపింతువా?
నీబ్రహ్మచర్యము పాడుగాను! — నిర్వేదము — నిర్వేదము
(శైలి పడిలేచి పరశురాముని జూచి నిర్విణ్ణురాలగును.)

పర — తల్లీ! భీతినందకు; నేనన్యుండనుగాను క్షత్రియ కాంతారదం దహ్యమాన విలయానల ప్రతిమానుండనగు పరశురాముడ -

అంబ — స్వామీ! నమస్కారము - తమదర్శనము చే నీదీనురాలు కృతార్థురాలయ్యెను; శుష్కసస్యంబులకు గంగాలహరి లభ్యమైన తెఱంగున నున్నయది.

పర — తల్లీ! ఇప్పుడు నీవునిద్దురలోన, భీష్ముని, నిందించితి వదియేమి?

అంబ — దేవా! దేవరవారితో లజ్జాసంయుతమగు నాదీనచరిత్రము నేమని మనవి చేయుదును?

పర — ఆవిషయంబున, నీవేమియు లజ్జింపవలదు; వెఱువవలదు, వెను దీయవలదు — ఏమనిన,

చ. పరశువుఁదాల్చి, యీకరము • పారధరావరకోటిఁగూల్చెఁదా
నిరువది యొక్కసూఱులు; మ • హిన్ వెలయించెను క్షత్రరక్తసా
గరముల, దాని వెండియును • జన్నిపికిఁబెచ్చెద నొక్కసారి, నీ
వరమరలేక తెల్పఁదగు • నమ్మ! త్వదీయవిచార హేతువున్

అంబ — (ఊరడిల్లి,) తండ్రీ! అనాథనై — అగతికనై దిక్కులేక— యీయడవి నొంటినై, సంచరించుచున్న, నాచరిత్రము నడిగి, సన్మానించి — నాశ్రవణయుగళంబున, నాశామృతముం బోసిన, మీకన్న నాకుఁబరమబాంధవులు వేఱెవ్వరు? నాచరిత్రము నాలకింపుఁడు — వచియించెద—

పర — అమ్మా! శాంతచిత్తవై — వచింతువుగాక రమ్ము — నాయాశ్రమమున కరుగుదము. (పాట ౧౬)

అంబ — భాగ్యము (ఇరువురు ప్రస్థానము.)

దృశ్యము— 3

ప్రదేశము— గంగాతీరము.

ప్రవేశము—ధనుర్ధరులగు భీష్మపరశురాములు,

(అనుబంధము. 18)

భీష్మ—మహాత్మా!

ఆ. పెద్దవారుమీరు ♦ పిన్నవాఁడనేను, సం
గ్రామకేళియందు ♦ ఘనులుమీరు
నేనుసుంతయైన ♦ నెఱుఁగనివాఁడనో
యార్య! యిట్లులాడ ♦ న్యాయమగునె?

పర—గాంగేయా! అట్లనుట భావ్యముగాదు పరాక్రమమునకుఁ బిన్నపెద్దతనములతో నేమిపని? నెలదినముల నుండియు హమన మాచరించుచుండిన యీసంగరముకతంబున నీశౌర్య ధైర్యాదులు నాకుఁ బరిపూర్ణము గ నెఱుకవడియెను. ఈదినము సయితము నేనోడితినేని, పరమేశ్వరసాక్షిగా—రణధర్మమున నొక యంజలిచేసి యాపథంబును ద్రొక్కకుందును.

భీష్మ—స్వామీ! నామనవియొక్కటిగలదు; మన్నింపవేఁడెదను.
పర—వత్సా! వచింపుము.
భీష్మ—దేవా?

ఆ. తమకు నే వచింపఁ ♦ దగువాఁడఁగాను, మీ
రార్యులగుటఁ గొర ♦ వార్హపదవిఁ
గాంచినారు తొల్లి, ♦ గతియించె నాకాల
మిపుడు రాదు; విజయ ♦ మెసఁగఁబోదు॥

గీ. ఎట్టులో తొల్లి-మీరంది ♦ నట్టియశము
తోడఁదృప్తివహింపుఁడు ♦ దురమువలదు;
ఇమ్మహిని రాముఁడే మీరు ♦ శమ్ముఁగొంత
నలుపుఁగావించె, నేనట్లు ♦ నలుపనోప॥

ఆ. అంబపలుకు మీర ♦ లాలించి యీసంగ
రమ్మొనర్చినారు ♦ క్రమముఁదప్పి
కాలగతులుమాత్ర, ♦ గాకున్న మీబాహు
బలమదేడ? నేను ♦ గెలుచుటేడ?॥

గీ. వత్సపలుకులయెడ గౌర ♦ వమునసైన
నింతతో మీరు సంగర ♦ వృత్తిమాని
తపముసల్పుట శ్రేయస ♦ ద్ధర్మమగును,
గానఁబ్రార్థింతుమిమ్ము న ♦ క్కరణిసేయ॥

పర—(పౌరుషముతో) ఓరీ! వదరుఁబోఁతా! మేము నీపరాక్రమము నొకింత స్తుతించినంతనే కన్నులునెత్తికెక్కి పిన్నపెద్దలనుమాట మాని మాకు నీతులనుపదేశింప నెంతదీర్ఘోపన్యాసమును వ్రాసికొనివచ్చితివి. జయాపజయంబులు దైవాయత్తంబులుగాని తొలుతనూహింపఁ దగినవిగావు – రాముఁడు నారాయణావతారియగుటనేనే యోడితిని. అంతమాత్రమున కాతనితో నీవు సాటియగుదువా? గోవెక్కడ? గోమాయువెక్కడ? నీమానసం బిట్లు గర్వభూయిష్టంబని యెఱుంగనైతిని. నిన్నుపేక్షసేయరాదు. రమ్మిఁక నీపొగరణంచెద!

భీష్మ – (స్వగ) ఔరా! ఈతఁడు నాపలుకుల వేళాకోళముగాఁదలంచి, యాగ్రహించుచున్నవాఁడు; నామాటలతెఱంగు గ్రహింపఁడయ్యె – ఎంతవిక్రమమున్ననేమి? వైదికులు జడబుద్ధులుగదా! (ప్రకా) స్వామీ! నేను తమ్ము దూషింపఁదలంచికాని, గర్వబుద్ధిచేఁగాని పలుకలేదు. నిజమారసి, యుభయులకును బ్రయాసము తప్పింతురేమో యని పలికితిని.

పర—ఓరీ! యల్పమతీ! గుడ్డువచ్చి, పిల్లను వెక్కిరించినట్లు నీవా నాకు నీతుల నుపదేశింపవచ్చితివి?

ఉ. క్షత్రియులన్న మండిపడు ♦ సంగరకోవిదబుద్ధినయ్యు నిన్
స్తోత్రముఁజేసినాఁడ! ఘన ♦ శూరతఁగాంచి ప్రహర్షమంది; ఛీ

పాత్రుఁడవీవు గావు; స్తుతి వాక్యములన్నిని పొంగి, యల్పమౌ
నాత్రముఁ జూపుకొంటి, వహ హా! యని పెద్దలు గేలి సేయఁగన్॥

(శరమును సంధించి) ఇఁక రమ్ము; యథావిధముగా మనకు సంగరము తప్పదు; నీవు బాలుఁడవై చూపిన విక్రమమునకు హర్షించి స్తుతి చేసితినే గాని నీకుఁ బరాజితుఁడనై కాదు. సంశయము గలవాఁడవేని నావలనఁ బూర్ణపరాభవము నిప్పుడే పొందఁగలవు రమ్ము.

భీష్మ—(రోషముతో) స్వామీ! పెద్దలకీర్తి నిలుప నేనాడిన హితంబున కిదియా ఫలము! అట్లయిన నేను మాత్ర మేల వెనుదీయుదును? రండు సంగరమునకు

పర—అట్లయిన నొకవివిక్తస్థలాంతరమున కరుగుదము; రమ్ము.

భీష్మ—ఈసారి యోటమిగల్గినచో నిటుపై రణమొనర్పనని పల్కితిరి సుఁడీ! జ్ఞప్తియందున్నదిగదా! ఆర్యు లాడి తప్పనివారు.

పర—ఆడినమాటను సూర్యచంద్రులు గతులు తప్పినను దప్పువాఁడను గాను రమ్ము.

(పాట 17)

(ఇద్దఱును ప్రస్థానము)

(తరువాత—అంబ ప్రవేశము.)

అంబ—కటకటా! పరశురామునంతటి మహావీరుఁడు సయితము భీష్మునిచే పరాజితుండగుచున్నాఁడుగదా! ఇంక నన్ను రక్షింప దిక్కెవ్వరు? ఈదినంబునఁ గూడ వెనుకటివలెనే తా నోటమినందిన యెడల పరమేశ్వరసాక్షిగా రణక్రీడనే విసర్జింతునని ఘోరమగు ప్రతినఁ దాల్చియున్నాఁడే యీపరశురాముఁడు! నేఁడు మాత్ర మీతనికి వెనుకటికన్న నధిక శౌర్య మెటనుండి వచ్చును? అందును వృద్ధుఁడు!......ఓపరమేశ్వరా! పరశురాముఁడు నీభక్తుఁడుగదా? నేను నీదాసురాలను గావున నేఁడీ బ్రాహ్మణవీరునకు విజయముం గూర్పుము. (ప్రక్కకుఁ జూచి)

భీష్మ; పరశురాముల యుద్ధము.

హా! హా! ఇంకేమున్నది? పరశురాముఁడు భీష్మునిశౌర్యమునకుఁ దాళలేక పరశువుతోఁగూడ శరచాపంబులను నేలఁబాఱవైచి యిటేవచ్చుచున్నాఁడు. పరమేశ్వరా! ఎంతలో నాయాశాంకురములను సమూలముగా గిల్లివేసితివి?

(తరువాత పరశురామ భీష్ములు ప్రవేశము.)

పర — వత్సా! గంగానందన!

ఉ. మెచ్చితి; నీసమర్థతకు ♦ మెచ్చితి నీభుజశౌర్యలక్ష్మికిన్
మెచ్చితి; రాజలోకమున ♦ మేటివటంచును నిన్ను మిన్నఁగా
నిచ్చెదఁగోరుకొమ్ము; భువి ♦ నేవరమైననునీకుఁగాన్క గా
సచ్చరితుండవీవు, జయ ♦ సంపదఁగాంచఁగదయ్య బాలకా!॥

భీష్మ — దేవా! తమకృపారసంబున ననన్యవీరసాధ్యంబులగు నాశీస్సులనందితింజాలదే! వేఱుగ నాకు వరంబులేల స్వామీ!

పర — ఆనందమున నే నొసంగెదనన — నీవు నన్నుఁ జిన్నబుచ్చుట భావ్యముగాదు;

భీష్మ — దేవా! అట్లయినఁ గోరెదను దయచేయుఁడు.

ఆ. అనఘ! మీదురాగ్రహంబునఁ గొల్లి న
శించె; క్షత్త్రికోటు ♦ లెంచరాని
వింక మీఁదవారి ♦ హింసింపనివరంబు
నా కొసంగుమయ్య! ♦ లోకమాన్య! ॥

పర — ఇది నీకిదివఱకేయొసంగఁబడినది- సంగరమే యొనరింపననికదా పలికితిని. అందులకుఁ దార్కాణముగా - నే నిప్పుడే బాలేందుమౌళినిఁగూర్చి తపమాచరింప హిమాలయంబునకరుగువాఁడ; బాలకా! చిరంజీవివగు బ్రహ్మచారివయ్యెదవుగాక!.

భీష్మ — కృతార్థుఁడను.

పర — (ప్రస్థానము)

అంబ — (భీష్మున కెదురుగావచ్చి) ఓ భీష్ముఁడా! నీకడుపుమంట యిప్పటికిఁ బరిపూర్ణముగ చల్లారినట్లేకదా!.

భీష్మ—(ప్రకాశముగా) అమ్మా! నాకిందుకడుపుమంటయేమున్నది? తొలుత- నాబ్రహ్మచర్యమునకుఁ బ్రతిబంధకమగుఁగావున నిన్నుఁ బరిణయము గాఁజాలనని పలికితిని. ఇప్పుడు నీప్రేరణమునఁ బరశురాముఁడే నన్ను రణమొనర్ప బలాత్కరించెఁగదా!,

అంబ—పరశురాముని నీవు జయించినంతమాత్రమున నా ప్రతీకారానలము చల్లారెనని గర్వింపకుము. చచ్చియైనసరియే నిన్నీయంబ సాధించితీరును. చూచితివా! హుతాశనుండెట్లు వెలుఁగుచున్నాఁడో! ఇప్పుడు—నేనందు భస్మమై మృతినిఁ గాంచి మరుజన్మమున, నీప్రాణములను హరింప సిద్ధమయ్యెదను. జాగ్రత్త! ఇవి యనృతవాక్కులు కావు— నే నిదే యగ్నిం బ్రవేశించుచున్నాను.

(అనుబంధము ౧౯.)

జయా! గోలోకనిలయా! శ్రీకృష్ణా!

(అగ్నిలోఁబడి కాలిపోవును.)

భీష్మ—హాఽహారీ!

* ఉ. చండ పరీభవంబునకు ♦ సైపక యీపికవాణి యీశ్వరా!
మండెను నగ్నిలోనఁబడి ♦ మ్రగ్గుచునున్నది యిట్టివేళ నా
గుండెయు దేహముం గరగి ♦ కూడి కృపారసవారిరాశియై
యుండినఁ దజ్జలంబుల మ ♦ హోగ్రకృశానుని నార్పుదుంగదా.

* ఉ. ఈయలివేణి వహ్నిఁబడి ♦ యీవిధి మ్రందఁగఁగారణంబు నే
నో! యెలనాగ వ్రాఁతయగు ♦ నో? ప్రతినన్ద్యజియింపలేక యు
న్యాయమటంచెఱింగియు న ♦ నాథనొకర్తుఁ దృణీకరించితిన్
నాయఘముం సహింపవె య ♦ నాథజనావన! లోకపావనా!

(నిష్క్రమించును. తెరపడును.)

చతుర్థాంకము.

శ్రీ

భీష్మబ్రహ్మచారి

పంచమాంకము.*

౧ దృశ్యము.

ప్రదేశము—అంతఃపురము.

ప్రవేశము—విచారముతో సత్యవతి.

(అనుబంధము ౨౦.)

సత్య—(ప్రక్కకుఁ జూచి) అదుగో! అంబికాంబాలికలతో నాతండ్రి యిటువచ్చుచున్నాఁడు. (చాటున నిలుచుచున్నది.)

(ప్రవేశము— అంబికాంబాలికల బుజములమీఁదఁ జేతులు వైచుకొని యాయాసపడుచు విచిత్రవీర్యుఁడు.)

(మఱియొక ప్రక్కనుండి భీష్ముఁడు ప్రవేశించును. సత్యవతి చేసన్నచే భీష్ముని తనచెంతకుఁ బిలువ నతఁడు వచ్చును.)

సత్య—(అపవారించి) నాయనా! నాతోఁబాటు వీరి దాంపత్యవిధానముఁ బరికింపుము.

భీష్మ—(అపవారించి) చిత్తము.

విచి—(వికటముగ నవ్వుచు) ఆవైపు భూదేవి—ఈవైపు శ్రీదేవి—నడుమ నారాయణమూర్తి! నారాయణ! నారాయణ!

అంబిక—
అంబాలిక— } నారాయణ! నారాయణ! (విచిత్రవీర్యునిఁ గూర్చుండఁ బెట్టుదురు.)

---

* ఈయంకములో 2, 3, 4, పద్యములకు నెక్కుడు దక్కిన యీయంకమంతయు వెం॥ చె॥ కే॥ గారిది.

విచి—మీరిరువురు చెఱియొకపక్క నిలువవలయును (అట్లు సేయుదురు.) గంగా గారులు కుడియెడమల నడుమ—(ఆయాసము)

అంబా—"స్థాణూరుద్ర ఉమాపతిః".

అంబిక—(అపవారించి) ఆవంక నొకనక్క. యీవంక నొకనక్క నడుమ దిక్కుమాలిన శవము! చెల్లెలా! భుజించుట కాలస్య మెందులకు? (ఒకరి నొకరు చూచుకొని నవ్వుకొందురు.)

విచి—నేను మీభర్తను—మీరు నాభార్యలు—అవునా!

అంబిక—మాయెడకుఁ దారిదు గట్టితివి. (మెల్లఁగ "ఉరిత్రాడు") గనుక—చెల్లెలా! అవునా?

అంబాలి—అవునక్కయ్యా!

అంబిక—కాని యీతీర్మానమున కొకింత మార్పవసరము—ఏమన; భరించువాఁడు భర్త భరింపఁబడునది భార్య—కాని యిపుడు భరించువారము (బుజములమీఁదఁ జేతులువైచుకొని నడిపించుట మొదలగు పనుల—)భరించువారము మేముగుటవలన మేము భర్తలము నీవేభార్యవు. చెల్లెలా! అవునా!

అంబా—అవు నక్కయ్యా!

విచి—అటులన్నను మాకు సంతోషమే? ఏమంతమార్పు! మీరు నాభర్తలు నేను మీభార్యను - హీ! హీ! హీ! ఆడమగలు, మగయిల్లాలు! బలే! ఇదే బాగుగానున్నది—

అంబిక—ఇదే బాగుగానున్నది—అవునా! చెల్లెలా!

అంబా—అవు నక్కయ్యా!

విచి—వీవనలఁగొని నాకు మీరు విసరవలయును—

(వీవనలఁగొని యిరువు రొకరికొకరు విసురుకొనుచుందురు.)

సత్య—(అపవారించి) నాయనా! గాంగేయా! చూచుచుంటివా! వీరి దాంపత్య మెంత నిష్పచ్ఛరముగా నున్నదో!

భీష్మ—అననుకూల దాంపత్యము—తమ్మునికి మతిగూడఁ బోయిన ట్లున్నది.

గీ. గేస్తులకు స్వర్గనరకముల్ ♦ క్షితితలంబు
నందయున్నవి యనుట త ♦ థ్యంబ చూవె!
సకియ యనుకూలవతియైన ♦ స్వర్గపదవి
తరుణి యననుకూలయైన ♦ నరకసీమ.

విచి—మీరు నావలన క్షేమసుఖము లందుచున్నారు ?

అంబిక—మంత్రసాని సుఖము—అవునా చెల్లెలా!

అంబాలి—అవు నక్కయ్యా!

విచి—(దగ్గుచు) నారాయణ! నారాయణ!

భీష్మ—వీరి యవినయమువలన తమ్మునికి వ్యాధియు, మనోవ్యాధియు నధికము లగుచున్నవి.

సత్య—నాయనా! ఇంక వీఁడు బ్రిదుకుటయు దుర్లభమనియే నా యుద్దేశము— నాతండ్రీ! కురువంశరక్షణమునకు నీకృపాభిక్ష నభిలషించుచుంటిని....... నాదుఃఖనాదమునకుఁ జెవినిమ్ము. దేవవ్రతుండవగు నీపవిత్రహృదయము నెఱుంగలేక నాతండ్రి స్వార్థపరత్వమున నీజీవితము నిస్సారమొనరించి,—

భీష్మ—అమ్మా! అకారణముగ తాతయ్యగారిని మీరేల నిందింతురు ? నాజీవితము నిస్సారమైన దనుమాట కేవలభ్రాంతిమూలకము చూడుఁడు—

సీ. పాపసంసార సం ♦ బంధబంధము రోసి
స్వేచ్ఛమై నరుఁడు జీ ♦ వింపఁదగదె ?
అవని నశాశ్వతం ♦ బైన సౌఖ్యమునూని
చిరతరానంద మా ♦ సింపఁదగదె ?
జాయాసుతాది సం ♦ సర్గదోషము నీఁగి
బ్రహ్మచర్యావా ప్తిఁ ♦ బడయఁదగదె?
ఇహమె స్వర్గంబని ♦ యెడి దురేచ్ఛనడంచి
పరమునకై పాటు ♦ పడుటదగదె?

ఆ. వె. ప్రకృతిబాహుయుగళ • పరిరంభణమునుండి
వెడలి హృదయమున వి • వేకగతుల
హరిని గొలుచుకన్న • నానందజీవన
విధముగలదె తల్లి! • విశ్వమందు—?

సత్య—నాతండ్రీ! నీవివేక బాలభానుమరీచుల యెదుట మాయజ్ఞానాంధకారము పటాపంచలగుచున్నది. కాని, బాబూ! నీవు వివాహమాడిన వంశమునిలుచుటకు—

భీష్మ—అమ్మా! నాదృఢవ్రతమును మీమాటలచేఁ జెదరఁగొట్టి సంసారపంకావృతమగు మహాకూపములోనికి మాతృమ నన్ను లాగవలదు. వినియుండరా మీరు నాదృఢప్రతిజ్ఞను.

(పాట 18)

ఉ. నశ్వరమై నిసర్గఫల • నాశనమౌ నిహసౌఖ్యవృత్తికై
శాశ్వతమైన సత్యమున • సంగతమౌక్రియఁ ద్రోసిపుచ్చి యీ
విశ్వమునందు హీనుఁడను • పేరు భరింపఁగఁజాల నమ్మరో!
విశ్వజన ప్రమోదకర • వృత్తి వహించెద బ్రహ్మచారినై.

అదిగాక—తల్లీ!

గీ. మూఁడువంతుల ప్రాయమ్ము • ముగిసిపోయె
జరుగుచున్నది నాల్గవ • జాము—నెందుఁ
గలదె? సాంధ్యవేళను మేలు • కొలుపుపాట
తెల్లగడ్డంపు పెండిలి • తల్లినమ్మ!

సత్య—నాయనా! పోనిమ్ము—వంశమునిలుచు నుపాయమైన నాలోచింపుము. ధర్మసంతానము వంశము నిలుపఁగూడదా?

భీష్మ—వ్యాసభగవానునితో నాలోచింతును. మీరు చింతఁదక్కియుండుఁడు. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విచి—అంబికా! అంబాలికా! అయ్యో! నాకాళ్ళు తీపులెత్తుచున్నవి.—

అంబిక — చెల్లెలా! నాకాళ్ళు తీపులెత్తుచున్నవి (కూలఁబడి) ఈబాధ సహనయించువా రెవరు?

అంబాలి—అక్కయ్యా! నాకాళ్ళు తీపులెత్తుచున్నవి. (కూలఁబడి) ఈబాధ సహనయించువా రెవరు? ఓసురలారా! నరులారా! కిన్నరులారా! రండు. రండు. మమ్ము రక్షింపుఁడు.

విచి—అబ్బబ్బ! బాధ బాధ - (ఏడ్చుచున్నాఁడు.)

అంబిక —అంబాలిక—(అబ్బబ్బ! బాధ—బాధ - (ఏడ్చుచున్నారు.)

(సత్యవతి యాశ్చర్యముతో, జూచుచుండును)

(తెర వ్రాలును.)

౨. దృశ్యము.

ప్రదేశము —సభామంటపమునకు ముందు.

ప్రవేశము—దాశరాజు.

దాశ—జయా! సిరిసిరి రాజాదిరాజా! ఇదారకు చేపలరాజా యిగమీన కురురాజ్ఞెంమా రాజా! దాశరాజా! జయా అనండిరా! మీగొంతులుగొయ్య! అనండిరా!

భటుఁడు—(ప్రవేశించి) ఓయ్! పిచ్చాసుపత్రికి బోయేత్రోవ అది. ఇది రాజసభకు బోయేమార్గము. నడు. నడు.

దాశ—ఎవడ్రానువ్వు? ఇసుకదొంతుకులాగ నెత్తిమీనకళ్ళూ, మట్టగడసలాగ మూతుమొగము నువ్వూ, నడునడు అంటున్నావే! మరేద సూడ్నక్కఅలేదా?

భటు—నీమొగానికి మర్యాదా?

దాశ — అలాగంటావేంటిరా ? నామొగం గరానగల్లా మొగంలాగ లేదా? నీమొగంలాగ నిద్రొయిలేచిన తెల్లమొగంలాగ వుందా ?

భటు — ఏడ్చినావు. నడునడు.—అట్టు మాడిపోతుంది.

దాశ — నీతాత్తరంగాదురో ! నానోరనుకుంటుండావో ? శంతను మారాజు మామని — సత్తొతి తండ్రిని — యిచిత్రియీరుడి తాతని. ఇగమీన కురురాజ్జానికిరాజుని. దాశరాజుని.

భటు — దాశరాజువా ? అబద్ధము— దాశరాజు ఇల్లాలితో యిబ్బంది పడలేక సముద్రములోపడి చచ్చాడని నాచిన్నతనంలో మా అవ్వ చెప్పేది -

దాశ — ఇల్లాల్తో యిబ్బందిపడలేక అని యాచ్ఛేపిత్తుండావా ? పసి తనంలో బల్ప్యపంతుల్తోటి వుసరితనంలో యింట్లో యిల్లా ల్తోటి దెబ్బలుతినని మొనగాడోడంటా ! అది కొట్టినమాట నిజం - యేగలేక నేను శాపలొత్తకానికని వంకెట్టుకొని మం తిరితో గలిచి, ఓడెక్కి సవుద్రంమీన యితర దేశాల కెల్లింది నిజం. తుపానొచ్చి వోడ మునిగింది నిజం.—

భటు — నీవెట్లా బ్రిదికావు ? నీమంత్రి ?

దాశ — ఓడతో డింకగొట్టాడు. - యీతలో కొట్టుమీను శాపలాగ యీదేవాడ్ని కామట్టి యీదియీది యీవలబడ్డాను. అదే దోదేశం— అక్కణ్ణుంచి మనమున్సుల్లోకి వచ్చేరకే యేబై యేళ్ళుపైన అయింది. - ఆలిమీద అలగడంవల్ల యింత కొంప మునిగిందని రాణీకాళ్ళయిన బట్టుకొని రాజీపడదామని ఎదికి ఎదికి యీదేశాని కొచ్చేసరికి, రాణీ రాళ్ళల్లోగలిచింది. చేప లపల్లె చెట్లల్లో గలిచింది.— కూతురింటి కొద్దామని బయిద్దేరాను. దార్లోకూతురుకొడుకు సచ్చాడని తెలిచింది. కొడుకు పోవడంచేత యేడుస్తూ రాజ్జెకారం నడుప్పుకోలేక నాబిడ్డమొంత కట్టపడుతుందో ఆరాజ్జెకారం నాబుజాన యేసుకొందామని

మరింత తొందరగా యీడికి పరుగెత్తుకొని వచ్చాను-కూతు రిల్లుగదా అని వచ్చిందుకు యీడ యింతమరేద జరిగింది— చెడి కూతురింటికి వచ్చేవాణ్ణి చెప్పెట్టి కొట్టాలి.

భటు—రాజ్యభారము వహించడానికి నీవెందుకు? ఆవిచిత్రవీర్య మహారాజునకు కొడుకులు మనుమలు—

దాశ—యిచిత్రయీరుడికి కొడుకులూ! ఆచయదగ్గునాయాలకు సంతెలాగలిగింది? బదికుండంగానే పుట్టారా! చచ్చినాక పుట్టారా?

భటు—(మెల్లగా) నీమనుమడి భార్యలు వ్యాసభగవానుని యనుగ్రహమువల్ల వంశము నిల్పారు.

దాశ—హా! సస్తిని—సస్తిని. మగడు సచ్చినాక సంతుగనేకులం యేకులం మారుమనంకులం—మెక్కువోళ్ళి మెవారం యిలా గుంటుంది-యీళ్ళతో చమందంచేసినోళ్లకు కులంలేదు అయితే ఆయిచిత్రయీరుకి కొడుకులు గూడ కొడుకుల్నిగన్నారు-

భటు—ఒకాయన నూర్గురుని-రెండోఆయన అయిదుగుర్ని-కని సచ్చాడు—

దాశ—ఆళ్ళుగూడ యిలాటివోళ్ళే అనుకుంటా!

భటు—అది యింకారహస్యం-ఉన్నదిలే. యిప్పుడు వాళ్ళు వీళ్ళు రాజ్యభాగాలకు జుట్టుజుట్టు పట్టుకోవడానికి సిద్ధపడుతున్నారు. వాళ్ళకు వీళ్ళకు రాయభారం జరుపుటకు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు వచ్చాడు. రాయభార రంగం జరుగబోతుంది—

దాశ—ఉన్నదేదో సరిసమానంగా బంచుకోకుండా మెగ్రినాయాళ్లెందుకు పోట్లాడాలి. అయితే యీళ్ళు నాకేమవుతారు. మనమడి మనమలన్నమాట— సరే; నేనెల్లి యీళ్ళచెంపలు వాయఁగొట్టి యీయవారం పరిస్కరిస్తాను.

భటు—ఆగు — ఆగు — ఏడకువెళ్తావు?

దాశ—రాచసబకు.

భటు—వీలులేదు. ఇప్పుడు రాజగు దుర్యోధనచక్రవర్తికిఁ దమ్ముఁడగు

దుశ్శాసనులవారు "సత్యవతి బంధుగులమని చాలమంది వచ్చి తేరతిండి తింటున్నారు. వాళ్లను వెళ్ళఁగొట్టడమే కాకుండా, యిగమీఁద ఆలా చెప్తూవచ్చేవాళ్లను కట్టివేసి పిచ్చాసుపత్రికి పంపమని ఆజ్ఞచేశారు. కాబట్టి నీవిప్పుడు పిచ్చాసుపత్రికి నడు.

దాశ — ఆరి పీడితస్సాగొయ్యా! ఏంచేత అలా ఆజ్ఞచేశాడు ?

భటు — తిండికి వృధావ్యయమని పైగా - చేపలవాళ్లు రాజకుటుంబానికి బంధువులమని వస్తే అవమానం అని -

దాశ — అవమానమా! సీ! సీ! కాపలోళ్ళపిల్లని చేసుకోవడం, దానికి పిల్లల్ని గనడం, ఆళ్లకు పుట్టడం, అవమానంగాదు— ఆళ్ల బంధుగులుగావడం అవమానం— సీ! సీ! యెక్కవోళ్లకు పిల్లనివ్వడంకంటె యేట్లోబడేయటం మంచిది. ఏదో జుట్టుకుందామని తలకుమించిన చమందం చేస్తే— ఆఖరుకు గలిగేలాభం అంతా యింతే! ఆ! అంతే! ఏమంటావు ?

భటు — ఆ! అంతే!

దాశ — ఎక్కవోళ్ళతో చమందం చేయనేకూడదు. చేస్తే ఆళ్ళయింటివంక రానేగూడదు. అందుట్లో చెడి అచలే రాగూడదు చెడి కూతురింటికి వచ్చిందానికన్న— జోలెగట్టుకొని అడుక్కతింటే మంచిది. ఆ! అంతే!

భటు — అంతే! (నిష్క్రమింతురు.)

—:o:—

3 దృశ్యము.

(ప్రదేశము — రాజసభామండపము)

(ప్రవేశము — ధృతరాష్ట్ర విదురులు, భీష్మద్రోణులు, దుష్టచతుష్టయము, మునులు, శ్రీకృష్ణుఁడు.)

శ్రీకృ — బావా! దుర్యోధనా! పాండవులు పైతృకంబగు రాజ్యభాగమును నిన్నడుగుటకు నన్నఁబుత్తెంచిరి. వారు నీపంపున

బంట్రౌండేం డ్లరణ్యావాసమును, ఒకయేఁ డజ్ఞాతవాసమును గావించి తిరిగివచ్చి తమ యర్ధరాజ్యము నపేక్షించుచున్నారు.

దుశ్శా—అజ్ఞాతవాసము పూర్తిగాకపూర్వమే ఫల్గునుఁ డుత్తరగోగ్రహణంబున మాకంటఁబడి, సమయభంగము గావించి తన వేరిలితోఁ దనకన్నే పోడుచుకొన్నాఁడు.

శకుని—కావునఁ దిరిగి ద్వాదశవర్షములు అరణ్యావాసమును, ఒక సంవత్సర మజ్ఞాతవాసమును గావించి బ్రదికివచ్చినయెడల, అప్పుడు పాలొసంగుటకు రారాజు సందేహింపఁడు.

భీష్మ—దుశ్శాసనా! అర్జునుఁ డుత్తరగోగ్రహణంబున మనకంటఁబడిననాటికే అజ్ఞాతవాసవత్సరము సరిగాఁ బూర్తియైనది.

దుశ్శా—ఔరా! పాండవపక్షపాతము!

భీష్మ—కాదు. ధర్మపక్షపాతము.

దుర్యో—సోదరా! నీవు మిన్నకుండుము— శ్రీకృష్ణా! పైతృకంబగు రాజ్యభాగమేమి? విచిత్రవీర్యాత్మజులలో నాతండ్రి ధృతరాష్ట్రుఁడే పెద్దవాఁడు. రాజ్యార్హుఁ డగ్రజుఁడే! తమ్మునికి భాగమెక్కడిది? అతనికిలేని భాగ మతని సుతులకెక్కడిది? నీవెఱుఁగని క్షత్రియధర్మ మేమున్నది?

భీష్మ—క్షత్రియధర్మ మాలోచించిన జాత్యంధుఁడు రాజ్యార్హుఁడే గాఁడు-పాండురాజే—

దుర్యో—పాండురాజే యంగీకరించి నాతండ్రిని సింహాసనమెక్కించి తాను భృత్యుఁడై మెలంగినాఁడు— అప్పుడు కురుపితామహులుగూడ నొప్పుకొన్నారు.

భీష్మ—సుయోధనా! అయిన రాజ్యానర్హుఁడగు పుట్టుగ్రుడ్డిని నీ తండ్రిని సామ్రాజ్యంబున రాజుగావించిన, ఆపాండురాజునందనులయెడ నీవు చూపవలసిన యాదరణయాయిది? ఇదియా క్షత్రియధర్మము?

కర్ణు—క్షత్త్రియధర్మము సంగరమొనర్చి రాజ్యముఁ గైకొనుటయే గాని లేనిభాగమునకు రాయబారము లంపుటగాదు.

దుర్యో—అవును.

శ్రీకృ—ఓదుర్యోధనా!

శా. శాంతింగోరినవారు వారగుటచే ♦ సంధింప నన్నంపినా
రంతేగాని సమిద్విహారమున కా ♦ వంతేనియుఁ జంకరా
కుంతీనందన శౌర్యసాహసములుఁ ♦ గోదండపాండిత్యముల్
పంతంబుల్ వచియింప నేటి కవి వి ♦ శ్వక్షోణి విఖ్యాతముల్

దుర్యో—శ్రీకృష్ణా! స్తోత్రపాఠములు చాలింపుము. వారు వీరులైనచో యుద్ధముచేసియే కురురాజ్యసింహాసనము నాక్రమింతురుగాక!

శా. ఏకచ్ఛత్రముగాఁగ నేలవలె వా ♦ రేగాని నేఁగాని, యం
తేకానీ! యొకరెట్లువాఁగొనినఁ గా ♦ నీ! భాగమేనిత్తునే?
నాకుఁ భీతియె? వారిశౌర్యముల నె ♦ న్నఁ, రాలునే గాలికిఁ
దాకుల్? మాధవ! కట్టిపెట్టుము తదీ ♦ య స్తోత్రవాక్యావళుల్॥

శ్రీకృ—గాంధారీనందనా! దుర్యోధనా! అర్ధభాగమీయ నిచ్ఛగింపకున్న నయిదూళ్ళయిన నిమ్మని వారడుగుచున్నారు.

దుర్యో—బిచ్చము? కాని యిది యపాత్రదానమే?

ఉ. ఆయతపాండితీనిలయు ♦ లంచు నొసంగనా? వేదధర్మముల్
వాయక భూసురాళి మెలఁగు ♦ పాత్రులటంచును నిత్తునో? జగ
ద్దేయ కవిప్రముఖులంచిడనో ♦ దీను లనాధలటం చొసంగనో?
దాయల కేమి? యూళ్ళయిగు ♦ దానము సేయుట యేమి? కేశవా!

శ్రీకృ—సుయోధనా! నీవు దాతవుగానక్కఱలేదు దానముసేయనక్కఱలేదు- ఇప్పుడు కురురాజ్యమునకు నీవు పాలకుండవైయుంటివి గనుక న్యాయముసేయుము. ఈరాజ్యమునఁ జాలభాగము పాండురాజ భుజబలార్జితము_వారాతనిపుత్త్రులు. అయిదూళులుమాత్రమిమ్ము.

శకుని — అయిదుదూళ్లిచ్చినను అర్ధరాజ్యమిచ్చినను పాలుపంచియి చ్చుటయే! ఇది దానమని యెవరును సంస్తుతింపరు.

శ్రీకృ — పాలుపంచియిచ్చుటయే కానిమ్ము-దాన మీకు సత్కీర్తియే గాని దుష్కీర్తిగలుగదు.

దుర్యో — తప్పక కలుగును.

శ్రీకృ — ఏమని?

దుర్యో — వారితో యుద్ధముసేయుటకు జంకి కౌరవు లీవిధముగ పాలు పంచియిచ్చిరని.

శ్రీకృ — అయిన నీవిందుల కంగీకరింపవా?

దుర్యో — ముమ్మాటికి

శకుని — వేయిసార్లకు

దుశ్శా — లక్షసార్లకు

భీష్మ — నాయనా! దుర్యోధనా! దుర్మానము దుర్దశామూలము. అధర్మమునకన్న ధర్మము బలీయము - అధర్మోపహతుండవై ధర్మమూర్తులగు పాండవులతో వైరము పెట్టుకొనకుము.

గీ. హితవెఱ్ఱిఁగి వారిభాగమీ ♦ వేయవేని
సమరమగు, ప్రజాసౌఖ్యమ్ము ♦ సమసిపోవు
విప్లవము దేశమందు నా ♦ విర్భవించు,
ప్రబలరక్తప్రవాహముల్ ♦ పాఱునయ్య!

మహావీరులగు వారితో నీవు కలసియున్న మిమ్ము దేవనాథున కైనఁ దేఱిచూడ నశక్యము- అధికారమ్మున నుండుటంజేసి పెక్కుయోధులు నీకు సహాయులున్నను వారిది ధర్మపక్షమగు టంజేసి వారికి సాయముసేయువారుండకపోరు. యుద్ధము తప్పక జరుగును. జయాపజయమ్ములమాట యటులుండ నిరు బలగమ్ముల ననేక శూరులు మరణించుట ధ్రువము-దాన దేశము నిర్వీర్యమై పరిపాలించు సమర్థులులేమి నంతఃకలహ

ములలోఁబడి తుట్టుముడుచు బరాధీనమైపోవును- ఇట్టి దుష్కీర్తికి
నీవు పాలుగాక వారిపాలు వారికొసంగుము.

దుర్యో—శుష్కోపన్యాసములకు సుయోధనుఁడు బెదరఁడు.

శకుని—సత్యము.

దుశ్శా—సత్యము.

శ్రీకృ—సత్యము— దుశ్శాసనా ! సత్యము.

గీ॥ కొండవలిని గడకుంగట్టి ♦ కొట్టఁగాక
చింతకాయలు రాలునే ♦ మంత్రములకు ?
పెనుగదాహతిఁ దొడవిఱిచెఁ ♦ గిననుగాక
సంధికొప్పునె దుర్మాన ♦ చక్రవర్తి !

దుర్యో—యాదవా! అనవసరప్రసంగము గావించుచున్నాఁడవు—

శ్రీకృ—అవసరమైన ప్రసంగమునే గావించెదను. వినుము. ఓరాజ రాజా!

సీ॥ పాండుపుత్త్రుల కీవు ♦ పాలొసంగవయేని
పాలువాకొనిమెద ♦ నాలకింపు!
సురనదీసంభవ ♦ గురుపుత్త్రసైంధవ
కర్ణాది వీరులు ♦ కత్తిపాలు
చాపగురుండు దు ♦ ష్టద్యుమ్నుపాల్ మీరు
మారవర్గం బభి ♦ మన్యుపాలు
శకుని నీమామయ్య ♦ సహదేవుపాలు, న
కులుపాలు కర్ణుని ♦ కొడుకులెల్ల

గీ॥ నీదు సోదరశతముతో ♦ నీవు భీమ
సేనుగదపాలు, కురురాజ్య ♦ సింహపీఠి
మరకలేని కీర్తియును ధర్మజునిపాలు
తప్పదింతయుఁ దథ్యంబు ♦ ధరణినాథ !

దుర్యో—ఈజోస్య మెవరుగుణించినది ?

శకుని—త్రికాలవేది యాదవసింహము-

దుశ్శా—ఓహో! గొల్లలు జోస్యము సెప్పుచున్నారు. కలికాల మారంభమగుచున్నది కాఁబోలు—?

శ్రీకృ—ద్వాపరయుగమున నవనీభారమడఁగిన పిమ్మటఁగాని కలి యారంభముగానేరదు.

శకుని—స్వాములవా రందులకే జన్మించినవారఁటగాదా?

భీష్మ—సత్యము— అధిక్షేపించు నధమాధములుగూడ శీఘ్రకాలములో నాసంగతి నెఱుంగుదురు.

శకు—అంతపండుగదినమా యీకన్నులకు?

భీష్మ—నీకన్నులకు పండుగదినము వచ్చుటకే కౌరవ పాండవ కలహ నాటకమునకు ద్యూతనాంది నారంభించితివి - కపట సూత్రధారి!

శకు—కపటసూత్రధారి శౌరికాఁబోలు నే!

దుర్యో—మాధవా! వేయిమాట లెందులకు? వారికి రాజ్యము గావలసియున్న యుద్ధముసేసి తీసికొనుఁడని చెప్పుము—ఇదియే నీసంధికిఁ బ్రత్యుత్తరము!

శ్రీకృ—ఓరాజరాజా! బాగుగా నాలోచించుకొనుము — తరువాతఁ జింతించిన లాభములేదు.

సీ. గాండీవి విల్లూని ♦ చండకాలుఁడువోలెఁ
జండత మిమ్మెల్లఁ ♦ జెండువేళ
భీముండు చలమూని ♦ పెనుగదం జేఁబూని
మృత్యువో యన నని ♦ బేర్చువేళ
గురువృద్ధ కులవృద్ధ ♦ పరమబాంధవకోటి
తెగి స్వర్గమున కరు ♦ దెంచువేళ
ద్విరదాశ్వరథ పదా ♦ తివ్రాతములు సంధు
లెడలి పెకాగుప్పలై ♦ పడెడువేళ
గీ. బీరముడివోవఁ, బ్రాణాశ ♦ నోరు నెత్తి
గొట్టుకొని యేరిపాదముల్ ♦ వట్టుకొన్న

సంధి సేయరా రెవ, రిదె ♦ సంధికదను
బ్రదుకఁదలఁచినచో మీరు ♦ బావగారు !

ధృత—నాయనా! మాధవుని యుపదేశము మన్నింపుము.

దుర్యో—గోపాలా! నోరుమూసికొనుము. క్షత్రియునకు సంగర భయము, చేపకు నీటిభయము గలిగింప నీతరమా? వెడఁగు బెదరింపులుమాని వేగంబ యాపాండునందనులకడకుం జని వారితో నామాటలుగా నిట్టు వాకొనుము.

సీ. ఐదూళ్లుగాదు నే ♦ సూదిమోపినయంత
యిలనైన వారల ♦ కీయననుము
కన్నీళ్లుగార్చినఁ ♦ గాదు రక్తము గార్వ
లభ్యయగును రాజ్య ♦ లక్ష్మియనుము
క్షత్రియాన్వయులకు ♦ సంగరమ్మునఁ జావు
వచ్చిన లోకమ్ము ♦ మెచ్చుననుము
కవ్వడి భీముండు ♦ గావించు ప్రతినలు
నెఱవేర్చుకొన నిదే ♦ తరుణమనుము

గీ. తనయసోదర మిత్రబాం ♦ ధవులతోడఁ
జచ్చుఁగాక దుర్యోధన ♦ చక్రవర్తి
జంకి యంగీకరింపఁడు ♦ సంధికనుము
వెట్టిరాయబారముమాని ♦ వేగఁజనుము.

శ్రీకృ—మూఢదుర్యోధనా!

దుర్యో—యాదవా! సుయోధను నెఱింగి మెలంగుము. అధికప్రసంగములు చాలింపుము.

శ్రీకృ—దుర్యోధనా! నీవును శ్రీకృష్ణు నెఱుంగుదువుగాక! నీకు వినాశ కాలము సమీపించినది.

దుర్యో—దూతకనుచితములగు మాటలు మాటాడుచున్నాఁడవు. జాగ్రత! దుర్యోధనుఁడవమానమును సహింపఁడని తెలిసి కొనుము.

శ్రీకృ—మూర్ఖుడా! నన్ను బెదరించుచుంటివా! శ్రీకృష్ణుఁడెవరికి భయపడువాఁడుకాఁడని నీవును దెలిసికొనుము.

దుర్యో—నిన్నిచ్చట బంధించిన నీపాండవులు నీకు దిక్కగుదురా?

శ్రీకృ—అందఱకు దిక్కునేనే? నాకొకరి దిక్కేల? నను బంధితువా? ఓయీ! భక్తియను త్రాళ్లంగాక తక్కుత్రాళ్ల నీ శ్రీకృష్ణునెవ్వరును బంధింపనేరరు—అంతేకాదు! ఈశ్రీకృష్ణుని డాకాలి వ్రేలిగోరును స్పృశించుటకుఁగూడ మీకెవ్వరికిసాధ్యముగాదు.

(దుష్టచతుష్టయము సైగలుచేసికొని నిష్క్రమింతురు)
(అందఱు భయసంభ్రమములతోఁ జూచుచున్నారు.)

శ్రీకృ—ఎవ్వరును భయపడనక్కఱలేదు-దుష్టచతుష్టయము దురాలోచన సేయనిండు—

కురుపితామహా! గంగానందనా! అధర్మపక్షము విడి ధర్మపక్షముఁ జేర నిన్ను నే నాహ్వానించుచున్నాఁడను.

భీష్మ—స్వామీ! సకలజగదంతర్యామి! నాహృదయము నెఱింగియు నన్నిట్లాహ్వానింతువా? దుర్యోధనుఁడిప్పుడు నాకు రాజు. నే నాతని సేవకుఁడను—

శ్రీకృ—దుర్యోధనుఁడు రాజా! అసత్యము—మాయ సేసి యన్యాయముగ నితరుల రాజ్యభాగ మపహరించి సింహాసనమెక్కిన వాఁడు తేఁడుగాఁడు. దోపిడిగాఁడు అట్టివాని కెవ్వరుసాయము సేయనక్కఱలేదు - వాని కెదురుదిరుగుట పాపముగానేరదు—మరి పురుషార్థము!

భీష్మ—మహాత్మా! నిఖిలధర్మవిదుఁడవు నీ వెఱుంగనిదేమి? కురుసింహాసనమునకీ శరీర మమ్ముడువోయినది— ఈసింహాసనము నేను బుద్ధిపూర్వకముగ జనకహితముకొఱకుఁ ద్యజించునప్పుడు దీని నెవరధిరోహింతురో వారికేను భృత్యుఁడనై యుందునని శపథము సేసియుంటిని. కావున దుర్యోధనుని విడిచి రాఁజాలను—కృష్ణస్వామీ!

గీ. ధరణిపాలన విడిచితిఁ ♦ దండ్రికొఱకు
పరిణయము విడిచితిని సో ♦ దరులకొఱకు
రక్తమును విడిచెదను రా ♦ రాజుకొఱకు
ప్రాణముల విడిచెదను ధ ♦ ర్మమ్ముకొఱకు.

శ్రీకృ—తథాస్తు. (లేచుచున్నాఁడు.)

(ప్రవేశము— దుష్టచతుష్టయము త్రాళ్ళతో)

దుర్యో—బంధింపుఁడు. కృష్ణుని బంధింపుఁడు.

శ్రీకృ—బంధింపుఁడు— ఊఁ-బంధింపుఁడు. మూఢదుర్యోధనా! వారు నిలువుగుడ్లువడి చూచుచున్నారు! సింహము మీఁదికి మేఁక పిల్లల నుసికొల్పిన నేమిలాభము? మత్తగజేంద్రమవు— నీవు రమ్ము. బంధింపుము.—బావా! బంధింపుము—

ఉ॥ కావరమూని దూతయను ♦ గారముమాని వృథాభిమానివై
కేవల మర్త్యుఁగాఁదలఁచి ♦ కృష్ణుని విష్ణునిఁ ద్రాటఁగట్టఁగా
భావమునందలంతె? మద ♦ వత్కరిఁ దామరతూఁటఁ గట్టెదే?
బావ! మహోగ్రవహ్ని వలు ♦ వ కముడి వైతువె? బుద్ధిశాలివే?

(విశ్వరూప ప్రదర్శనము.)

తిలకింపుఁడు— నాభక్తులందఱికి దివ్యదృష్టి నొసంగితిని దిలకింపుఁడు!

(దుష్టచతుష్టయము పడిపోవును. తక్కినవారంద
ఱానందముతోఁ జూతురు.)

(కొంచెము సేపు తెర వ్రాల్చి తిరిగి యెత్తవలెను)

దుర్యో—పక్షి యెగిరిపోయినది.

భీష్మ—మూఢదుర్యోధనా! నీప్రాణము లెగిరిపోకుండఁజూచుకొనుము. సంధిఁజేసికొనుట కింకను తరుణమున్నది— చూచితివిగదా శ్రీకృష్ణుని ప్రభావము.

దుర్యో—ప్రభావముగాదు. ఇంద్రజాలము.

శకుని—మహేంద్రజాలము.

దుశ్శా—నిక్కము.

శకుని—ఇందేమియు సంశయములేదు.

దుర్యో—విజయమున నాసంశయము?

భీష్మ—ధర్మమునకా జయము సంశయము-సుయోధనా! "యతో ధర్మస్తతః కృష్ణోయతః కృష్ణస్తతో జయః".

దుర్యో—కురుపితామహా! మీకట్టినమ్మకమున్న పాండవులపక్షమున కలిగి జీవింపుఁడు.

భీష్మ—మూర్ఖుఁడా! నేను జీవములకు భయపడుదునా? స్వచ్ఛంద మరణుఁడనగుట నీవెఱుంగవా.

శకుని—కావుననే యీ యుద్ధమున సర్వసైన్యాధిపత్యమును మీకుఁ గట్ట దుర్యోధనుఁ డిచ్ఛగించుచున్నాఁడు దుర్యోధనసార్వభౌమా! అవునుగాదా?

దుర్యో—అంగీకరింతురా?

భీష్మ—అంగీకరింతును.

దుర్యో—తమ్ముఁడా! భీష్మాభిషేచనమునకుఁ బ్రయత్నము గావింపుము.

దుశ్శా—చిత్తము. (తెరవ్రాలును.)

పంచమాంకము.

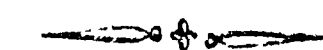

శ్రీ

భీష్మబ్రహ్మచారి

షష్ఠాంకము.

దృశ్యము ౧.

[ప్రదేశము — పటకుటీరము.)

[ప్రవేశము — అర్ధరాత్రమున జపము చేయుచు భీష్ముఁడు.]

భీష్మ—(స్వగ) దీర్ఘసుమంగలి యగునట్లు దుర్యోధన పట్టమహిషి యగు భానుమతీదేవిని దీవింప సంకల్పించి, యిటురమ్మని వార్తనంపితిని. గాని యింకను రాదయ్యెను; కారణము తెలియదు. పదిదినములనుండియు, రణమునల్పిన కారణమునఁ, నాయవయవములన్నియును, విశ్రాంతిఁ గోరుచున్నవి. శ్రీకృష్ణుని యవతారమునకు సార్థకముగా భూభారమెంత చిత్రముగా వాయుచున్నదియో—

గీ॥ దేవదేవుఁడు, దేవకీ ♦ దేవి గర్భ
జలధినుదయించె; పాపనా ♦ శనముకొఱకు;
అట్లుగాదేని, తాను మా ♦ ధ్యస్థమూని,
సదయుఁడై రాయబారము ♦ సలుపు టేమి?
కౌరవులలోన, నొకఁడైనఁ ♦ గాని యతని
బోధ వినకుండు టేమి? యీ ♦ భూమిభార
మణఁగుటకునయి ఘోరమౌ ♦ నావహానమ్ము

జరుగుహేతువు ప్రభవిల్లు ♦ కొంత కొకకాక
పాపమదిపండె; పుణ్యమ ♦ బద్ధమయ్యె
కలియుగంపు చిహ్నంబులు ♦ గాననయ్యె
ధర్మసంస్థాపనము జేయ ♦ దలచి, శౌరి
కాలసూత్రంబులను నెల్ల ♦ గలయగట్టి
ప్రకృతిరథమును, నడిపింప ♦ బాలుపడియె
సకలజననాశ మిప్పటి ♦ సంగరమున
దప్పదెటుగన్న దత్తైద ♦ ర్థంబె తోచె
నడుపుచున్నాడు శౌరి; పాం ♦ డవుల నెల్ల
పిరులెంద రెందఱుచేరి, ♦ పెనగులాడి
యనియొనర్చిన ఫలము ర ♦ వంతయైన
గలుగబోవదు; నిజము—శ్రీ ♦ కరముగాగ,
పాండుతనయులె యీధరా ♦ పాలనంబు
సేయగలవారు; సంతత ♦ శ్రీనిధాను
లగుచు శ్రీహరి సత్కృపా ♦ ప్తాదులగుచు.

(తరువాత చేతనొక దివిటీగొని; రజక వేషమున దారిజూపు కృష్ణుడును, భానుమతి వేషమున ద్రౌపదియు ప్రవేశింతురు.)

కృష్ణ—మహారాణిగారికి మార్గము ఇటు—ఇటు—

ద్రౌప—పితామహా! నమస్కారము!

భీష్మ—(స్వగ) భానుమతికాబోలును వచ్చినది. నావలన కౌరవులకు జయలాభ మెట్లునుగలుగదు. కావున, నీమెపతికి జయముగల్గునట్లు దీవించెదగాక! పైన కాగలకార్య మెట్లుకానున్న నట్లగును. (ప్రకా) అమ్మా! నాకులాలంకారమా! వచ్చితివా! నాసమీపమున, నవనతశిరస్కవై నిలువబడుము. నిన్నుదీవింప బిలువనంపితిని.

ద్రౌప—మహాప్రసాదము. (దగ్గఱ తలవంచి నిలువబడును.)

భీష్మ—(చేయి తలపై నిడి) సతీ! సౌభాగ్యవతీ!

గీ॥ సంక్షుభిత కురుపాండవ ♦ సంగరమున
హీనులై నీరిపులు నశి ♦ యింతుఁగాత !
నీపతికి శతృవిజయంబు ♦ నిశ్చయంబు
ఆమరణము సుమంగలి ♦ వగుదుగాక !

ద్రౌప—స్వామి! భాగ్యవతి నైతిని.

కృష్ణు—మహాత్మా! గంగానందన! నీ యాశీర్వచన మింతబలవత్తరం బైయుండ నీ భక్తులై—పౌత్రులైన పాండవులకుఁగాని వార లదారయగు నీ ద్రౌపదికిఁగాని కొఱంతయేమి?

భీష్మ—పాండవులేమి?—ద్రౌపదియేమి? ఆశీర్వచనమేమి?

కృష్ణు—తమచేప్పుడను గ్రహించిన మహదాశీర్వచనము ద్రౌపదికేఁగాని భానుమతికిఁగాదు.

భీష్మ—ఏమి? ఈమేలిముసుంగుచాటునున్నది ద్రౌపదియా?

కృష్ణు—చిత్తము.

భీష్మ—భానుమతిరానేలేదా ?

కృష్ణు—ఇప్పటికిరాలేదు.

భీష్మ—అట్లయిన చాకలివేషమునందున్న నీవు నల్లనొల్లండవేనా?

కృష్ణు—స్వామీ! బాలుని యపచారమును మన్నింపుము. సోదరీ! పాంచాలీ! తాతగారికి దయగలిగెను. ఇంకమనకీ వేషములేల?

(నిజాకృతింజూపును)

(ద్రౌప—మేలిముసుఁగుతీసి నమస్కరించును.)

భీష్మ—సుమంగలీభవ! అమ్మాయీ! లెమ్ము—(ఆలోచించి తల పరికించి) కాలవికృతికెవ్వరేమిచేయఁగలరు కృష్ణా! నీవంటి సర్వజ్ఞుడు తోడునీడయై పాండవులకు దారిఁజూపుచుండఁగా—నాయాశీర్వచనమునకు భానమతియేల పాత్రురాలగును'—నీకృపచేతనే పాండవులు జయింపఁగలరని యెఱింగియు వెఱ్ఱి భ్రాంతిచే నేను భానుమతిని దీవింపఁతలచితిని నీవెఱుఁగనిదేమి

గలదు?—సర్వమును తారుమారైనది; పాండవులే జయింతురు. ఇంక నే నేమిపలుకఁగలను?--

కృష్ణు—పితామహా! కౌరవవిజయమున నీవెట్లును హేతుభూతుఁడవైయుంటివిగదా! కావున నొకప్రశ్న కుత్తరమొసంగుము.

భీష్ము—కృష్ణస్వామీ! నీయాజ్ఞకన్యథాత్వముగల్గునా?

కృష్ణు—పదిదినములనుండియు మిమ్ముజయించు పూనికఁ బాండవులు మిగులఁ బ్రయాసపడుచుండిరి. ఒకింత యుష్మన్మరణ రహస్య మెఱిఁగించితివేని కృతార్థులగుదురు.

భీష్ము—గోవింద! ఇంక నామరణ రహస్యమును దాచినందువలన మాత్రమేమి ప్రయోజనము నాజనకుననుగ్రహమున స్వేచ్ఛామరణమునందఁగల నేను భూపతితుఁడనైనను నాయిచ్చవచ్చిన కాలంబునకే జీవన్ముక్తిగాంతును.

కృష్ణు—పోనిండు. తాము భూపతితులగు మార్గమైన దెలిపినఁజాలును;

భీష్ము నన్ను సాధింపఁదలఁచి చితాగ్నింగూలిన కాశీరాజపుత్రికయగు నంబ యిప్పుడు జన్మాంతరమునంది పేడిరూపున శిఖండియై యున్నది. నాకు పేడిని కంటఁజూడనని వ్రతము—కావున నా శిఖండి నెదుటనుంచుకొని వెనుకనుండి శరప్రయోగమొనర్చిన నో నే నస్త్రసన్యాసము చేయుదును ఇదియే రహస్యము.

కృష్ణు—దేవా! పాండుసుతులు నీదయచే జయలక్ష్మి ననాయాసముగఁ జూరగొందురు

భీష్ము—జగద్రక్షకా! అఖిలాంతర్యామివగు నీవు నాకీమాట దక్కింపవలయునని నాచే ననిపించితివిగాని నీవెఱుఁగని దేదిగలదు! అదిగాక స్వామీ!

గీ పాండుసుతరక్షణంబు నీ • పాణితలము
నందెయుండఁగ నాకృప • యిందుగలదె?
ధరణి-నీరూపకపు సూత్ర • ధారిపోవ
గాన- నడిపింపుదువ్వు నీ • కాంక్షకొలది.

కృష్ణు—మహాత్మా! ధన్యోస్మి! తిరిగి రేపు రణముఖంబున పార్థసారథినై శిఖండితోం గాన్పింతును.

(అందఱును నిష్క్రమింతురు.)

దృశ్యము.

ప్రదేశము—కురుక్షేత్ర సంగ్రామభూమి.

ప్రవేశము—ధనుర్ధరుండగు భీష్మ సేనాధిపతి.

(పాట. ౩.౧)

భీష్మ—ఓహో! సైనికులారా!

చ. మనపయిం గౌరవేశ్వరుండు ♦ మానము ప్రాణముం డాచియుంచె; నీ
రణమున నెల్లవీరులుం బ ♦ రాక్రమశైఖరి యొప్పంగేల న
మ్మను ధనువుం గడింగొని య ♦ మోఘబలమ్మున సంగరమ్మొన
ర్చిన జయశీలుండౌను కురు ♦ శేఖరుండింతకలంచిపోరుండీ!

ఉ. గాజులు కేలందాల్చి రిపు ♦ కాండమువవ్వంగ బాఱిపోకుండీ
మీాజనయిత్రులన్ సుతస ♦ మేతలగా నొనరింపంజూడుండీ
రాజితశౌర్యసంపద న ♦ రాతులు వెన్నులు జూపునట్టుల
వ్యాజధరేశభక్తియుతులై ♦ ఘటియింపుండు కీర్తిసంపదన్.

(తరువాత - కృష్ణార్జునులు రథస్థులై ప్రవేశము.)

అర్జు—బావా!

(అనుబంధము ౨౧.)

చ. ముదుకండు గాండితండు; రణ ♦ భూములం గేవల రుద్రమూర్తియై
సదమదమందంజేయుం గలశాంబుధిం ♦ ద్రచ్చెడు మందరంబనన్
పదిదివసంబులయ్యె; నొక ♦ పట్టున శ్రాంతివహింపండీతండే
బ్రదికిన నేండు, రేపుమన ♦ వారిజయంబు నభఃప్రసూనమే.

కృష్ణు—అర్జునా! ఈదినంబున వెనుకటియట్లు మనకాందోళనంబుతోఁ బనిలేదుగదా! మనము భీష్ముని యెదుర్కొందము రమ్ము.

(ఇరువురును పరిక్రమింతురు.)

కృష్ణు—మహాత్మా! గంగానందన! అంతయుఁ దమయాశీర్వచన బలమే! పాండునందనుల నెట్లు గెలిపింతువో.

భీష్ము—కేశవా! బంధువాత్సల్యములు భండనానంతరమునఁగాని భండనమధ్యమునఁగాదు ఇప్పుడు మనము మనబలాబలంబులను ప్రదర్శించుకొనుటకే తగిన సమయముసుమా!

కృష్ణు—తమ యాలోచనము సమంజసంబైనది. పార్థా! పితామహుని యాజ్ఞానుసారము రణారంభము చేయుము.

అర్జు—తాతా! దేవవ్రతా!

గీ. బాలుఁడే సంగరమొనర్చె; ప్రథమమంచు
పౌత్రుడే చూపె తొలుదొల్త నాత్రమంచు
మాకు దుష్కీర్తిరానీక ప్రాకటముగ
ప్రథమమున మీరె శరపంక్తి వదలవలయు.

భీష్ము—ఫల్గునా! సంగ్రామధర్మమున కీశశభిష లక్కరలేదు. ఐనను నీవు కోరితివిగావున, నేనే తొలుత బాణములను విడిచెదను.

(శరములు వదలును.)

అర్జు—ఆర్య! ధన్యోస్మి! ఇంక నేనును రణారంభము చేయుదును.

(ఇద్దఱును యుద్ధముచేయుదురు.)

(అనుబంధము ౨౨.)

కృష్ణు—అర్జునా! అర్జునా! ఈభీష్ముని మహాసంగ్రామకౌశలము నాకు భరింపనశక్యమై యున్నది. అశ్వశరీరంబులందం గుప్త ప్రదేశమైన గాయముగాకుండ నుండలేదు. ఈడుమీరినివాఁడయ్యును నీతఁడు మధ్యందినమార్తాండబింబంబుకైవడి వెలుఁగుచున్నవాఁడు, నీవింక నీతని నుపేక్షించిన మహాప్రమాదము కలుగఁగలదు నీవుపేక్షింతువేని నాసమయము భంగము

నకైన నోర్చు చక్రాయుధంబున నీ భీష్మమస్తకంబును విధ్వస్తముగావింతును. (చక్రముధరించును.)

(పాట. 22.)

అర్జు—(అడ్డమువచ్చి) బావా! యదునందన!

శా. బావా! పావనభంగిసల్పఁదగు; శం ♦ భత్రోధసంహారముల్
నీవారింపుము; పాండునందనసుతా ♦ నీకంబుఁగాపాడి మా
ప్రావీణ్యంబు యశంబు ధాత్రివికసిం ♦ పంజేయుదే నాఁగుమా
యీవేచక్రముఁదాల్ప నిల్వఁగలవే ♦ యీరేడులోకంబులున్.

బావా! యదునందనా! శాంతముఁదాల్పుము—పిన్నవాఁడనగు నాప్రార్థనంబాలకించి మన్నింపుము సర్వక్రియాశక్తిస్వరూపుఁడవగు నీవే లోకసంహారమొనరింప సముద్యోగించిన నీరణమేల? ఈ మారణమేల? మాకీ ప్రేక్షణమేల? కన్నుమూసినంతమాత్రమున లోకవిలయంబాపాదింపఁజాలవే! శ్రీకృష్ణా! నీబావమఱఁదులు వీరులను మహాశయంబును నిలుపుట నీకవశ్యాచరణీయ కార్యంబుగాదే! జనార్దనా! రమ్ము—రథావరోహణంబుగావింపుము; నీకివే పునఃపునఃప్రణామంబులు.

కృష్ణు—ధనంజయా! ఇప్పుడు నన్నువారింపకుము; ఈవృద్ధవీరుని నిశితశరప్రకాండంబులచే నాశరీరము శతధాసంక్షతంబయ్యె—ఇంకనీతని రణప్రాగల్భ్యంబు నాకు దుస్సహము; రక్తప్రవాహసంకులంబై కాయమెల్ల గాయములపాలయ్యె; యెంతని యోర్తును! రణమధ్యంబునఁ జక్రంబుదాల్చితినను దుర్యశంబునకు నేను పాలైనను సమ్మతమే-దారివిడువుము.

అర్జు—బావా! శాంతింపవా! నామాటవినవా?

భీష్మ—అర్జునా! ఏలవారించెదవు? జగన్నాథునకఁ నాపైననుగ్రహంబుగలిగెను; రానిమ్ము...... తచ్చక్రాగ్నిజ్వాలలచే నాకంఠమును లుంఠనము గావింపనిమ్ము...... శ్రీకృష్ణా! ఆర్త

శ్రీకృష్ణుఁడు చక్రముఁదాల్చి భీష్మునిపై ఉరుకబోవుచుండ నర్జునుఁడు వారించుట.

“శ్రీకృష్ణా. ఆర్తశరణ్యా నన్ను వధింపరమ్మ.”

శరణ్యా! మహానుభావా! సకలలోకారాధ్యుండవగు నీచె యిట్టి యుత్క్రమంబులన సాహసింపఁజాలువాఁ డెవ్వఁడు?

(అనుబంధము 23.)

జగతీరంగము నీనాట్యరంగము. సకలప్రాణిసముదాయంబును భవల్లీలారూపకంబు నందలి పాత్రంబులు. హేకృష్ణా! నన్ను వధింపరమ్ము. యుష్మచ్చక్రాయుధానలజ్వాలలం దాహుతిగా నున్న మత్కంధరంపు భాగ్యమే భాగ్యము —

సీ॥ అంభోధరశ్యామ ♦ గంభీరకాంతి, ది
శాంతరంబులకు తే ♦ జంబునీయ
వనమాలలిరువంక ♦ ఘనవక్షదేశమం
దతిలోక మోహనా ♦ కృతి నొసంగ
పదునాల్గు జగముల ♦ భరియించు చిఱుబొజ్జ,
యుదరుపాటున ♦ సుంతకదలియాడ
అనిల సంచలితమై ♦ యంసప్రదేశంబు
పైనున్న పచ్చని ♦ పటముజాఱ
గ్రిడినదలించి చక్రంబు ♦ కేలఁదాల్చి
నేఁడు గాంగేయువధియింతు; ♦ నిక్కఁగాతు
ననుచు, నభిముఖమైవచ్చు ♦ నప్రమేయ,
దివ్యతేజఃప్రపుంజంబు దిక్కునాకు॥

(నమస్కరించును.)

(పాట. 23.)

కృష్ణు—(శాంతినంది) శాంతనవ! భక్తవిధేయుండనగు నాహృదయతత్త్వంబు నెఱింగిన నీవు - బలవత్తరంబులగు భక్తిపాశంబులచే నన్నుఁ గట్టివేసితివి ఇంక నేను భక్తపరాధీనుండనైతిని. నిన్ను సంహరింపఁజాల. నీవచించిన తెఱంగుననే పాండవులకు విజయంబగుఁగాక!

భీష్మ—మహాత్మా! నీయభీష్టంబెట్లో యట్లుగావింపుము.

(తెరలో)

ఓరోరి గాంగేయా! ఇప్పుడెందుఁబోయెదవు? నిలువుము. భార్గవరాముని జయించి నాఁడుదక్కితివిగాక— నాటి యంబయే నేఁడు శిఖండియయ్యె. త్వత్ప్రాణహరణంబునకు సంసిద్ధనై యుంటిని.

భీష్మ— శ్రీకృష్ణ!— ఇదియెల్ల నేనెఱింగినవిషయమే! మరల నిప్పుడీ పేఁడి కపీరత్వమేల? మరణింప నేనే స్వచ్ఛందముగ సంసిద్ధుఁడనై యుంటినిగదా!

కృష్ణ— ఔ నిది నిజమే! శిఖండీ! తొందరపడకు; భీష్మ మరణమునకు నీవే హేతువౌదువుగాక!

(తెరలో) మహాభాగ్యము.

భీష్మ— పార్థా! నీతో నింకొకమాట చెప్పవలసియున్నది.

అర్జు— పితామహా! సావధానమనస్కుఁడనైయున్నాను.

భీష్మ— గీ. నాదుజనకుని వరముచే ♦ నామనంబు
సమ్మతించినయపుడు పం ♦ చత్వమంద
తెరవునాకుగలిగె; నంత ♦ వఱకు బ్రదుక
నంపశయ్యనునాకుఁ గ ♦ ల్పింపుమయ్య॥

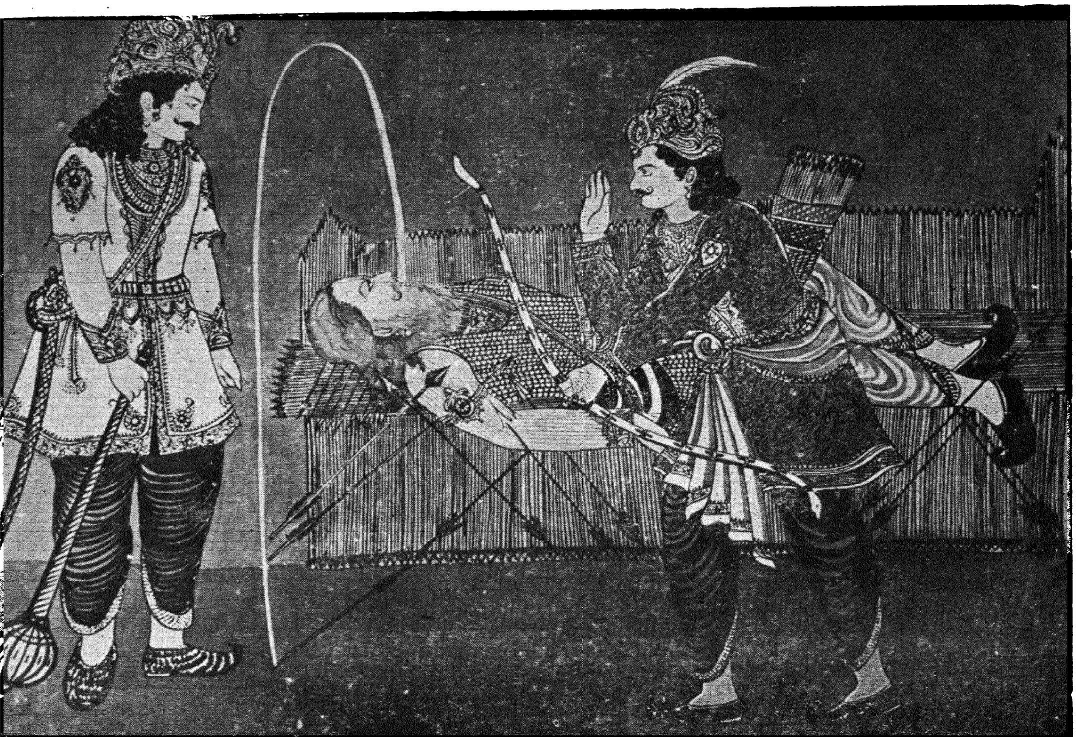
అర్జు— స్వామీ! అట్లేయొనర్చెదను.

(శిఖండి ప్రవేశము.)

భీష్మ— (శస్త్రసన్యాసముచేసి కన్నులుమూసి) గోపాలకృష్ణా! ఈ పేఁడిని చూడనోప! శీఘ్రముగ మీకార్యముదీర్చుకొని యీ శిఖండి నావలకంపివేయుఁడు.

శిఖం— శ్రీకృష్ణదేవా! నాకానతియేమి?

కృష్ణ— శిఖండీ! అధర్మయుద్ధంబని లోకంబువాకొనకుండ నర్జునున కెదుటిభాగంబునఁ గూర్చుండుము; నీవెనుకనుండి యర్జునుఁడు బాణములు వదలును.

భీష్ముని అంపశయ్య.

శిఖం—(అక్లేచేయును.)

అర్జు—(బాణములువిడుచును. భీష్ముడు నేలపైబడును అర్జునుడు అంప శయ్యకల్పించును.)

భీష్మ—అర్జునా! దాహము దాహము.

అర్జు—తల్లీ! పాతాళ గంగాభవానీ

ఉ. ఆలములోనఁదాత భువ ♦ నైకధనుర్ధరుత్యాగి నీసుతుఁ
జాలిఁదొఱంగి శాతశర ♦ జాలము పాలొనరించినట్టి దు
శ్శీలుఁడనేమొగాన నినుఁ ♦ జేరఁగబిల్తు సహించి తల్లీ! పా
తాళసురాపగా! తనయు ♦ దప్పినిదీర్ప సముద్భవింప వే.

(బాణము వేయును.)

పాతాళగంగ ఊర్ధ్వధారయై భీష్ముని నోటియందుపడును.

కృష్ణ—మహాత్మా! కురుక్షేత్రసంగ్రామమునం దర్థాంశము గడచి పోయినది మిగతకొఱంతయు మీదయచే సక్రమంబుగఁబూర్తి కాఁగలదు; తమకిప్పుడేమి కావలయును?

భీష్మ—వృద్ధుండనగు నాకిప్పుడు లోకమంగళముసకన్నఁ గావలసిన దేమి? అట్లగుటక నుగ్రహింపుము.

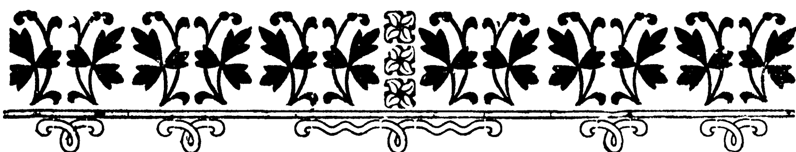
కృష్ణ—తథాస్తు. (పాట. 24.)

(తెరవ్రాలును.)

షష్ఠాంకము సర్వమును

సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

అనుబంధములు.

(ము. వెం. చె. కే.)

౧—గంగాశంతనులు డైలాగ్.

శం-తలిరుఁబోఁడి యీపసినిసువునుదయఁ, దలఁచి విడువు నినుఁ బ్రార్థింతుఁ|చలముమాని మనవినిగైకొమ్మా. చంపవలదుసుతు ముద్దులగుమ్మా! | తలనుదాల్పఁ దగినపూవుఁ, దగునె యగ్గివేయఁగా కలికి మానుమదిఁ జండితనంబుఁ, గసికరముఁ దలఁపనగుఁ మనమున నీతనయుపయిఁ ||తలి||

గంగ-ఓమనోహరా! చాలుఁ మీ, కుల్లమునఁ జింతల్‌దవునే|నామనమ్మెఱిఁగి నన్నిటులాడఁ అ, న్యాయంబయ్యెడుఁగాదే, నేమాత్రము వాకొనవలెనే! మీ, రెఱుఁగరేమి భూమిపాల! సమయము||త||

౨—గంగ.

నానియమంబిదిగాదుసుమా, నన్నునిటులదూరకుమా' నరవర|| నా|| ఏనెదిసేసిన దానికి నోడఁబడె, దీవని నమ్మితి నమ్మితి నాయెద మానసముననది మఱపునుగొనినను, మానకదూఱుట మాన్యంబెటు, ప్రియ ||నా||

విడుతుసమయమని యెడఁదఁదలఁపకుమ, నుడివెద నాప్రతినఁ వినుమా, | బుధుతను నినువిడిచెద నాసమయము, విడువలోకములు దలక్రిందైనను ||నా||

3 -శంతనుఁడు.

కలికీ. కరుణింపు మన్నింపు, కసిగందునుమీ, కన్నకుమారుఁ ||క|| ధర "నపుత్రస్య గతిర్నాస్తి" యనుచుఁ, వరశాస్త్రంబుఁ గొనవా

వినమే । తరమే పుత్రహీనులకుఁ దాఁటఁ గురుతర భవసాగరముఁ దలఁపఁ ॥కలికి॥

౪—శంతనుఁడు.

చాలుచాలు చాలుమదవతీ, జడమతీ, చటులఘోరగతి నిటు సలిపెదె ॥చాలు॥ నాతిగా నిఁ సృజించిన యా, ధాతకుఁ లజ్జలేదే నిజముగ ॥చాల్॥

ఇట్టులొనరింప నీయెద మెట్టులొప్పెనే, హీనురాలా! దుర్మార్గురాలా! ఛీ! । కట్టిఁడితనమునఁ దనయులజంపెదు, కాంతలు ధరఁ గలరే కుమతీ ॥చాలు॥

౫—వ్యాసుఁడు.

హర! హర! హర! శర్వా మ, హాకాల! గౌరీవర! ॥హర॥ కరటిచర్మచేల! ని, ర్భరకృపాలవాలా! యో, పరమభక్తపాలా! వాగ్వరనుత భవహర! భవహర ॥హర॥

లీలాహతదుష్టదనుజ. జాల. ప్రళయఖేలా, శివ । హాలాహల కాలకంఠ యభవ! త్రిపురహర! భవహర! ॥హర॥

౬—వ్యాసుఁడు.

స్వార్థమోహా దా, హామునసుబడి చెడిపోకుమా, లోకార్థము మనుమా ॥స్వా॥ వ్యర్థమగుమనుజుమ్మా సకలము పరమార్థమొక్కటే సిరంబుసుమ్మా ॥స్వా॥

౭—శంతనుఁడు.

ఇన్నాతిసోయగము, యీపాటిపరువము, ఎన్ననెవ్వరితరము సఖుఁడా అఅఅ ॥ఇ॥ అయ్యారె! నారీ, ఔరా! యొయ్యారీ, ఇయ్యతి వనుబోలిన మదగజగామిను లిలఁగానరేరే సఖుఁడా అఅఅ ॥ఇ॥

౮—పాటలసంఖ్యలో ౫ దాశరాజు—నాకెంతోకోపం.

౯—భీష్ముఁడు.

హరి! రాధానాధా! ప్రభూ! కృష్ణా ॥హరి॥
హరి! రాధానాధా! వేణుగానలోలా ॥హ॥

జనకాజ్ఞఁదీర్పఁ,
ఘనజ్ఞానంబీరా ప్రభూ! కృష్ణా ॥హరి॥

౧౦—భీష్ముఁడు.

సత్యవతీ పితృపాదా! రాజా! సత్కరుణాలయా! కృపఁగనుమా సత్కరుణాలయా ॥స॥ సత్యవతిఁ భవదీయసుతనా, జనకునకిడు నీ మనమేతీర్తుఁ, జనకపదముసాక్షి, కృపగనుమా, జనకపదముసాక్షి॥స॥

౧౧—సత్యవతి.

ప్రాణనాథ! నన్నునిటులు వాసిపోయెదే ॥ప్రాణ॥
శ్రీనిధాన! నీదుచరణసేవ నాకిఁకెట్లబ్బెడు ॥ప్రాణ॥
నీదాసిని ననువీడియు, నీదిక్కున కేఁగెదె?
నీదిక్కునకేఁగిన, నేదిక్కిఁక నాకుఁగలదు ॥ప్రాణ॥

౧౨—దాశరాజు.

నా, కేసినూశినా, నావాసినూశినా,
నా,యేసాన్నినూశినా, యేయింతి పైమడదూ ॥నా॥
మీసాన్నినవరిచ్చి, రోసాన్నినూయిచ్చి
కూసింతకనుగీటై, గుమ్మైపోవాలె ॥నా॥
ఇందరిలోపాల సందూరుడోలెను (అరెమంతిరీ)
ఎండిమొలతాడెట్టి, దండిపాగాసుట్టి
అందంసందంగలిగినేను, జౌసుమీర నిలుసుండీ
డాబుసరి శౌనాసేత్తే డంగైపోవాలి ॥నా॥

౧౩—మాధవి.

కనుసకియ, నృపసమితి, చనువుమీఅ ॥గన॥
వనరుహనేత్రుల, వారిజాక్షి ॥కన॥
ఈతఁడె మాగధుఁ, డీతఁడె సాళ్వుఁడు
ఈతఁడె వంగమ, హీతలేశ్వరుఁడు ॥సకి॥

౧౪—దాశరాజు రాణి డైలాగ్.

రాణి—పెల్లాడ మెల్లాఁవురా, నీముఁండమొయ్యా! ॥పెల్లా॥
పెల్లాడమెల్లాఁవ, పెల్లాన్ని దెచ్చావ?
రండీ! మీాయిద్దరికి పిండొంటలెడ్తాను ॥పెల్లా॥

దాశ—ఛీ! లేదె! పెల్లాడిన నాయెంటరాదె? మనమంతిరి నడుగరాదె,
నేనాడకనలు పోలేదే,

రాణి ఔ! లేరా! నేనంతవెరుగుదుపోరా! నీ
వైన చెప్పవేమీారా! మీాయిద్దరి తిత్తోలుస్తారా !
పెద్దపీటమీాన యిద్దర్నీ గూసుండమెడ్తా, మంచివాటమైన పోర
కట్టి చేతనుబట్టా, పెద్దబొబ్బట్లు, మంచిలడ్డూలు, నేతిగారెలు,
పందారబూరెలు,
అన్నింటిమెడ్తా, ఆనందమెడ్తా,
ఇద్దరిజుట్టుముడెట్టి యీాడ్సీడ్సికొడ్తా ॥పెల్లాడ॥

౧౬—అంబ.

హా! సాళ్వరాజా! యీావిధమున న, న్నాడుటన్యాయమే ॥హా॥
నీసమేనీ, దోసమెఱుఁగని నీచరణదాసిని నీవయయో ॥సా॥
మదీయమానస మెఱుఁగగలిగి తా, మసంపడ పాడియే, హృ
దీశ, నాయెడ, నింకనైన నెంచవేకృప, యేల వేసను ॥సాళ్వ॥

౧౭—అంబ.

సదయా! వరింపరాదా, వాదా ॥సద॥
(వర) మదనసదృశతేజా! రాజా మదనసదృశతేజా! రాజా!
మదనసదృశతేజా, మదనసదృశతేజా ॥సదయా॥
గతిలేని సతికయో,
ధృతిశరణమిడుట తగదే, యాహా॥ శర॥ శర॥ సద॥
మదిలోన కరుణలేదో, సతిబ్రోవధర్మమానో, కాదో!
బ్రోవధర్మమానో, కాదో, బ్రో, కాదో, బ్రోవధర్మమూను, బ్రో॥
ధర! నిన్నుఁ వేఁడెదఁ కాంతా! హా

ధర్మరతా! ధీరోదారా! ధర్మరతా! ధీరోదార!
ధర్మరతా! ధీరోదారా! ధర్మరతా, ధీరా, ధ॥ ధీరా॥ సదయా

౧౭—అంబ

చెడుగతినేఁబడితినే, స్త్రీత్వము గోల్పడితినే ॥చె॥
ఈపరీభవం బేగతిదీరుఁ, ఈజన్మంబిఁక నెటు గడ తేరు ॥చెడు॥
ఓగుణభవనా! ఓజగదవనా!
నాగతి, కానఁ నవయుటయేనా ॥చెడు॥

౧౮—భీష్ముఁడు.

నమస్కృతులయ్య దేవా! సద్గురూ ।నమ।
శమదమ గుణములు, శస్త్రాస్త్రవిద్యలు॥
తమకడనేర్చిన త్వత్పదదాసు ।నమ।

౧౯—అంబ

సుజన గణావనా శౌరీ!
సుమనోహారీ! యరిజన భీషణ ॥సుజన॥
ఉరుకృపావసతి స్మరనిభాకృతీ
విశ్వలోకపతి శాశ్వత సుకృతీ
విదళితాఘతతి, వినుతామరపతీ ॥సు॥

౨౦ సత్యవతి

ఎంతటి దోషముసంఘటిల్లె తుద కెంతటి దుష్ప్రాప్తముగలిగె నకట ॥ యెం ॥ ఇంతటి పాపంబెటులువోవునో; యెటుల మద్వంశమున కెసఁగునో శుభం ॥ బెం ॥ హా! యీశ్వరా! నాదుసంతతి, కధోగతి నీగతిగూర్చితే ప్రభూ! న్యాయమనక యయ్యోయీ బాలునిసయితము గదురోగమునఁద్రోతే। సంశ్రితాళిబంధూ, గుణ సింధూ! శాశ్వతకీర్తి సదమలమూర్తి ॥ ఎంత ॥

౨౧ శ్రీ కృష్ణుఁడు.

సురేంద్రనందన! ననువిడుమిదేయా, దురాత్ముభీష్మునిశిరముఁద్రుంచెద భరింపశక్యముగాఁ, న్నడిగా, స్ఫురచ్ఛాంతనవ ఘోరశరంబుల్

తరంబె నీను బోంట్లకుఁ గలువ నాపరాక్రమాఢ్యుని దురంబునందుఁ సు ||
గాంగేయుతొలుతఁ జంపి పిదపఁ ఖండించెదఁ గురురాట్సైన్యంబుఁ
కరగతమొనరుతుఁ గురుకుల రాజ్యము గపకను ధర్మజునకును నిక్కముగ
||సు||

౨౨ అర్జునుఁడు

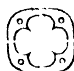
మనవివినుమ నీవే చక్రముగొన, మాధవ! యేసరులాజినిని గెల్చెదగు,
ఏగతిని గెల్చెదరు ||మ||
నీతులు సెప్పితి, గీతలు పల్కితి, నీవే కలనికి ననుఁ బురిగొల్పితి
ఏతటి ధర్మంబెల్లబోవిడి, యిటుకడుకనలునఁ జక్రము పట్టెదెసు||

౨౩ — భీష్ముఁడు

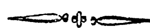
నీనిరుపమాన చక్రాహతిఁ నాశిరమ్ము ద్రుంచరా
నిర్మలా, నిశ్చలా, నిర్వికల్పా ||నీ||
కన్నదోయి యానందబాష్పములు, గార్చుచుండఁగా
జిహ్వాకృష్ణకృష్ణాయనఁ నా, శిరమ్ము నీదుపాదములబడవలెఁ
వైరిభీషణా, సాధుపోషణా! మంజుభాషణా! నీ

౨౪ భీష్ముఁడు

నీమాయగన నెవరివశమురా, నిఖిలసృష్టిస్థితివిలయకారణా నీ
మాయామేయము ప్రపంచము, మాయనీమలీలావికారము
మాయఁజిక్కి-మాదృశుల మాధ్యమును మాయనేయుమటు
మాయలకాఁడా; నీమా.

పాటలు

(గ్రంథకర్తగారివి.)

1. శంతనుఁడు.

సురట—త్రితాల్.

ఓపుత్రప్రాణహారిణీ! ఓ! హా! కులకార్య ప్రచారిణీ ॥ఓపు॥—
భువన కంటకీ నీమూలమున, పుత్రసప్తకము గోలుపోయితిని
యవనీతిని నిన్నుగౌరవించెద నటవే కుటిలాత్మక దురాశయా ॥ఓ॥
అవనిని పశుపక్ష్యాది జంతువులకైనను సంతతిపై బ్రీతిగల్గు,
బ్రకృతి విపరీతగుణంబు గల్గిన పాపినీ నిన్నుఁ కేమందునోకో ॥ఓ॥

2. గంగ & శంతనుఁడు.

డైలాగు. మోహన—దాద్రా

శంత—దురితమే, దురితమే, పరమ కఠినమానసయిది ॥దురి॥—
నరులకిటుల సలుపదగదు నరాశనగుణంబుమాను...............
గంగ.........పలుకవలదు - మమతచనదు కులము నిలువబోలదూ
శంత॥ (ఆది) హరిహరి యిది సుకృతంబా,
గంగ॥...........................నాకదియే ఘనసుకృతంబా॥
శంత॥....................విడనుసుతుని,
గంగ॥........................విడిచెదనినూ,
శంత॥.............................ఇంత పంతమేటికే ॥దురి॥

3. గంగ—

హిందోల్—ఆది.

దురాశన్ మదిని విడువుము శంతనూ ॥దు॥
నిరాశన్ గొనుము విమలచింతనా ॥దు॥
తనయులపై గాంక్షాత్ముఁడవైనను మనముననాపై

మమతవిడువుమా చనిమొద నానందమున సు
రపురికి మనందగును నీవని సుతుఁతో ॥దు॥

4. శంతనుఁడు

సురట —(దా(దా)

వారేయొయ్యారీ యీమదవతి ॥వారే॥
నీరేజంబులగేరెడు నిర్మల నయనముల సొబగు కారు
ణ్యము దోఁపఁజేయు కమల నిభంబగు వదనము ॥వా॥
భువికిది గుతటితాకాంతియొ తనువుగనిన సౌందర్యమొ
మరల జననమునుగాంచిన సురాపగయొ సురాంగనయొ॥వా॥

6. దాశరాజు_బ్యాగ్— త్రితాల్.

నాకెంతో కోపమొచ్చిందీ నాయింటిదాన్ని నేను కొట్టవలసొచ్చిందీ॥నా
ఒకలైన నామాట। కొప్పకొనకున్నారు। కాకపోతే రాణీ
నన్ను గడ్డిపరకనుకుంది ॥నా॥
భూమి। మీద అందరికీ। పొయ్యేకాలమొట్టింది। సావిరంగ
నేనింక। సచ్చిమోతానియ్యాల॥మెం॥

5 దాశరాజు_రాణి.

బ్యాగ్—తిశ్రగతి.

ఎందుకీ పితాపము నీవేడుత్తున్నావో కాని। తొందరేల పొరక
పూజ చాలురా। నీకు చాలురా। మంచివేళరా। పాడు
గోలరా। యింక నేలరా ।।మెం।।

ఉండుండు నీకియ్యాల। ఉండరాము లుండాయు। మొండైన
పొరకకట్ట। రెండైపోతాదోలె। చెండేను వీపుమీద చిఱ్ఱి
బుఱ్ఱి మనకుండ పండంటి కాపురాన్ని పాడుసేయ్యాదలిశావ॥

7 సత్యవతి—ముఖారి—త్రితాల్.

జీవితేశ నాజీవనమిక నే త్రోవసలిపి పోమెదరోసదయా॥జీ॥
హావిధి యికమీాయునంతరంబున నీపురినాకు శ్మశానమేకాదా॥

8. భీష్ముఁడు.

(మధ్యమావతి—త్రితాళం)

జనకా తమ వరదానము శిరమున ధరియించెదగా । పరమా
దరణమునకు బ్రహ్మానందము గనుగొంటిని ||జన||

ఈవరదానము భారత । భావి మహాసంగరమున దేవా నా
నాకనుకూలం । బగును శుభంబగు వేళల !||జన||

9. దాశరాజు - చాపుతాళం.

ఇయ్యాల నేపాడుమొగము సూశానో । నాకెయ్యాలు పాడు
శకునాలూ ||ఇ||

వియ్యానికొస్తే । దయ్యాలు వెంటబడి । కయ్యాని కొత్తేను
కంగారు పడ్డాను ||ఇ||

కాశీగోపల రాజు కన్నబిడ్డలకు పెం । డ్లంటేను నేబోయినాను
నాచక్కదనము దానికి నచ్చలేదేమొ । నామీఁద కన్నెయ్య
లే దొక్కపాలైనా ||ఇ||

10 దాశరాజు రాణి. (ఆదితాళం)

అప్పుడుదప్పిన ఘోరకపూజ నీ । కిప్పుడు తప్పదు రారా ||అల్ల||
గొప్ప రాజువలె। సాయంవరానికి । గోటుమీఁద నీవెల్లితివా ।
చెప్పుదెబ్బలిక చాలవు గారా। చీపురుదెబ్బలు తింటువు గాని||అ

11 భీష్ముఁడు ముఖారి—త్రిశ్రగతి.

అమ్మా నీవార్తి గొనకుమమ్మా । యిష్టేచ్ఛనడుగుమమ్మా పో
రపడితిని మాయమ్మా ||అ||

నీదుహృదయమిపు డన్యా । ధీనమగుట నెఱుగమి నిను సోదరీ
యుగంబుతోడ । సుఖముగ జేరిచితినింక ||అ||

సాళ్వభూమిపతిని నీవు । సమ్మతి వలచితివేనియు । నాతనిదరి
కిపుడు జేర్తునమ్మా । ధృతిబూనుమమ్మ ||అ||

12 సాళ్వుఁడు.

ఛీ ఛీ ఛీ। జారిణి। కలుషపరిచారిణీ ॥ఛీ॥

స్వచ్ఛందసంచారిణీ। ప్రళయాహంకారిణీ ॥ఛీ॥
నిరుపమాన కాశీరాజాన్వయ సిరధికిని దీరని కళంకమును।
దరిగొలిపి భీష్ము దరిజేరితివే। పగమ ని   భగ్యవతి। దుర్గతి
ఛీ ఛీ ఛీ ॥

ఏమని తలచితివి సాళ్వునీ మది। కామవశుండై నినుబోలిన
డు। ప్కర్మురాలి గవసెదననుకొంటివే కలుషనిచయ। కామినీ
భూతమా ॥ఛీ ఛీ ఛీ॥

12 భీష్ముఁడు

అఘురహితా। సుకృతాత్మవు జన్మ। విఘుటనమయ్యె నీ। వి
ధమున తల్లిరో ॥అ॥
ఏమి సలుపగల। నెటు దయగనగల। నీమహినే బ్రహ్మచారి
నంచెటుఁగవె ॥అ॥
నీమదిగోరిన భూమీశ్వరుతో। నోమానవతి సు। ఖంపువరిం
పుము ॥అ॥

14 అంబ — అదితాళం.

ఎంతని యిఁకను। శాంతినిగనెద। స్వాంతను ననో మృత్యుదే
వతా ॥యెం॥

పంతమున న। న్నంతఃబు సలుప। వెంకటి కఠినహృదయు
రాలవో ॥యెం॥

ఈతాపము స। హింపగగలనె చేతంబు నిరసించె జగంబున॥

15 అంబ—బీపలాస—రూపకం.

ఆహాహా। యెటుకా సైతునో ॥ఆ॥
మహాభీల దుఃఖంబులకు ॥ఆ॥

దహింపగనయ్యెగా । దేహంబు నాద్యంతముగా । అఆఅఆఅఅ
య్యెట్టిఘోరపాతకంబు । లేనొనర్చియుంటినో । ఉభయ భ్రష్ట
త్వము మరి । యుపరిసన్యాస మనుట । యిదియేయని యిప్ప
టి । కనుభవముచేత దెలిసికొంటి ॥ఆ॥

16. పరశురాముడు—మాల్కౌజ్, తిశ్ర.

నాపాణిగా దాల్చి పరశు । వేపడగించెద నీభువి । భూపాలక
కోటినెల్ల । గూలియుగన్ । సలిపెదన్ భుజబలోద్ధతులచే॥నా
చింతిలకమ్మా । రమణీ । వంతదొలగ జేయువాడ । నంతము
నొందించెదనీ । యరుల । పరశుధారచేత ॥నా॥

17, (పరశురాముడు, భీష్ముడు డైలాగు)

పర— బాలుడ వెఱుగవు నాబలముగా । దూలించెదనీ దోర్బల
మెల్లను ॥బా॥

భీష్మ— జయమీభువి నీ । స్వాధీనమగు । చలమేటికి భూసుర
వీరవరా ॥జయ॥

పర— .... బహువర్షంబులు గడచెను । మద్భుజబల
ముగా ప్రకటింపగలేనైతిని ॥బా॥

భీష్మ— సమరమునకు తడవేలా ?—

పర— ....పర । శువుదాల్చితి వేరారా

భీష్మ— శస్త్రములు చాలునో ధీరా

పర— ఇకరారా । తడవేరా ॥బా॥

18, అంబ—చక్రవాకం—ఆది

అంబా । సద్గుణనికురంబా । అఖిలపాపసంహార । మహిమా
న్వితాంబా ।అంబ॥

నిరంతరమునీ । పదములు గొలిచెద । సురాసురాఖిల సన్నుత
వరదా । పరాత్పరీహరి పతితపావనీ । కరధృత నిరుపమ గం
భీరాయుధ ॥అంబా.।

ఈజన్మను సలిసిన నాదోషము। ల్లెను దయతో మన్నింపగ దవే। పూజితాఖిల నిలింప స్వయంభూ మరుజన్మను భీష్ముని సమయింపవె ||అం||

19 సత్యవతి–నాదనామక్రియ-రూపకం.

ఏమిసేతు దైవమానే। నెటుల బ్రదుకుదాననింక। శ్రీమహితంబగు వంశము। క్షితిని కూలిపోవునుగద ||యేమి||
పతిగతించె నేకసుతుఁడు। బహుతరరోగాన్వితుఁడై। ధృతిజెడి మరణింపనుండె। దురదృష్టమేమోయిది ||ఏ||

20 భీష్ముఁడు — సింహేంద్రమధ్య.

హేయా। న్విత మీజగంబు మాయా। పటుభీషణ దుచ్ఛాయా। దీనికోటఁకు మమతహేయా ||హే||
సారరహితమైన సంసారబంధము మానవులకు। తీరని ఘనపాశమగుచు। బంధించును దృఢతరముగ ||హే||

(సాకీ) దారాపుత్రధనాది సంబంధబంధంబే
మానవపూర్వ పునర్జన్మములకు హేతుభూతంబూ
(మిశ్ర) ఈసకలజగతిలోన వీని। సంఛేదించిన జనులకు। జన్మ
దుఃఖ జరాదుఃఖసంక్షోభము గలుగదమ్మ ||హేయ||

21 భీష్ముఁడు (ఈతీరుగా బల్కిన మీనాలుకలువలె)

సంగ్రామమున్ సల్పెదు మీవైరులను ద్రుంపందగునురణమున్ సలుపంగాజనుఁడూ। మీబాణాసనంబుల గొనుఁడిక। మీ మహాబాణాసనములం గొనుఁడిక। రిపులను బరిమార్పఁదగు ఘోరముగ ||సం||

పటుతరమగు పాండవసైన్యములన్। భరంబయిన మీపౌరుషంబుల। పరాక్రమంబున దున్ఁదివేయుడీ కదున్ రయంబున కదున్ రయంబున ||సం||

22 అర్జునుఁడు (సాపలుకులు వినదగు మట్టు)

ఈరణమును గనుగొన భరముగ దోచెను, మనమున నెదియును దోఁపదు హరియీ ॥రణ॥

ఆభీష్ముఁ గనుగొనఁగఁ కాలరుద్రునిగతి వెలిగెడు । నేపగిదిని యీసమరము సేయదగునొ తెలియదు ॥ఈ॥

పదిదినములు గతియించెనుగా । మదమొకయింతయు సణగదుగా - ముదుసలి యీతడనుచు దలచిన యీ - గతియసాధ్యుఁడై కాన్పించె ॥ఈ॥

23 కృష్ణుఁడు, అర్జునుఁడు, భీష్ముఁడు

బ్యాగ్—చాపుతాళం.

(ఈశరముచేత నాశనముజేసి యాపోశనము మట్టు)

భీ—ఈరణమునందు మిము మారణముజేసెదా - భూరమణులకు బీతిసలిపెదను గనుడీ ॥ఈ

కృ, అ— బాహుశూరులకు వృధా వివా - దమేల మానుడే

భీ— వీరమానులయిన మదిని భీతిగొనక నిలువుడి . అదరు బెదరులికనేలా -

కృ, అ - అటులయిన శరముగొన వేలా—

భీ— శస్త్రమునగూల్తురా బాలా - ఛీబాలా ఛీబాలా ॥ ఈ॥

23 కృష్ణుఁడు - బ్యాగ్—ఆది.

అక్రమమో, సక్రమమో, చక్రంబున దునిుంపకవిడువను గను। పదిదినములనుండియు నొకవిధమున - పరాక్రమము జూపెడు బ్రహ్మచారి - పదునుశరంబుల బడలెశరీరము- వదలక - భీష్ము వధించివెచెద ॥అ॥

25. భీమ్మాడు పూరికల్యాణి–ఆది.

పాహిం పాహిం మాం పాహిం దయానిధి బహుళభవహారణ పావన చరణా ॥పా॥ అమలసురత విదితచరిత – విగతదురిత విమల నిరత - సలిల భవపాదాంబుజాత _ సకలభువన స్వయంభూత సోమసూర్యవిలోచన సుమనోవిధాన సూరిసన్మాన ॥పా॥

మంగళం.

మందరధర _ మంగళకర మంగళంబురా ॥మం॥
మారసుందరా – శ్రీరమేశ బోధివరా దాసభరణా దోషహార
ణా దానవేశనాశా రాజరాజేశ్వరా - పరాత్పరా - శ్రీని
వాస జగదీశా శ్రీరమా నాయకా జగన్నాయకా ॥మంద॥

సంపూర్ణము.

